

TUHFETÜ'L-KİBAR Fİ ESFARI'L BIHAR

(Deniz Savaşları Hakkında Büyüklere Armağan)

Kâtip ÇELEBİ

I

kutuphaneci - eskikitaplarim.com

Tercüman 1001 TEMEL ESER

Kâtip Çelebi
TUHFETÜ'L-
KİBAR
FÎESFARI'L-
BİHAR
(I)

Orhan Saik GÖKYAY
tarafından açıklamalarla
yayına hazırlanmıştır.

İSTANBUL
1980

ESİRGEYİCİ VE YARGILAYICI TANRININ ADIYLA

Cihan fatihinin destanının başlığı, yerin ve zamanın sahibine hamd ve senâ olmak yarasır. Çünkü “bizim ordumuz onları muhakkak yenecektir”¹ deyen yüce ayetin taşıdığı anlamla İslâm askerini güçlendirmiş ve “kâfir olanların yüreklerine korku salacağız”² deyen anlamı açık ayetin va'di ile de din düşmanına saldığı korkuyu ebedileştirmiştir; “onlardan bir bölgüyle karşılaşığınız zaman direnen”³ deye buyurmakta da nusret ve zaferi, sabır ve sebata bağlamıştır.

Bunun ardından da salât ve selâmin⁴ uğur getiren dua ve övgünün de, halkın efendisi Muhammed Mustafa — Tanrının salât ve selâmi üzerine ılsun — ya edilmesi yerindedir, çünkü c “size ülkeler açılacaktır”⁵ deye inciler yağıran sözyle bu mübarek ümmeti müştulamıştır. Ve onun soyuna ve sopuna, ve ulu eshabına da, “Allah onlardan razı olsun ve onlara selâm ılsun” duası tâ kiyamet gününe degein bütün halkın armağanı olsun.

Bundan sonra, vaktâki, Peygamberin Mekke'den Medine'ye göçüsü binelli beş (M. 1645/1646) yılina erdi. İslâm fetihlerinden, Peygamberin mucizeler taşıyan sözünü doğrulayan Girit'in fethi çıktı ve on yıl kadar zamanda bu adanın başkenti olan Kandiye Kalesi'nden başka bütün öteki kaleleri ve köşe-bucağı birer birer İslâmların eline geçti. Bu Girit fethi dolayısıyla karada ve denizde nice

olaylar meydana geldi. Bu fethin sırasında kimi vaşitarlarla kusur ve tedbirde gevşeklik gösterilmesi denizde, yerle-bir-olası kâfirlerin şirretliklerine yol açarak onları üstün getiyor gibi gösterdiğinden, müslümanların yenmesi için din gayreti gerekti. Bu kitabı karalayan Hacı Halife, şairler alayının başı Mütenebbi'nin,

La'l-hayle indeke tühdihâ ve là mâl ü
Fe'l-yes'adü'n-nutka in lem yes'adü'l-hâlü⁶

beytinde dediği gibi, geçmiş padışahlar bu yolda, lânetlenmişlerle nice söyleşüp ne yüzden onları yenip yere serdiklerini ve yarar kapudanların ve korsanların deniz savaşlarını ve kimi gün-görmüş ve iş-bilir əkilli kişilerin düşüncelerini ve tedbirlerini ve dənənma ve savaş işleriyle ilgili, kimi önemli konuları kaleme getirmekte Osmanlı İmparatorluğunu güçlendirmek ve din düşmanlarının tçpluluğunu ürkütüp dağıtmak amacını güderek adına *Tuhfetü'l-kibar fi Esfari'l-Bihar* dedi. Bitirdikten sonra velinⁱmet, ulu Peygamberin adaşı, iki karanın ve iki denizin sultani⁷, şerefli Mekke ve Medine'nin hizmetinde clan, sultanoğlu sultan, Sultan İbrahim'in oğlu Sultan Mehmet Han — Tanrı onun mülkünü etedilestsirsin ve saltanatını zamanın son kulduğu güne deñin güçlendirsin — Hazretlerinin rikâb-ı hümâyunlarına sundu⁸. Umulur ki bu kitabı söyledikleri üzerinde düşünüp onlardan yarananməğə iltifat buyurlar.

İmdi, bu küçük eserde bir Giriş, iki Bölüm ve bir de Sonsöz bulunmaktadır.

GİRİŞ

Anlatmak amacında olduğumuz işlerin bağlı bulunduğu yerlerin belirtilmesi ve sınırların gösterilmesi üzerinedir.

Serip açıklama. Gizli değildir ki devlet işlerini yürütüp kollar üzerinde tedbir alanların bilmesi gereken işlerden biri *Coğrafya Fennidir*. Büttün yeryüzünün durumunu kavrayıp öğrenmek kolay olmazsa, bari, Osmanlı İmparatorluğu Ülkesinin haritası ile çevresinde sınırda olan memleketlerin tasviri bilinmek gerekir ki bir yere sefer etmek ve asker göndermek gerekiğinde, ona göre hazırlık görülsün. Düşman iline girmek ve sınırböylarını koruyup gözetmek tedbirini almak bununla kolay clur. Ve bu konuda, bu fenden habersiz kimselelerle danışmak yetmez, yerli bile olsa. Çünkü çok yerli vardır ki kendi memleketini doğru olarak bilip anlatmağa gücü yoktur. Ve bu ilmin gerekli oluşuna yeterli kılavuz ve tam tanık olarak şu elverir: Yerle-bir-olası kâfirler, bu bilimlere önem verip itibar ederek *Yeni-Dünyanın* bulup *Sinde* ve *Hinde* yayılarak oraları ele geçirdi. Kâfir kıralları içinde rütbesi duka payesinden ibaret ve aralarında *Balıkçı* unvanıyla ün almış olan *Venedik Tayfası* gibi bir aşagılık kavim Osmanlı İmparatorluğu Ülkesinin *Boğazına*⁹ gelip doğuya ve batıya hükmeyleyen şanlı-ulu devlete karşı kodu.

İmdi burada bir sefer murat olunan yerleri bildirmek için ilkin bütün yeryuvarlağı iki dairede, sonra da *Akdeniz* ve *Karadeniz*'i bir sayfada çizip göstereceğiz. Daha sonra da *Venedik* serhaddini ve *Nemçe*'nin durumunu yazacağız. Tâ ki ilk başta, yeryüzünün durumu ve Osmanlı İmparatorluğu ülkelерinin hududu üzerinde kısaca bir bilgi edinilsin. Sonra da kara ve deniz seferleri tedbirine başlamak için bir hazırlık elde edilsin. *Venedik Şehri*, *Zadra Hisarı* ve *Körfez Adası* ne semttedir ve nasıl bir yerdir, bilinsin.

İşte yeryuvarlağı, bütün denizi ve karası ile bu iki daire içinde çizildiği gibidir. Birinci daire, yertopunun yarısı ve onun önceden beri bilinen meskün parçasıdır; ikinci daire, öteki yarısı ve sonrasında bulunan *Yeni-Dünya* dedikleridir.

Yuvarlığın Açıklanması. Âlemin ortasında, çekme veya itme yoluyla duran yeryuvarlağının su unsurundan yer yer çıkış yükselselmiş olup yerleri, coğrafya fenninde mehareti olanların çizip yürürlüğe koydukları üzere, bu iki dairede kırmızı ve sarı ile boyanmış olan yerlerdir. Sarı renk kara ve küçük kırmızı parçalar adalar ve mavi de deniz olmak gerektir. İki daire arasında çekilen çizgi istivâ dairesidir¹⁰. İki yanında ikişer kırmızı daire *meyl-i külliye*¹¹ alâmet ve güneşin güney ve kuzeye medarının¹² sonuna işaretir. Bunlardan başka kutup medarı¹³, burçlar¹⁴, boylam ve enlem daireleri aslında çizilmiştir. Yeryüzünde memleketlerin boylamı ve enlemi, bir yerin ve mahallin tayini o hesaba bağlıdır ve bu kaide ile bilinir. Biz onları

Kitab-i Atlas Çevirisi olan *Cihannümâda* uzun uzaçılıya anlattıktı. Burada ancak bu kadarı gerektir ki her dairede üç yüz altmış derece ve her derece üçer menzil¹⁵ mesafededir. Fırdolayı bütün dünya bin seksen menzil olur. Bu süre içinde batıdan giden doğudan gelir, bu dâva tanıkla ispatlanmıştır. Sonra; bu fennin bilir-kışileri bu dünya haritasını dört bölük ederler. *Akdeniz Boğazı*, *Karadeniz Boğazı*, *Azak Denizi Boğazı* ve *Ten Suyundan* kuzey semtinde *Bahr-i Muhit*'e varıncaya değin bir farazî çizgi ile batı yanında kalan yere Avrupa, kuzey yanında kalana Asya ve Akdeniz ile Kulzüm Denizinin ayırdığı Habeş ve Mısır toprağına İfrikiye ve Yeni-Dünyaya Amerika derler. İmdi, Osmanlı İmparatorluğu ülkesinin üç bölükten hissesi vardır. Biz o hisseleri hudutlar ile göstermek için Avrupa parçasını Akdeniz ve Karadeniz'i bir sayfada çizererek sınırlarına işaret eyledik. Gerektiği zaman kılavuz cı'maya yeter sayfa budur :

Sayfanın Açıklanması. Bu sayfada çizilmiş olan Akdeniz, *Bahr-i Muhit*'ten başka, dünyanın oturulan bülüğünde bulunan altı denizin en büyüğüdür. On beş derece boylam, otuz derece enlemde yer alan *Septe Boğazı*'ndan doğuda Şam kıyılarına varıncaya kadar yetmiş derece boylama dek uzanır. Güney kıyıları Fas, Tilimsan, Cezayir, Tunus, Mehdiye, Cerbe, Tarabulusmağrip, Mısır İskenderiyesi ve Dimyat'tır. Mağrip ve Arap yakası Arış'te tamam olur. Doğu kıyıları Gazze, Akkâ, Beyrut, Tarabulussâm ve Payas'tır. Kuzey kıyıları Silifke, Anamur, Alaiye ve Antalya ve Tekir Burnu'ndan dönüp

İzmir öňünden Boğaz'a gelinceye kadar Anadolu kenarlarıdır. Bozca Ada öňünde tamam olur. Boğaz'dan içerişi, İstanbul Boğazı'na gelinceye deňin yedi yüz mil uzunlamasına bir küçük denizdir. Kapıdağı, Mihaliç, Mudanya, Gemlik Körfezi, İznikmid Körfezi, İstanbul, Çekmece ve Gelibolu bu denizin kıyılarıdır. İçinde Marmara ve Emir Ali ve Kızıl Adalar bulunmaktadır. Boğaz'dan dışarı Rumeli kıyıları, Ece Ovası, İnoz, Kavala, Ayanoroz, Lenkcz, Kesendire, Selânik Körfezi, Kolcz ve İzdin Körfezleri, Ağrıboz, Atina ve Mora'dan Anabolu ve Menekşe Burnu ki Anadolu'dan Tekir Burnu nice ise Rumeli'nde bu da öyle köşeler ve geçit yeridir. Karadan denize girip Girit Adasının doğu ve batı uçları bu iki burunlar ucuna uzanıp öteki Akdeniz Adalarının çoğu bu ortada bulunmaktadır. Bundan dolayı bu cırtalığa Adalar Arası derler. Bu adaların hepsi Venedik'ten ve Ceneviz'den alınıp ancak ortada İstendil Adası, Venedik elinde kaldı. O da eskiden alınmış iken iş öyle getirdiğinden Menekşe Kalesi ile değiştirildi. Bu adaların adları ve şekilleri yazılmıştır. Açıklanması uzun süreceğinden yazılmadı. Çünkü maksat Arnavut ve Bosna kıyılarını anlatmaktadır. Menekşe Burnu'ndan Mora Kıyılarını dönüp Manya, Moton ve Holumuç Burunlarını geçip Badra'da tamam olur. Hepsi iki yüz mil kadar mesafededir.

Mora Kıyısında Venedik Adaları. Söylenen kıyılara karşı Venedik'in elinde olan adalar bunlardır: Çuka Adası, Menekşe Burnu'ndan on beş mil lodosası¹⁶ çevresi altmış mil bir adadır. Muhkem ka-

lesi vardır. Zaklısa Adası, Hclumuç Burnu'ndan on beş mil batıya, çevresi seksen mil bir dağ adadır. Muhkem kalesi vardır.

Arnavut İllerinin Kıyıları. Atlas'ta bu memleket Albania deye yazılır. İnebahti Körfezi ağzında Preveze elli altı mil, oradan Delvine önü seksen mil, oradan Avlona altmış mil, oradan Dıraç yüz mil, oradan Nova yüz mildir. Bu kıyılarda olan Ayamavra Adasının İncir Limanı'ndan dolaşıp Narda Körfezi ağzında Preveze Kalesi bulunmaktadır. Sonra Parga, denize havale yüksek yerde Venedik'e bağlı bir hisardır. Ardı Mazarak Dağı kayalık yerler olup karayel yanı¹⁷ akar-sulu değerlmenler ve köylerdir. Sonra Çanak Limanı, Körfez Adası'na karşı ünlü limandır. Bugün crada bir hisar yapılip isabet bulunuldu. Oradan geçince deniz-kulağı¹⁸ dalyanlı bir gö¹⁹ vardır ki ağzında bir hisarını şu sıralarda Venedik'ten o diyar gazilerinden birinin aldığı söylenir. Sonra Dıraç Burnu'ndan poyrazla Leş, İskenderiye, Ülgün-Bar, Boduva ve Nova hisarları vardır. Bu hisar Kotor Körfezi ağzında Yeni-hisar anlamına Kastel Nova derler bir hisardır. Ve körfez en sekiz mil içeri girip nihayetinde Venedik'e bağlı Kotor Kalesi, Osmanlı İmparatorluğu ülkesi içinde bulunmaktadır. Bir dağ dibinde, iki yanından nehir akar muhkem hisar olup fethine hımmet olunmamıştır.

Bu Kıyılara Yakın Adalar. İlkin İnebahti Körfezi ağzının karşısında Kefalonya Adaları iki adadır. Biri Büyük Kefalonya, çevresi yüz elli mil mâmur bir adadır. Hisarı eskiden alınmış iken Moton

fethinden sonra Venedik eline geçti. Bu ada Zaklisa'dan yirmi mil kara-yeledir²⁰. Küçük Kefalonya, hisarsız, pçyraz tarafında²¹ bir adadır. Kefalonya'dan Ayamavra'nın İncir Limanı altı mildir. Sonra Parga karşısında Bahşilar, çevresi otuz mil, bir havası güzel adadır. Kıyıyla on sekiz mil tahmin olunur. Sonra Delyine Sançağı'ndan Mazarak kıyilarına karşı Körfez Adası, Parga'dan kırk mil ve Çanak Limanı'ndan hisarı altı mil yerde, çevresi yüz doksan mil bir mâmur ve ünlü adadır. Metin ve muhkem hisarı kıyıyla karşı deniz içinde yapılmış olup bir yanı karayadır. Geçmişte Albania'ya hükmeylenen hristiyan hükümdarlarının miras yoluyla bir kadına geçip hicretin sekiz yüz on üç (M. 1410/1411) yılında Venedik adaya girerek bu kadının elinden alıp kalesini berkittikten sonra bu adayı Körfez Denizine kilit ve liman ve donanması için askere yiğınak olacak bir yer yaptı. Aslında bu ada Körfez Denizi'ne yakın yerde "gözleme yeri" olduğundan Kemal Reis, "Venedik'in gözü yerindedir" deye fethini kaç kez merhum Sultan Süleyman Han'a arzetmiş, sonradan dokuz yüz kırk üç yılinda (M. 1536/1537) Allahın mağfireetine ermiş olan padişah karadan ve denizden kuşattılar; bunun nice olduğu yerinde gelecektir.

Körfez Hisarı, Bahriye'de yazıldığı üzere, çevresi üç mile yakın bir berk hisar ve taşra varoşunda on sekiz bin kadar hanesi vardır. Bârûsu içinde kayadan iki tepe üzerinde Venedik, iki kale yapup yer altında yol ve kaçacak sığınak kazmıştır, tâki birinden yardım gerektikte mümkün olsun.. Ve bâ-

rû yanını deniz çevirir. Kale önünde yapılmış limanı vardır. Çekdirir gemiler girüp kalyonlar taşrada yatarlar. Körfez Adası Burnu ile kıyı arası bir buçuk mil bir boğazdır, gerektikte asker o boğazdan geçer. Bu sayılan adalar taşrada Venedik'in ünlü adalarıdır. Bunlardan başka Körfez Denizi içinde de çok adalar vardır. Ama Körfez Denizi, bu adadan altmış mil aşağı Avlona yakınında Kara-burun ile karşı Polya yakasında Santamarya Burnu altmış mil bir boğazdan Venedik Körfezi dedikleri deniz yüz elli mil enlemlle yedi yüz mil karayel üzerinde Venedik Şehrine varincaya dek uzanmıştır. Bu denizin doğu kıysisı Arnavut, Hersek ve Bosna, Hırvat kenarları, batısı Frengistan'da İtalya memleketinde Lombardiya, ve Ankona ve Polyapiyana ülkeleri kenarlarıdır.

Hersek ve Bosna Kıyıları. Yukarıda geçen Kotor Körfezi ağzında Nova Hisarını geçtikten sonra on sekiz mil karayel üzerinde Dubrovnik Hisarı ayrıca ülkede haraç veren bir tayfanın yeridir. Nahiyeleri Hersek Sancağı'ndan Gable ve Mostar'a bitişik olup bu hisardan Şibenik iki yüz mildir. Bu arada Mostar Suyu üzerinde Gable bir iskeledir. Kapudanı vardır. Karşısı Biraç ve Luzine derler, Venedik'in iki uzunlamasına adaları bulunmakta- dir. Gabele'den aşağı İşpelet, Venedik'in elinde ünlü liman ve Bosna'nın iskelesidir. Kilis te ona yakın, karada yüksek yerde bir berk hisarıdır. Yakınlarda Venedik aldı, yine elinden alınmasına çalışmak gerektir. Oradan aşağı Şibenik, deniz kıyısında bir berk kale ve önü geniş limandır. Poyraz yó-

nünden bir nehir gelip o limana dökülür. Bu hisarın kara tarafında bir dağ havalesi²² vardır. Teke-li Paşa oradan döğmüştü. Zadra, Şibenik'ten yirmi mil aşağı bir berk hisardır. Çoğu yanı deniz clup ancak karaya bir yolu vardır. Bu iki hisarın ertasında Karka Nehri'nin denize döküldüğü yerde İskradin Kalesi bulunmaktadır. Bu nehir Kilis ile Karka sancakları arasını ayırrı. Bunların kalelerine Venedik girip almıştır. Bosna kıyıları burada tamam oldu, haritası budur:

Kâfir Serhaddindeki Yerlerin Açıklanması.
 Zadra'dan aşağı kıyıda Novi ve Sin kaleleri vardır, Nemçe elindedir. Bunların ardı karada Abrutse, Behke. Todor-novi Banaluka'ya ve Kcstaniçe'ye gider. Bunlar Hırvat serhaddidir. Sonra Zadra'dan Venedik Şehri yüz elli mil mesafe olup arada İstirya ülkesinin üç yanı deniz, bir yanı kara dörtken biçimindedir. Kenarlarında ve içinde çok kaleler ve şehirler vardır, kimine Venedik hükümeder, kimisi Nemçe²³ beyleri elindedir. Oradan aşağı Friyeli ülkesi ki Forum ülkesi ki Forum Culi derler. Culius Kayser Pazarı anlamına bir büyük vilâyettir. Birazı Venedik Şehri ardına düşer. Sava ve Drava nehirlerinin kaynağı bu ülke içindedir. Bunda da birçok şehirler ve kaleler vardır. Çoğu Venedik elindedir. Venedik'e sefer lâzım gelse bu ülkelere varılır. Lâkin hepsinde imparatorun ilgisi vardır. Bunların kaleleri ve şehirleri Türkçeye çevirdiği-miz Atlas Mincr'da yazılıdır. Venedik Şehri, Atlas'ta anlatıldığı üzere "sayısı çok" anlamına Venesiya deye adlandırılır. Viniçya da derler. Yaklaşık ola-

rak altmış küçük adası olan bir büyük şehirdir. Körfez Denizinin sonunda göl gibi bir bucakta yapılmıştır. Suları her altı saatte bir yükselir, alçalar. Değrı ve güney yönünde denizin kabarıp basmasını önlemek için kimi adalar set gibi olmuştur. On dört yerde denize yolu vardır. Bu şehir gerçi duvar ve hisarla çevrilmiştir, lakin deniz içinde yeri berk olduğundan zarar ihtimali uzak, emin bir yerdir. Evlerinin arası yollar ve kanallar olup her yolda yayan ve kayak gezip evden eve geçmek mümkündür. O suların üzerinde taştan ve ağaçtan dört yüz elli kadar köprü vardır. Bu yolların büyüğüne Kanal derler, şehri iki bölüm eder. Ortasında aca-yipten bir köprü yapılmıştır. Sekiz bin kadar kayak şehir içinde durmadan harekette olup kiminin üzerinde gölgeliği vardır, mükelleftir, onlara gondala derler. Şehrin çevresi aşağı-yukarı sekiz mil çevirir Parotiyaları* yani mahalleleri altmış dörttür. Resmî ve özel yapıları çok yüksek ve mükemmel ve israf yolu süslü olup hele Dört İncil Ravilerinin²⁴ yeri olan San Marko kilisesi acaip ve garip yapıdır. Değerli madeni taşlarla sanatlı ve mükemmel yapılip birçok yerlerine altın yıldız vurulmuş ve hazinesine vakıf deye ağır değerde ölçüsüz eşya konmuştur. Venedik Şehri ve öteki kaleleri ve gemileri “onun vakfıdır” deye ahmaklara köstek edüp bu tuzak ve yalan-dolanla hristiyanların büyüğünü, küçüğünü kendilerine bağlamışlardır.

Şehrin üç tane birbirine bitişik pazarı vardır.

---

* Parotiya bir nevi papas hükümetine derler, mahalle gibidir (K.C.)

Baş-pazar meydanında, söylediğimiz kilise bulunmaktadır ve setler tarafında iki büyük sütun dikiliip birinin üzerine San Marko alemi²⁵ ve birinin üzerine San Tiyadorus heykeli²⁶ dikilmiştir. Bu alem kanatlı arslandır ki adı geçen San Marko, dili sert ve güçlü bir kimse olduğundan onun bu halini anlatan heykelini damga ve nişan edinmişlerdir. O iki sütunun arası asılacak kimselere ayrılmıştır. Şehrin içinde Arsenale derler bir mükemmel Cebehane²⁷ vardır ki çevresi iki mil büyük ve berk hisarıdır. Orada deniz seferlerinin yat ve yarağı her gün yapılip yenilenir ve toplar dökülür. Bozulan donanmalardan ve deniz korsanlarından aldıkları halatları ve araçları ve kimi gemileri ve bayrakları oraya koyup gelene gidene gösterirler.

Halkın Ahvali. Venedik Şehrinde aşağı-yukarı üç yüz bin adam sayılır. Bunlar üç mertebe üzerinedir. Birinci rütbe sahiplerine "patrisiyi" derler, yaşılılar anlamına. Memleket ve hükümet işlerine bakmak onlarındır. Bunların başına "doç" derler, duka anlamına*. Bunlar işleri yürütmeye, çözüp sarmaya karışır. Lâkin cumhurun reyi olmayınca bir iş yapamaz. İkinci mertebede olanlara "istadino" derler. Yazmak, okumak ve düzeni korumak işi bunlarındır. Üçüncü mertebe zenaatçiler ve ticaretle uğraşanlardır. Bunların devleti bir zamanlar "konsül hükûmeti" idi. İsa'nın — üzerine selâm olsun — doğumunun beş yüz elli beşinci yılında "tribinos"²⁸ yani kabile-başı oldu. Bunlar da

---

* Hristiyanlarda duka, Müslümanlardaki "Beylerbeyi" payesindedir ve olsa olsa dukanın sikkesi olur (K.C.)

iki yüz elli iki yıl sürüp milâdin yedi yüz yedi yılında "dukahık"²⁹ oldu. Bu gün, bu kitabın yazıldığı tarih ki hicretin bin altmış yedi (M. 1656/1657) yılı başlarındır. Venedik dukalığının başlangıcından bu zamana gelinceye kadar dokuz yüz elli yıl olur. Sonra At'as Kitabının yazarı Merkator bu şehri çok öğüp dünyanın bir ünlü şehri âlemin ortak limanıdır, dünyanın her yanından türlü soydan insanlar gelip orada ticaret ederler, halkın çokluğu, mal ve metâının artukluğu ölçüye gelmez, onun için hristiyanlar ona "dünya cenneti" derler. Gerçi bin yıl kadar zamanda başına çok işler gelip nice musibetler gördü. Lâkinaslâ hiç bir tarihte yabancılara eline düşmeyip mahkûm olmadı, demiştir*.

Başka bir kitap ki Frenk baskısı Kaleler Kitabıdır³⁰, Venedik Şehrini anlatırken şöyle yazılmış: "Venedik Şehrinin ilk kuruluşu kimi tarihçilerin dediğine göre milâdin dört yüz yirmi bir tarihindedir. Üngürus tayifesinin saldırısından karada oturdukları Patavya Şehrini bırakıp o adalarda Venedik Şehrini kurdular. Ve birkaç nehir Lombardiya Ülkesinden gelüp şehir yakınında denize dökülür. Şehrin yiyeceği kayıklarla çoğu o nehirlerden gelir.

Bu noktada Frenkçe kitapların rivayeti tamamlandı. Ama Piri Reis, Bahriye'de der ki: "Denizden Venedik Şehrine varmak isteyen gemiler

---

* Bundan dolayı, Venedikli kendi şehirlerini bir kız su retinde gösterip eline kılıç vermişler. Bugüne dek kız oğlan kız olup halka kılıç gösterdiğini anlatır (K.C.)

önce Persene Şehrine* varırlar. Venedik Şehri ondan öte yüz mildir. Kılavuzsuz gidilmez, çünkü sığ yerlerdir. Yolu bulmağa o şehirden kılavuz alırlar ve iskandil ile Marko Çanlığı görününceye dek giderler. Çanlık bir yüksek kuledir, ilkin o görünür. Senra şehrin göründüğü yerde demir bırakırlar. Şehirden sandal ile bir kılavuz daha gelir ve önüne düşüp gemiyi şehrle alır gider. Taşradan gelenin kılavuzluk etmesi yasaktır, hem de set boğazları denizin kabarup alçalmasıyla daima açılıp kapanmadadır. Ve bu şehrin "saka gemileri" vardır. Suyu gemiye tekne gibi doldurup getirirler ve ölek ile satarlar. Bu şehrin çevresinden pek çok balık çıkar. Özel, kevgir gib bialık kayıkları vardır. Su içinde diri balığı gezdirüp sokaklarda satarlar. Şehrin doğu yönünde bir ada vardır, Moran derler, camlar ve sıra işleri orada işlenir.

İtalya, Fransa ve İspanya Kıyıları. Venedik Şehrini geçtikten sonra Ankona, Peştive, Mafrodonya, Prendiz, Tranda Burnu ve Santamarya Burnu ki, Venedik Körfezi ağzı burada tamam olur. Oradan dönüp batıya Tranta ve Roşne Körfezi, Kotron Burnu, İspertevinti ve Riçe Burnu ki karşısısı Sicilya Adasından Mesine düşer. İkiisinin arasında İstanbul Boğazı gibi akıntıvardı. Oradan Anabolu Boğazı Burnu ve Roma Suyu ki şehr biraz içeri karadadır. Pinten ve Ligorna Kaleleri ki Flcrensiya ülkesinden olup Papa Ülkesi ile sınırdaş, başına-buyruk dukalıktır. Oradan aşağı Ceneviz başka hükümet ve Milân ile sınırlaşır. Sonra

---

* Bu şehr İstirya ülkesinde bir kaledir (K.C.)

Sagona, Nitse, Akvamort ve Marsilya kıyıları Fransa ülkesine düşer. Perpinan, Davina, Parselona, Tortoza, Kartacına Burnu, Malta ve Septe karşısı Cebel-i Feth İspanya kıyılarıdır. Atlas'ta Katolonya, Aragonya, Valansiya ve Endülüsiya kıyıları deye yazılır; kimi küçük kitaplarda hesap olunduğu üzere bütün Rumeli ve Frengistan kıyıları sekiz bin kırk yedi mil, Anadolu ve Arabistan ve Mağrip kenarları* beş bin on mil ki toplamı on üç bin eли yedi mil mesafe olur. Bu ortalıkta Sardunya, Korsika, Mincrka, Mayorka, Yabse, Malta, Girit, Kıbrıs ve Rodos adaları ünlü adalardır. Geçmişte Rodos'tan başka hepsi fetholunmuştu. Bugün Kıbrıs ile Rodos'tan başkası kâfirlerin elindedir. Girit'in de fethi henüz tamam olmadı. Ulu Tanrı yakında tamamlanmasını müyesser eyleye.

Giriş bölümü burada tamam oldu. Bundan sonra birinci bölümdekilerin anlatılmasına başlanacaktır.

---

* Bunların nice fethedilip nasıl alındığı Fezleke adlı tarihimizde ve Cihannüma'da anlatılmıştır (K.Ç.)

BİRİNCİ BÖLÜM

Geçmişte olan donanmalar ve fütuhat ve denizle ilgili savaşlardır ki örnek olsun deye tarih kitaplarından toplanıp özetlendi. Bu bölümün nice bölükleri vardır.

Birinci Bölük. Hayrettin Paşa ortaya çıkışına değin Osmanlı Devleti kapudanlarının ilk zamanlarında ve kimi sultanların ve başbuğların deniz seferleri veavaşları konusundadır.

Tenbih. Gizli değildir ki bu sonsuzluğa ulaşacak devletin ilk zamanlarında, Allahın rahmetine ve mağfiretine ulaşmış olan Fatih Sultan Mehmet Han zamanına gelinceye dek vuruş-kırış olaylarının çoğu karada olan kâfir hisarlarını yıkıp yakmak ve almakla ilgili olup deniz seferlerine ve Frénk tayıfesi ile savaşa henüz başlanmamıştı. Gerçi II. Sultan Murat zamanında kimi kıyılara ve yakın adalara sataşıldı deye anlatırlar. Lâkin güvenilir değildir. İstanbul'un alınmasından sonra gerektiğinden *Berreyn ve Bahreyn*³¹ ele geçirilüp Rumeli ve Anadolu kıyılarında ve Akdeniz adalarında olan kale ve palankaları ele geçirmek için gemi ve donanma işlerini düşünmek gerekti. İlkîn İstanbul Hisarını yalnız karadan kuşatmak, onu ele geçirmek için o kadar etkili olmayıp deniz tarafından da saldırmak için gemiler hazırlanması önemli bir iş görünmüşt ve bu önemli işi yürütmek

için Balta-oğlu Süleyman Bey başa geçirilüp, bir demeye göre, Sütlüce arasında yeniden gemiler yapıldı. "Tacü't-Tevârîh" in yazdığını göre Rumeli Hisarı altında gemiler düzdü ki Osmanlı Devletinde ilk kapudan bu Süleyman Beydir. Zira, İstanbul fethinden önce Gelibolu Tersanesinin durumu ve kapudanı tarihlerde yazılmamıştır. Bugün Hisara yakın bir liman bu kapudanın adıyla anılır. Yukarıdaki kitapta yazılıdır ki o zamanda İstanbul ile Galata'nın arasını ayıran Haliç üzerine zincir çekilüp gemilerin geçeceği yol kapandığından o yana gemi geçirmek bayağı imkân hududundan uzaktır deye Yeni-hisar tarafından gemiler sürüp Galata ardından geçirilmesi ferman olundukta Cerrü'l-eskal ilminin³² usta kişileri insanı şaşkınlıktan şaşkınlığa düşüren tedbirlerle denizden karaya çeküp yağalarla terbiye edilmiş kızakların üzerinde kuru yerde gemileri yürütüp denize indirdiler. Ve içine metrisler kurup kahraman yiğitlerle dop-dolu olunca Hisara saldırıp cillasunca savaşlarla kâfirleri şaşırtilar. Sonradan bu güzel tedbir şehrin alınmasına yol açtı. Bu hakanca fetihten sonra olan deniz seferleri ve onların kumandanları şu sıra iledir:

İnoz Seferi. İstanbul fethinden sonra Ferecik kadısı, İpsala ve Fere halkı İnoz kâfirlerinin kötülüklerinden huzursuzdur deye arz etmekle³³ o aşağılıkların köklerinin kazınmasına padişahın niyyeti kesin olup Has Yunus devlet kapısına getirildi. Bu yurdular ki "İnoz fethini iyice akıma koydum. Gerektir ki hemencecik hazır bulunan azepleri toplayup on parça kadırga donatup o tarafa koşasın

ve nereye gittiğini o semte varmayınca hiç bir kimseye açmayasın. Ben de kılavuzu zafer olan askerle karadan yola çıkarım". Yunus Bey de buyruğa göre gemiye girüp denize saldı ve uygun rüzgârla az zamanda oraya varup hisarı kuşattı. Eğlenmeyeüp sultanın, sonunda zaferi haber veren bayrakları da göründüğünden, kâfirlere korku düştü. Aman dileyerek hisarı verdi. İnoz karşısında Taşoz adındaki adada bir kale daha vardı. Sultanın fermanı ile Yunus Bey varup o sarp kaleyi aldı.

Amasra, Sinop ve Trabzon Seferi. Sekiz yüz altmış dört yılında (M. 1459/1460) Karadeniz kıyıları kalelerinden Amasra Hisarı fethine kendileri karadan gidüp denizden donanma gönderdiler. Ele geçirdikten sonra İsfendiyar-oğlu İsmail Bey'in elinde olan Sinop fethini dileyüp o yılda veziriâzam Mahmut Paşa yüz parça, yel gibi giden kadırgalar donatıp, denizler gibi coşan kahramanlarla Trabzon semtine sefer var deye çağırıp Sinop üzerine gitti. Karadan da, kılavuzu zafer olan asker varup Sinop'u karadan ve denizden kuşattılar. İsmail Bey sonradan hisarı verüp padişahın eşiğine sığındı. Kastamonu da alınup ele geçirildikten sonra Trabzon fethi semtine dizginlerini çevirdiler. Denizden donanma-yı hümeyun varup karadan da, alâmeti zafer olan bayraklar görününce aman isteyerek hisarı teslim ettiler. Latin dilinden Türkçeye çevirdiğimiz Frengi Tarih'te şöyle yazar: "İsmail Bey bu yakında bir değirmi sefine yaptırmıştı ki dokuz yüz fuçı alurdu. Padişah o gemiyi İstanbul'a gönderdi. Ve bu zamanda Aragonya padişahı Alfonz

bir büyük gemi yaptırmıştı ki dört bin fuçı alurdu. Venedik halkı Ceneviz ile barışından sonra büyük gemiler yapmağa başladilar ve adı geçen Alfonz iki gemi daha yaptırdı ki bu tarihte o kadar büyük gemi yapılmamıştı. Lâkin onları kullanamayup iskeleyede biribirini üzerine urup bozdular. Bundan dolayı Sultan Mehmet de bir büyük gemi yaptırdı ki üç bin fuçı³⁴ alurdu. Lâkin indirirken iskeleyede batıp mimarı kaçtı. Ve fuçı Bahr-i Muhit gemilerinde istilahtır, taşrada gezen gemileri onunla ölçerler.

Midilli Seferi. Sekiz yüz altmış altı yılında (M. 1461/1462) Eflak seferinden dönüp Midilli Adasını ele geçirmek isteğiyle Gelibolu tarafına geldiler, Dcanmay-ı Hümayun düzülmesi ferman olunup İstanbul'da olan gemiler geldi. Ve yelken açıp o adaya doğru yola çıktılar. Kendileri de Kapu-kulu ve Anadolu askeri ile Gelibolu Geçidinden geçip Ayazmend'e vardılar. Dağ-yapılı gemiler çevresinde demir atıp kılavuzu zafer olan asker savaşa başlayınca adanın beyi, paşaaya gelüp aman dileyerek hisarı verdi. Malını, çoluğu çocuğunu ve rüüp memlekete gönderdiler. Ada alındı ve bölüşüldü³⁵. Reâya yerinde kalup haneleri yazdılar ve dönüp gittiler³⁶.

Ağrıboz Seferi. Sekiz yüz yetmiş ikide (M. 1467/1468), Karaman seferinden döndüklerinde³⁷ Venedik Ceneralı* altmışı geçkin kadırga ile İnoz üstüne düşüp kadı ve hatibini ve nice müslümanları tutsak ve o tarafları yağma ettiği arz olun-

---

* "General" derya kapularına derler (K.C.)

dukta³⁸, donanma-yı hümayun hazırlanması için Mahmut Paşa'ya Gelibolu sancağı verilüp Osmanlı kıyılarında clan gemilerin hepsi onun buyruğuna kondu. Yunan Adalarından Ağrigoz Adası Frenk elinde kalup o geçitten islâm olanlara çok zararlar görüldürdü. Ceneralin kötülüklerinden adada oturanların yardımı ve ilgisi olduğundan sekiz yüz yetmiş üç başlarında (M. 1468), kılavuzu zafer olan başbuğ karadan ve denizden asker sürüp Ağrigoz hududuna vardılar. Kaleler açan paşa deniz yanından kuşatma yönlerini hazırlayup yüzden artık gemi ile adanın çevresini kuşattı ve kestikleri uzun köprüünün belli yerinde gemilerin üzerinde köprü bağladı, asker hisarın eteğine varup metrise girdiler. Bu sırada ceneral sekiz parça kadırga ile hisarın yardımına gelüp islâm kümesini görünce demir bıraktı ve hasretli gözlerle iraktan baktı. Muradı bu idi ki hisara yürüdükleri sırada bu tarafından o da yürüyüp hisarın alınmasını geciktirsin. Yürüyüş günü³⁹ bilmek için dil almağa⁴⁰ kayıklar saldı⁴¹. Bir hizmetkâr dininden dönüp kâfir gemileri semtine yönelmişti. Kayıkla gelen dil alicilar⁴² o mürtedi bulup ceneral önüne ilettiler. Üçüncü günü “yürüyüştür” deye dellallar çağırıldığını bildirdi. Ceneral de c günü bekleyüp karşı koymak yollarını hazırladı. Bu yandan dil alındığı⁴³ bilinince böyle tedbir olundu ki gecikmeden hisara yürüyeler. O gece münadiler “yarın yağma günüdür, hazır olun” sadasını Ayyuka çıkarup askere tenbih ettiler. Sabah olunca, zaferin kendilerine sığındığı orduda da yağma izniyle hisara yürüyüp açtıkları

gediklerden kâfire göz açtırmayup hisara girdiler. İşe elverişli olanı zincire çeküp geri kalanı kırdılar. Para ve mal yönünden gazilerin eline ölçüsüz nesne girüp büyük ganimetlerle doyum oldular. Gün ortasında burçların üzerine dikilen bayrakların şıladığını kâfir görünce üzülp acınarak yelken açıp dümen çevirdi. Ve o sarp kale padişahın eline girdi. Kızıl-hisar deye ünlü bir küçük kalevardı ki kâfirlerin hazinesi orada idi, o da fetholunup onda olan malları Hizane-i Âmireye⁴⁴ aldılar ve gönül ferahlığı ile paytahta döndüler.

Kefe ve Azak Seferi. Karadeniz kıyılarında Kefe memleketi Frenk elinde uzun zamandan beri kalmıştı. Çok sarp clduğundan Türk ve Tatar hanları, yakın olduğu halde fethine güçleri yetmemiştir. Sekiz yüz seksen (M. 1475/1476) tarihinde, değeri yüce olan padişah o ülkeyi ele geçirirmek istedi. Ülkeler-açan başbuğ Gedik Ahmet Paşa da kadırga, at gemisi⁴⁵, köke ve mavuna soyundan üç yüz gemi donatup yiyeceğini, araçlarını hazırladı ve yeniceri ve azep hazırlayarak padişahın huzuruna vardı, Padişah hazretleri dua ve sena ile Kefe târafına gönderdiler. Osmanlı töresince âyan ve erkân Gedik Ahmet Paşa'yı Divan-ı âlî⁴⁶'den büyük törenle iskele yanına getirüp kadırgasına bindirerek vedâ ettiler. Paşa da yelken açıp uygun rüzgârla az zamanda Kefe kiyisina erüp kuşattı. Kâfirler, canından bezüp hisarı verdi. Hizanesini⁴⁷ olduğu gibi peşkeş çeküp kara tarafına gitti. Hisarı alındıktan sonra bunun çevresinde olan yerlerin ele geçirilmesine himmet ettiler. Azak ki Saklaplar

Ülkesinin limanı ve Kuzey illerinin geçidi idi, alınıp zaptolundu. Sonra Menküp kuşatılarak kılıç gücü ve güzel tedbirlerle o da alındı.

Kefe halkına Haktan erdi devlet
Ki oldu fethinin tarihi şefkat⁴⁸

Polya Seferi. Bundan önce Gedik Ahmet Paşa bir sebeple işinden atılmış ve hapiste iken İskenderiye seferi dönüşünde padişah getirüp Avlonya sancığını vermişti. Sekiz yüz seksen dörtte (M. 1479/1480) İstanbul'a gelüp Polya vilâyetinin Avlonya'ya yakın olması dolayısıyla ele geçirilmesi ko'ay olduğunu kararlaştırip asker istemekle donanma-yı hümayun hazırlamasına ferman çıktı. Sefer gereçleri dilediği kadar verilüp Rumeli ve Anadolu yiğitlerinden seçme asker toplayıp yeniçeri ve azepten birkaç bin er koşuldu. Paşa, Polya yakasına varup Otranda Hisarını ilk ağızda el vurup aldı. Sonra nice hisarları da kimini zorla ve kimini gönül rızasıyla ele geçirüp adamlar kodu, Vilâyet valisi Rayka adındaki kâfir İspanya Beyine sığınup asker aldı. Paşa bir süre Polya'da kalup Sultan Mehmet Han'ın göctüğü duyulunca o ülkenin güzel ve değerli mallarından bir çok armağanlarla İstanbul'a yola çıktı. Padişahın tahta çıkışını kutlama hizmetini yerine getirdikten sonra çok asker ve yarak alup Polya kalelerinin geri kalanlarını ele geçirmeğe niyyet etti. Lâkin yapamadı. Çünkü Rayka adındaki kâfir, paşanın orada bulunmadığı günlerde kırk parça gemi ve askerle

sekiz yüz seksen altı (M. 1481/1482) da gelip kalelerin üzerine ansızın dökülüp bunları korumakta olan gazilerin çoğunu şehit ve niceşini tutsak ederek hisarları aldı, ve bu gururla paşa yetişmeyi kurup bir zaman denizde dolaştı, lâkin paşa selâmete çıktı, onlar da eli-boş dönüp gittiler.

Mcta Seferi. Yeri yüce olan padişah sekiz yüz seksen dörtte (M. 1479/1480) İskenderiye seferinden İstanbul'a gelince Koca-eli beyini otuz parça kadirga, baştan başa silâhlı mükemmel askerle Kefe dolaylarında Azak Suyu kenarında kâfir elinde kalan Mcta Hisarını fethe gönderdiler. Önceleri Gedik Ahmet Paşa daha önemli olanı öne alup bu hisara el değilmemiştir. Bu kez, zafere ermiş asker, o hisarı kuşatınca bunu elinde tutan kâfir savunmadan umut kesüp aman dileyerek hisarı verdi. Bu hisar Rus, Leh ve kuzey ülkelerinin büyüklerinin limanı idi.

Bozca Hisarının Yapılması. Kıyıya yakın Bozca Adasında kaleler, köyler ve kasabalar yoktu. Bundan dolayı denizde gezen leventlerin sığınağı olmuştu. Padişahın buyruğu üzerine o yılda o adada bir berk hisar yapıldı. Orada yerleşmek isteyenlerden Tekârif-i Divaniye⁴⁹ kaldırılarak muaf tutulduğundan çevreden çok kimseler gelüp yerleştiler. Limnos* çevresi boş iken o zamanda mâmur kılındı.

Rodos Seferi. Menteşe kıyısına yakın Rodos Adasında oturan kâfirlerin müslümanlara eziyet-

---

* Limnos, Limni Adasıdır (K.C.)

leri sonsuz olduğundan bu adanın ele geçirilmesi önemli idi. Bunun için sekiz yüz seksen beşte (M. 1480/1481) vezir Mesih Paşa başbuğ olup üç-dört bin azep ve kapu-kullarından birkaç bölük ile koşulup donanma-yı hümayun ile gönderildi. İstanbul gemilerinden başka Gelibolu'dan altmış parça büyük kadırga top ve tüfekle dclu idi, göçüp Rodos Adasına vardılar. Hisarı denizden ve karadan kuşatıp önce himmetlerini deniz tarafından Arap Boğazı demekle tanınmış olan kalenin fethine verdiler. Çünkü bu burçtan birçok asker huzursuzdu. Muavîye zamanında gelen zafer-görmüş askerin yapısı idi. Fethedilmeyüp kalmıştı. Kaleyi koruyan burçlardan biri idi. Mesih Paşa, denizden o kaleye varincaya dek köprü çektiüp deniz yanından da gemilerle kuşattı. Gaziler bu uzun köprüden kale kıyısına yürüyüp birbirleriyle yarış ettiğinden kabalaklıktan köprü yıkıldı. Binden çok adam yokluk denizinde boğuldu. Yine gayretle gelüp bir kez daha Rodos Hisarına yürüdüler. İslâm bayraklarından yedi bayrak hisarın üzerine dikilüp asker, ganimet mallarına tamahla dış bileyüp şehirde toplanmış olan mallar ordunun eline geçmesin deye, Rodos hazinesi⁵¹ Hasse-i Sultaniye⁵² dir, kimse yağmaya kalkup el uzatmasın deye dellâl çağrırttı. Bu soğuk söz, savaşçıların kulağına ulaşınca dışarıda olanlar⁵³ durişmekten kaldılar. Hisarda olanlar bu yüzden yardımdan uzak düştüler. Kâfirler bir yerden saldırıp içerisinde bulunan askerin çoğunu düşürdüler. Kastamonu Beyi Süleyman Paşa orada şehit oldu. Mesih Paşa'nın cimriliği ve askerin aç-

gözlülügü elli-boş kalmaya yol açıp sonradan hisardan el çektiler. Ve bunu devlet kapısına bildirek izin alıp kalkup Bodrum Hisarına geldiler. Onu da alamadılar. Askere izin verüp İstanbul'a gelince Beşiktaş'tan⁵⁴ Gelibolu Sancağı verilüp gemilerle o tarafa yöneliküp gittiler.

Sultan Bayazit Zamanında Kili ve Akkerman Fethinden Sonra Avlonya Seferi. Sultan Bayazit sekiz yüz seksen dokuz (M. 1484) da Karadeniz'e denanma gönderüp kendileri de karadan vardılar. Kili ve Akkerman hisarlarını fethettiler. Sekiz yüz doksan yedi (M. 1491/1492) yılında Üngürus kırалı ölüp Belgrat valisi baş eğmeğe söz vermiştir, deye Semendire Beyi Hadim Ali Paşa arz⁵⁵ eyleyince padişah o tarafa yöneldi. Lâkin verilen sözün yalan o'ması ihtimali ile eli-kçş dönülmemek için denizden asker varup Arnavut kıyularını yağma eylesin, Belgrat alınmazsa o yana gidilsin deye kapudan Güyeğü Sinan Paşa'ya, üç yüz parça gemi ile Avlonya'ya varması buyuruldu. Sefer hazırlıkları görüldükten sonra Sofya tarafına yöneldiği sırada yeni kral elçi gönderüp bağışlamasını dileyince dizgini Arnavut tarafına çevirdi. Manastır yolundan Tepedelen'e vardılar. Davut Paşa oraları ele geçirmek için gönderildi. Nice yerleri yağma edüp yıkıktan sonra döndüler. Deniz tarafından da donanma nice yerleri yağma etti ve baş-kaldırınlara zıyanlar verdi.

İnebahti Seferi. Bahtı-güzel padişah II. Sultan Bayazit da deniz tarafından Mcra dolaylarını ele geçirmek için sefer hazırlığına girüp timsah gl-

bi gemiler yapılmasına, dedigine karşı-durulmaz ferman çıktı. O sırada kapudan olan İkinci Davut Paşa'yı başbuğ eylediler. İki tane köke yaptırmışlardı ki her birinin uzunluğu yetmişer zirâ⁵⁶, enleri otuzar zirâ⁵⁷ idi. Ve sereni müteaddit ağaçların bir araya getirilüp sarılmasıyla meydana getirilmiş olup dairesinin çapı dört zirâ⁵⁸ kaplama idi. Ve kökenin çevresinde kırk silâhlı savaşçı oturup ok ve tüfekle savaşması kolaydı. İşçiler ve ustalar, padişahın kendi adamlarından ve kullanılan gereçler ve araçlar Osmanlı Ülkesinden iken herbirine yirmi bir flori harcanmıştı. Kimi bilir-kışilerin söylediklerine göre bu kökelerin mimarı Yani adında bir usta idi. Venedik'te bunların nasıl yapıldığını görüp meharet elde etmişti. Ve bu geminin iki kayalığı⁵⁹ vardı, biri kalyon kayalığı⁶⁰ ve biri mavuna kayalığı. Herbirinin yanlarında âdet üzere ikişer göz ki herbirine büyük toplar konmuştu. Üst gövdesi ağ örülüp altında iki tarafa yirmi beşer kürek konmuştu. Herbirini dokuz adam çekerdi. Bu kürekler limanlıkta baş saldırmak⁶¹ içindi, yoksa çektirmek⁶² için değildi ve kiçta ikişer kayık vardı. Kalyon kişi gibi yapılmış, herbirine ikişer bin adam savaşçı ve kürekçi konmuştu. Birinin reisliği⁶³ Kemal Reis'e, birinin Burak Reis'e inayet buyuruldu. Ve barça, kalyon, kadırga ve kayık soyundan üç yüz gemi daha hazırlanıp savaşçı kahramanlarla İnebahtı tarafına gönderildi. Yeri-yüce padişah da dokuz yüz dört Şevvali (Nisan 1499) sonlarında İstanbul'dan göçüp Edirne'ye vardi. Rumeli Beylerbeyisi Mustafa Paşa'yı İnebahtı kuşatmasına yol-

ladılar. Koruyucusu olan kâfir, İslâm gemileri kuşatmaya yol bulmadıkları sürece hisarı vermesin deye Venedik Hâkimi⁶⁴ bize tenbih etmiştir, ona göre davranışınız deye haber gönderdi.

Mustafa Paşa, kara yanını kuşatıp İslâm gemilerinin gelmesini bekledi. Lâkin muhalif rüzgâr estiğinden donanma-yı hümâyûn üç ay kadar denizde kaldı; sonunda Mora yakınına gelince bir muhalif rüzgâr daha esti. Bin sıkıntı ve sıkıçılma Morton karşısındaki adanın limanına girüp yirmi gün daha orada eğlendiler. Donanma halkı su ve yiyecek kıtlığından sıkılıp kıyıyla çıktııkça kâfirlerin saldırısı ile çıkmaya yol bulamayup geri dönerlerdi. Susuzluk yüzünden halleri berbat olup birandan da Frenk gemileri ile çekişmekten geri durmuyorlardı. Mora Beyi Halil Paşa donanmanın sıkıntısını ulak⁶⁵ ile padişaha arzetti. Ordu İnebahti yakınında Çatalca Ovasında iken ulaklar gelince Hersek-oğlu Ahmet Paşa'nın Anadolu askerinin seçmesi ile Mora'ya varup gemilere yardım etmesine ferman çıktı. Ahmet Paşa çabuk davranışarak Morton'a varınca murat yeliyle⁶⁶ gemiler o limandan çıkıp Maksad'a* gittiler. Ahmet Paşa gemileri beraberine alup Holumuç'ta gemilere girdi.

Burak Reis Cengi. Donanma-yı hümâyûn Morton'u, Avarinleri geçüp Burak Adasına geldiklerinde kâfirler donanması İslâm gazilerinin gemilerinin karşısına geldi. Kâfirler, Kemal Reis'ten nice

---

* Yeni baskısında "Orana gittiler", deye yazılmışsa da bu "Avarin'e gittiler" olacaktır.

zarar görüp yüreklerinde kin hadden aşırı idi. Yenisehir Beyi Kemal Bey, Burak Reis gemisinde olduğundan⁶⁷ Kemal Gemisi⁶⁸ sanup üstüne üştüler. İki taraftan çok kimse denize düşüp boğuldu. İki köke, herbirinde biner kâfir ve bir mavna ve bir parça ki herbirinde teş yüzey kâfir vardı. Burak Reis Gemisi⁶⁹ ni ortaya aldılar. İlk ağızda, mavuna ile parça top dëğmesine dayanamayup denizin dibine battı ve içinde olan melûnların çoğu boğulup kurtulmaya çabalayanları kancalarla alup tutsak ettiler. O iki köke Burak Reis'in kökesine yapışup savaş uzayınca Burak Reis kâfirlerin gemisine neft yağı⁷⁰ ile ateş verüp melûnları gemileriyle yaktı. Her ne kadar kendi gemisini ayırmaya çalıştılarsa da ayırmak mümkün olmadı, sonunda onunla birlikte yandı. Kemal Bey, Burak Reis ve Kara Hasan beş yüz kadar kahramanla o vartada şehit oldular. O gemiden denize düşen savaşçıları kayıklarla toplayup yedi yüz kişi kurtuldu. Kâfir köklerinin ikisi birlikte yanup içlerinde olan kâfirlerin boğulup yanmasından başka deniz yüzünde el-ayak vuran aşağılıklarından yedi yüz kâfir öldürüldü. Ve o iki kökeye yardıma gelen bir kalyon alınup kâfirlerini bağladılar. Ve o savaş yerinde olan adaya bundan dolayı Burak Adası adı kondu. Sonra Frenkin yüz elli parça gemileri İnebahti halicinin girişini bağlamışlar ve boğaza toplar kcyup savaşçılara yolу kapamak için hazır olmuşlardı. İslâm gemileri gelüp haliçten geçmek isterken topa tuttular. Burada da nice ünlü kişiler şehit oldu. Sözün kısası kâfirlerle bir kez Moton yakınında olan limandan çıktı.

tıkları sıradı, bir de İnebahti halicine girdikleri yerde büyük savaşlar edüp sonunda başarıya yol gösteren Tanrı, İslâm askerlerine yoldaş olup kâfir gemilerini bozdular. Ve donanma-yı hümayun İnebahti önüne gidüp İslâm gemileri hisarın deniz yanını da kuşattı. İçinde olan yiğitlerin niceyi çıkup hisar bürçuna bayrakları dikince, kuşatılanlar eski sözleri üzerine kale anahtarını Mustafa Paşa'ya gönderdiler. Dokuz yüz beşte (M. 1499/1500) çıkıştı. Hisarın alındığı devlet kapısına bildirildi. Ahmet Paşa, gemiden çıkıştı donanma-yı hümayunun Germe'ye yakın Umur Bey limanında kışlaması fermanı olundu. Ordu-yı hümayun göçüp Edirne kışlağına gitti.

Moton ve Koron Seferi. Mora Adasının çoğu I. Sultan Mehmet Han Gazi zamanında alınup kılıyada Moton ve Koron hisarları kâfirlerin elinde kalmıştı. Onların fethi için Prevezeli Beyi Mustafa Bey'e fermanı olundu ki bahara dek kırk pâre gemi hazırlayup dorianmaya katılsın. Mustafa Bey de yaz ortasında yirmi mavuna yaptırap yirmisini de kurmuş iken ansızın bir karanlık gecede kâfir gemileri gelüp hepsini yaktılar. Mustafa Bey tamamlandırmamış olan gemilerin bitirilmesine çalıştı. Bu sırada Üngurus, Leh ve Çeh kara yanından, ve Frenk denizden Osmanlı ülkelerine saldırmak için birleşikleri, devlet kapısına arzolundukta Yakup Paşa ile namlı beyler on bin piyade ve yirmi bin süvari İnebahti'da kışlayan gemilerin onarılması na yardıma gönderilüp baharda donanma ile Moton önüne varmak fermanı olundu. Hünkâr da do-

kuz yüz beş ramazan-ı şerifinin başlarında (Nisan 1499) Edirne'den kalkup Mora'ya ulaştı. Yakup Paşa'nın gemilerle Merton üzerine geldiği devlet kapısına bildirilince on sekiz gün Londar'da dinlendikten sonra göçüp Moton Hisarı önüne geldiler. Karadan ve denizden asker kuşatıp kale-döğer toplarla kulelerini ve surlarını yere döktüler. Fethe yakın olmuşken kâfirlerin donanması gelüp savaşa girdiler. İslâm askeri, Frenk gemilerinin ikitini alup içinde olan kâfirleri kaleye karşı ipe çektiler. Bir mavunasını baturup nice gemilerini yaktılar. Kaleyi ele geçirmek üzere iken Venedik'ten dört kadırga gelip savaş gereçleri ve birkaç bin tüfekçi Frenk ile ikinci zamanı ansızın İslâm gönülleri arasından geçüp getirdiklerini hisarın içine bırakıktıktan sonra, o dört kadırgayı yaktılar. Bu haller, devlet kapısına bildirilince padişah donanma gözcülerine hissümla, onların, önceden gelen araç ve gereçleri taşımaya uğraşırken yürüyüş etmelerini buyurdu. Anadolu Beylerbeyisi Sinan Paşa'nın açtığı gedikten merdivenlerle burçlara çıkışınca öteki askerler de yer yer yürüyüp⁷¹ ikinci vaktinden güneşin sararmasına⁷² dek öyle bir savaştılar ki, böylesi hiç bir zamanda olmadı. Hisara od düşüp kâfirler şaşırınca İslâm ordusu hisarı alup kâfirleri kılıçtan geçirdiler. Bu fetih, dokuz yüz altı Muhamreminin on dördünde (11 Temmuz 1500) oldu. Koron fethine Ali Paşa karadan, donanma ile, kapudan paşa denizden gönderildi. Ali Paşa, Anavarın kuşatmasını öne alup içinde olanlar, gitmelerine izin verilmesi şartıyla kaleyi verdiler. Oradan Ko-

ron'a varup onun da halkı aman dileyerek hisarı verüp malları ve çoluk çocuklarıyla Frengistan'a gittiler. Yeri-yüce padişah İstanbul'a döndü. Ali Paşa İstefe fethine niyyet edüp yola çıkmak üzere iken kâfirlerin bir yolunu bularak Anavarin Hisarını aldığı bildirilince üzerine ilgar eyledi. Ve olup biteni devlet kapısına bildirüp deniz yolundan düşmanların yardımını kesmek için birkaç kadırğa istedi. Âlemin sığnağı olan padişah otuz parça kadırğa ile Kemal Reis'i gönderdiler. Anavarin önüne gelince kale limanında olan gemilere saldırdı, ilk atılışta kâfirin sekiz parça gemisini alup içindeki kâfirleri kırdılar. Paşa ile gelen kahramanlar da burçların üzerine çöküp bunların koruyucularını tutsak ve üç bin kadar kâfiri kılıç lokması ettiler, ve hisar zaptolundu.

Midilli Seferi. Venedik; İnebahti, Moton ve Kordon'un elinden çeküp alındığının ocunu almak için Fransa padişahından yardım diledi. O da gemiler donatup kardaşının oğlunu başa geçirerek Venedik donanmasına koştı. Hepsi iki yüz parça kadırğa ile dokuz yüz yedi rebiülevvelinde (Eylül 1501) Midilli üstüne geldiler. Şehzade Sultan Korkut bunu öğrenince sekiz yüz mert ile ağasını⁷³ Ayazmend'e gönderup, oradan gemilerle bir karanlık gecede Karası Beyi ve askerinin yardımıyla geçti, düşman saflarını yararak hisara girdiler ve ağası şehit oldu. Bu korkunç haber padişahın kulağına deyince kış vakti, hazır bulunan gemileri askerle doldurup Hersek-oğlu Ahmet Paşa'yı başbuğ ettiler. Anadolu Beylerbeyisi Sinan Paşa'ya da eyaleti askeri ile do-

nanmaya katılması buyuruldu. Ahmet Paşa Cumade'l-ülâda (Aralık 1501) Midilli yakınına eriştiği zaman kâfirler hisara yürüyüş ettiler. Fransa serdarı hisara girmekte koşup öne geçtiğinden İslâm-gazilerinden bir yiğit bu gâvuru öldürüp kellesini kuleye ditti. Fransa askeri, serdarlarının başını görüp kaçmağa yüz tuttular. Venedik askeri de onları görüp gemilerine binerek memleketlerinden yana kaçtılar. Hisarın onarılması, Anadolu Beylerbey'ne ismarlanıp Ahmet Paşa İstanbul'a döndü. Bu Ahmet Paşa dokuz yüz on iki (M. 1506/1507) de veziriâzamlıktan kapudan olup kapudanlığı beş yıl sürdürdü, on yedide (M. 1511/1512) yine veziriâzam oldu.

Avarız⁷⁴ Sebebi. Söylerler ki bu sefer, avarız⁷⁵, kürekçi ve azep konmasının ortaya çıkmasına ycl açtı. Bundan önce reâyâya vergi konmamıştı. Bundan sonra zamanımıza degen yürürlükte olup reâyâdan yıldan yıla alınır.

Ateş-kes. Venedik gemileri denizde İslâm gemileri ile başa çıkamayup Midilli bozgunundan sonra ister-istemez susmuş ve öç almak istemez olmuştu. Beri yanda da kimi avarız⁷⁶ dolayısıyla mütarake yeğ görülp bundan sonra donanma ile karan ve denizden bir yere saldırmayıp ancak Osmanlı Ülkesi korunurdu. Doğu diyarında Acem Şahları Devleti ortaya çıkup rafîziler⁷⁷ karışıklığı ve Sultan Bayazıt Hanın ihtiyarlığı dolayısıyla köşeye çekilmesi, devlet adamlarının işi gevsetmesine ve devletin halinin kötüleşmesine yol açtı. Sultan Selim Han, tahta çıkışından sonra daha önemli

olani öne almak yolunu tutup zararı kâfirden daha çok olan Kızılbaşların⁷⁸ yok edilmesine Mısır ve Şam diyarını ele geçirmeğe kendini verdığınden kâfirler yanı mütareke üzere kalmıştı. Venedik ve Üngürus kâfirleri de bu mütarekeyi canına minnet ve gazilerin pençesinden kurtulmuş olmayı ganimet bilüpaslâ kimildamazdı. Sultan Selim Han uçmak bahçesinin yclunu tutup sıra Sultan Süleyman Han'a gelince karada ve denizde Osmanlı Ülkesine katılması uygun olan yerlerin fethine başladı, karaya ve denize savaş kapısını açtı. Ve ataları zamanında maslahat gereği konmuş olan mütarekeyi bıraktı. Ve ikinci gazada, Rodos fethini son dilek saydı.

Yavuz Sultan Selim Zamanında Rodos İçin Donanma Hazırlanması. Vaktâki dokuz yüz yirmi üçte (M. 1517) Mısır ülkeleri ele geçirilüp İstanbul'a geldiler. Dokuz yüz yirmi beşte (M. 1519) o ülkenin ürünlerini İstanbul'a getirmek için sefer yolunun açık olması gerektiğinde iyi düşünceli vezirler, korsanların yurdu olan Rodos Kalesinin ele geçirilmesi tedbirini, ülkeler açan padişaha arzettiller, ve donanma-yı hümâyun hazırlamasına ve azep toplanmasına giriştiler. Gerçi âyan ve erkandan sefer sesleri işitilirdi, ama padişahın davranışlarından hiç bununla ilgili bir hal anlaşılmazdı. Te-sadüf bir gün, ileri gelen adamlarıyla Eba Eyyub Ensarı ziyaretine gittiler. Ya Vedûd Tekkesine bitişik yüksek bir kubbe karşısına gelince durup fatiha okudular. Çünkü dadılarının mezarı idi. Ve deniz tarafına bâkip gördüler ki kapudana mahsus

yeni yapılmış kadırgalardan biri çektirüp gelir. Hemen öfkelenüp "bu kadırgayı kimin emriyle denize saldılar, henüz sefer kararlaşmadı" deye Kapudan Cafer AĞANIN öldürülmesine ferman ettiler. Veziriâzam Piri Paşa "yeni yapılan kadırgalardan-dır, denemek için denize salmışlar" deye güçle tes-kin eyledi. Dönüp vezirlere çıkışarak buyurdu ki: "Benim azmimin küheyLANı, ülkeler almağa alış-kin iken siz bunu bir kalenin yıkılmasına verirsiniz. Kale almak için gerekli olan nesnelerin en önemlisi baruttur, kaç aylık barutunuz vardır ve yiyecek içecek hazırlanmış mıdır?" Vezirler gerçi yiyecek-ten ve sefer araç ve gereçlerinden haber verdiler, ama ne kadar barut olduğunu ertesi güne bırakıp türlü utançlarla gittiler. Ertesi gün, padişaha dört aylık barut vardır, deye arzettiler. Yeri-yüce olan padişah azarlayarak buyurdular ki: "Dedem Sul-tan Mehmet Han zamanında olan Rodos utancını henüz üzerimizden kaldırılmamışken bunu iki kat mı etmek istersiniz? Bizzat varılıp eli-boş dönmek gerekirse birinizin sağ kalmaması kesindir. Hele o kalenin ele geçirilmesine dört aylık barut nasıl ye-ter? Bunun iki katı bir zamanda ele geçirilirse hay-li hünerdir. Bu türlü boş tedbirlerle ben sefer ede-mem ve kimsenin sözüyle yola gidemem. Hem bize sefer yok, değer Ahîret yolculuğu" deyerek sözleri ni bağladılar. Gerçekte bu dilek, dedikleri süre için-de bin emek ve durişme ile yerine geldi. Bu kera-metli sözleri söylemesinden altı ay geçmeden Tan-rının katına göctüler. Ulu Tanrı ona büyük rahmet-ler eylesin.

Sultan Süleyman Han Zamanında Rodos Seferi. Yeri-yüce padişah dokuz yüz yirmi altıda (M. 1520) tahta çıkışınca Kapudan Cafer Bey'in haksızlıklarını ve başkalarının hakkına el uzattığı sabit olup ibret olsun deye astılar ve yeri Yaylak Mustafa Paşa'ya verildi. Rodos'un alınması din ve devlet işlerinin önemlilerinden olduğundan Belgrat fethinden dönüp dokuz yüz yirmi zilkadesinde (Temmuz 1514) İstanbul'a girdiler. Kış günlerinde büyük donanma ve yat ve yarağ hazırlanması fermanın clunup kırk bin kadar kürekçi ve yirmi bin kadar azep gelince ikinci vezir Mustafa Paşa denize serdar olup kalyon, mavuna, kadırga, kalite ve kayık soyundan yedi yüz kadar gemi ile bir uğurlu günde Rodos tarafına ycla çıktılar. Kapudan Yaylak Mustafa Paşa da Gelibolu'da hazırladığı gemilerle katıldı. Âlemin sığınağı olan padişah da dokuz yüz yirmi sekiz recebinde (Haziran 1522) Üsküdar'a geçüp karadan yöneldiler. Rumeli Beylerbeyisi, eyaleti askeri ile Gelibolu'dan geçüp Anadolu askeri de birer yoldan Muğla yaylasında ordu-yı hümayuna katıldılar. Ramazan-ı şerifin üçünde (27 Temmuz) yeri-yüce padişah Marmais'ten karşı adaya geçüp daha önce donanma Rodos'a yakın varınca Mustafa Paşa, Kara Mahmut adındaki reisi birkaç parça kadırga ile Harke denen adaya gönderüp hisarını aldırdıktan sonra Rodos Adasında Cem Bahçesi önüne gelmişlerdi. Danişik ettikten sonra ağır gemileri Boğazı korumak üzere alıkoyup üç yüz kadar kadırga ve kalite ile adı geçen Paşa Rodos Kalesi önüne geçtiler ve Öküz

Burnu Limanına varup gemilerde olan topları dışarı çıkardılar. Karadan ve denizden ramazan-ı şerifin beşinci günü (29 Temmuz) hisarı kuşattılar. Top'arla büyük savaşlar oldu. Bir hafta sonra Mısır'a bakır ile gönderilen donanma gemileri yirmi dört parça kadirga barut ve dane getirüp Mısır Beylerinden Bali Bey ile gelüp askere katıldı. Şeval sonuna dek (Eylül 1522) savaş ateşi alevlenüp Arap Kulesi askere çok sıkıntı verdiginden "hisara yürüsünler" deye ferman geldi. İlk atılısta gerçi hendekten kulelerine ve surlarına çikup sancak diktiler, lakin kâfirler saldırıp askeri geriye döndürdü. Teke Beyi Bali Bey, Avlonya Beyi Ali Bey şehit olup sonuç vermedi. Vezirlerin doğru bulmasıyla etraftan toprak sürülmeye başlanup tam beş ay savaş ve doğuş, vuruş ve kiriş uzadı. Sonunda İslâm askeri toprağı hisara havale edüp⁷⁹ top ve tüfekle içerde adam gezdirmez olduğundan toprağı hisar duvarına yetürdüler. Kâfirler çaresiz kالup döküz yüz yirmi döküz saferinin beşinci günü (26 Aralık 1522) aman dileyerek hisarı verdi. Mal ve canlarına aman verilüp kâfirlerin başı Migal Mastori'ye ne tarafa dilerse gitmesine izin verildi. Varup Malta Adasına yerleşti. Bu sırada bir fırtına çıktı, limanda yatan gemileri dağıttı, kimini karya, kimini kayaya çaldı. Sonra Rodos'a bağlı Tahatalu, Lendos, İstanköy ve Bodrum-hisarı da alındı ve Osmanlı ülkesine katıldı. Kalenin yat ve yarağı görülp gereçleri tamamlandıktan sonra padişah hazretleri izzet ve vekar ile saferin on dördüncü

günü (2 Ocak 1523) Menteşe tarafına geçüp İstanbul'a girdiler.

Selman Reis Seferi. Bundan önce geçmiş Osmanlı sultanları zamanında Hind Denizi'ne, geçmişinde birçok zafer destanları bulunan askerin varması gerçekten olmamış iken dokuz yüz otuz iki yılında (M. 525/1526) yeri-yüce padişah, Selman Reis adındaki korsanı o tarafa kapudan ve serdar edüp yirmi parça kadırğa ile Süveyş Limanından Yemen diyarına gönderdiler. Bu Selman Reis te Yemen ve Aden kıyılarına varup din ve devletin kötüüğünü isteyen kötü-düşüncelileri yağma ve talan etmekle o diyarın kabile reisleri ve Arapları onların korkusundan türlüarmağanlarla ve peşkeşlerle kulluklarını arzettiler. Baç⁸⁰ ve haraç⁸¹ göndermeyi üzerlerine aldılar.

Kemankeş Ahmet Paşa Seferi. Bu sıralarda derya kapudanlığı adı geçen Ahmet Bey'e verilmişti. Bu kapudan boylu-peslu, güçlü-kuvvetli bir kimse olup pazısının gücü öyle idi ki bir koyunu yüzüncüye kadar bir eli ile tutar ve çok iyi ok atardı. Hattâ Atıcılar Meydanında menzili⁸² ve nişanı⁸³ vardır. Dckuz yüz kırk yılında (M. 1533/1534) seksen parça kadırğa ile Akdeniz'e sefer etti. Adaları, kimi kıyıları yağma ettikten sonra dönüp Tersane-i Âmiraye⁸⁴ girdi. Ve Hayrettin Paşa Cezayir'den gelüp kapudan oluncaya kadar sağ kaldığı sürece kapudanlık üzerinde kaldı, sonra öldü.

IKİNCİ BÖLÜM

Hayrettin Paşa'nın İlk Zamanları Üzerine

Gizli değildir ki Hayrettin Paşa keramet sahip-lerinden, velilik mertebesine ermiş, denizde savaş ve gazaları clağan-üstü, destanlar kahramanı ve görülmedik işler görmüş bir kimse idi. Bundan dolayı, Sultan Süleyman Han'a geldiği zaman kendisine ağır ikramlarda bulundu ve gazalarını yazdırıp gönder dediği için kendisi ile gazalarda birlikte olup gördüğü halleri ve onun söylediklerinden alındıklarını kabiliyetli kimselerden biri kitap haline getirmiş ve bu Sultan Süleyman Han'a gönderilmişti. O menkabelerin özeti buraya aktarıldı.

Paşanın adı Hızır'dır. Babası Yakup, Ece Ovasında bir sipahinin oğlu idi. Midilli fethinde gönülü yazılıp o adada kaldı. İshak, Oruç, Hızır ve İlyas adında dört oğlu olup herbiri gemi ile ticaret ederlerdi. İshak Midilli'de yerleşti. Oruç, Mısır ve Tarablus-Şam seferlerine giderdi. Hızır, Siroz ve Selânik'e islerdi. Oruç, kardası İlyas ile Tarablus'a giderken Rcdcs kâfirleri önlerine gelüp İlyas savaşta düştü. Hızır ise tatsak olup nice zaman adada kaldı. Kurtulduktan sonra Sultan Korkut Antalya'da iken izin alarak on sekiz oturak gemi ile³⁵ korsanlığa çıktı. Rodos çevresinde kâfir gemilerini yağıma edüp Polya Yakasına geçti. Barça avlarına³⁶ rastgelüp nice savaşlar eyledi. Avını alup İskende-

riye'de kışladı. Sonra Cerbe Adasına varup ağırlığını crada kodu ve kâfirlere sefer murat eyledi. Sultan Selim Han tahta çıktığında kardeşi Korkut Han gizlenmekle Akdeniz gemileri seferden alıkonmuştu. Hayrettin Reis de Midilli Adasından gemi alup Mağrib'a saldı. Kardeşi Oruç ta Cerbe Adasına gelmişti. Onunla crada buluşup iki kardeş gaza-ya bel bağladılar. Ve Tunus'a varup hâkiminden bir yer istediler. O zamanda Tunus, Hafs-oğulları hükümdünde idi. Bunlara Halkü'l-Vâd Kalesini gösterdi. Şu şartla ki ganimet mallarının beşte biri kendisine verile.

Oruç Reis ve Hayrettin Reis'in Gazaları. Sefer zamanı⁸⁷ gelince bunlar iki gemi donatıp Halkü'l-Vad'dan denize çıktılar. Ceneviz'den buğday yüklü bir büyük gemi üzerine düşüp aldılar ve biraz gi-düp kale gibi bir kalyona rastladılar ki bunun yükü çuka idi. Onu da, göz açtırmayup aldılar. Ve Tu-nus'a gelüp ganimet malın beşte birini çıkardılar ve kalanını bölüşükten sonra bir kez de üç gemi ile çıkışup İspanya'dan bir parça gördüler. Sarılıp yedeğe çektiler. İçinde bir kâfir Beyi vardı. Çok sa-vaş edüp sonunda tatsak oldu. Bundan sonra bun-ların adı bütün Akdeniz yalılarına erişüp velvele verdi. Bir kez de dört gemi ile çıkışup Tarablus sem-tinde Becaye isimli hisara vardıkta kâfirlerin do-nanması bunları bastı. Mertçe deprenüp iyice sa-vaş ettiler. Sonunda üstün gelüp iki gemi aldılar. Oruç Reis tıpla geminin birini batırdı, geri kalan kâfirler kaçup gittiler. Oruç Reis taşra kaleyi ge-zerken kâfirler hisardan çıkışup gemilerini bastı. Sa-

vaş ederek Oruç Reis yetişüp onları püskürtmekle uğraşırken kaleden bir darbzen⁸⁸ ile kolu vurulup yaralandı. Hızır Reis gemiye getirüp baktırdı. Sonra elini kestiler. Çok zebun düştü. Sonra bir parça ve birkaç ufak korsan gemileri alup Tunus'a gönderdiler. Ve Minorka'yı basup köyleri yağma ve birkaç kuleyi⁸⁹ fethederek sonsuz ganimet malı alındıktan sonra denize çıkup giderken Korsika kapitanı sekiz parça kadırga ile üzerlerine gelüp savaş etti. Kapudan gemisine⁹⁰ sarılıp aldılar. Ve epice savaş olup çok kimse düştü. Scnunda kâfirler bozulup döndüler. İki gemi almışlardı, Hayrettin Reis ardalarından sürüp bıraktırdı. Sonra dönüp Tunus'a gelüp kışladılar. Oruç Reis orada oturak oldu⁹¹.

Hayrettin Reis'in Gazası. Kişi sırasında Hayrettin yine denize çıkup bir ayda üç bin sekiz yüz tutnak ve yirmi parça gemi alup aşırı ganimetlere erdi. Tutsakları alıkoyup kalan malları gazilere bol bol verdi. Baharda yine yedi parça gönüllü gemisine⁹² serdar olup kendi gemisini baş eyledi⁹³. Ve denize çıkup kâfir yakasında bir şehri bastılar. Yağma edüp bin sekiz yüz tutnak aldılar ve on iki bin altuna kestiler⁹⁴. Gönüllü gemileri ganimet için etrafa dağıldı. Hayrettin Reis fenerini yakup⁹⁵ dört parça bunun ardına düşmüştü. Sabah oldukça görüdü ki çuka gemileridir⁹⁶, dümen çevirüp sarıldı. Dördünü alup Tunus'a vardi. Bu gemilerde sekiz bin pasta çuka çıktı. Hayrettin Reis önce bir gece bir barçaya rastgelüp kaybetmişti, gönüllü gemileri rastlayup aldılar. Fransa gemisi imiş. Tahta yükletüp giderdi. Onu Kemal Reis'in kızkarداşının oğ-

lu Muhyiddin Reis'e koşup peşkeşler ile devlet kapısına gönderdi. Padişah tarafından da iki kadırga ile hilât ihsan olunup⁹⁷ gönderildi. Bundan böyle bir gemi Hayrettin Reis'e karşı durup savaş etmedi.

Becaye Seferi ve Cicilye Fethi*. Hayrettin Reis ve kardeşi Oruç Reis on parça gemi ile önceleri kâfirlerin basup aldığı Becaye Kalesi üzerine çıkış yol üzerinde ilkin Cicil ve Şırşal adındaki küçük hisarı kuşattılar ve kelayılıkla fethedüp içinde olan yüz tane kâfiri tutsak ederek zincire vurdular. Hisarı gözetmek ve korumak için elli neferle üç parça gemi koydular. Sonra Becaye üzerine düşüp asker ve top çıkardılar. Bu şehrin iki hisarı vardı. Birini kuşattılar ve düşüp dördüncü günü fethettiler. Savaşta kırılan kâfirlerden başka beş yüz tutsak alınup yardıma gelen yirmi bin kadar Arap askerine kale malını yağma ettirdiler. Sonra ikinci kaleye de sarılıp yirmi gün doğduktan sonra barut tükenüp Tunus sultanından yardım istediler. Yardım etmeyüp iki yüz parça gemi ile kâfir donanması geldi, hisara on binden çok savaşçı koydu. Bu yüzden İslâm gazileri umutsuzluğa düşüp önce gemileri çaya girmiştir. Su çekilüp gemiler kuruada kalmakla denize indirmek mümkün olmayup yakıldılar ve karadan Cicilye'ye geldiler ki arası altmış mil mesafe idi. Söylenen tutsakları birlikte sürdüler. Hayrettin Reis'in yirmi dört oturak kadırgası ve Oruç Reis kadırgası orada idi. Oruç Reis Cicil-

---

* Becaye ve Cicil (Şırşal), Mağrip yakasında kaleleridir (K.C.).

ye'de kalup Hayrettin Reis dört gemi ile Tunus'a vardi. Dört gemi satın aldı. Yedi de gönüllü gemisi ile denize çıktı. Kurt-oğlu Muslihiddin Reis de on dört pâre gemi ile ona katıldı. Yirmi sekiz parça gemi ile kâfir yakasına gittiler. Ceneviz yakınında buğday yüklü sekiz parça barçaya rastgelüp hepsini aldılar. Bu gemiler çuka yüklü idi. Yirmi parça barçayı Kurt-oğlu ile Tunus'a gönderüp kendisi kardaşının yanına gitti.

Oruç Reis'in Cezayir'e Gidişi. Cezayir Hisarı önünde limanda bir ada ve üzerine kale vardi. Şehirden ena ok yitiştirdi. İspanya kâfirleri o adayı basup kaleyi almış ve şehir halkını hapse komuş idi. Cezayirli ister-istemez onlara boyun eğüp yilda belli mal verir ve sularınca giderek geçinirlerdi. Sonradan kâfirlerin çevri canlarına işleyüp Oruç Reis'e mektup gönderdiler ve yardım dileyerek şehrlerine çağrırdılar. Oruç Reis Cicilye'de iken mektup vardi, içindekiler anlaşılıncı baş-göz üstüne deyüp Allah uğruna gaza niyyetine kalktı. Cicilye Hisarına adam koyup kardaşına mektup yazdı ve bu halleri ismarlayup Cezayir'e gitti. Kalenin belli hâkimi clmadığından kavgasız şehrde girüp sahip oldu. Hayrettin Reis te Cicilye'den karadan iki yüz sekzen adam gönderüp kendi Tunus'a vardi. Kurt-oğlu ile ganimetleri üleştigi sırada saltanat tarafından gönderilen iki kadırga ve Midilli'den bir gemi ile kardeşi İshak gelüp orada buluştu.

Fransızların Tunus'ta Bozulması. Kaçan ki

Hayrettin Reis çikalı, denizde ve kıyılarda kâfirler sıkılıcıkma düşüp sabır ve karara takatları güçten güç cldu. Fransız gayrete gelüp otuz parça gemi ve otuz üç mavuna çıkarup Tunus'a gönderdi. Gelüp Tunus'un iskelesi olan Benzert'e düştüler. Kurt-oğlu orada bulunup levent gemilerini koyup hisara çıktı. Kâfirler saldırıp dört gemisini aldilar. Hisara da saldırmak arasında iken Tunus gazileri karşı gelüp sarp şavaşla kâfirleri döndürüp gemilerini kaçırdılar. Altı parça gemileri limanda kalup çıkarmanın yolu olmadı. Bozulup denize çıkarak Halkü'l-Vâd'a vardılar. Hayrettin Reis te orada hahızdı ve melûnların gelmesini bekliyordu. Mertçe deprenüp kâfirler kıyıyla çıkmak istedikçe savaşup vuruşarak engel olup koğdu. Sonunda umutsuz ve eli-boş dönüp gittiler. Bu sırada Sultan Selim Han Mısır'ı fethetmişti. Kurt-oğlu bol armağanlara varıp kulluguunu arzetti ve Fransa ile olan savaşı anlattı. Hayrettin Reis te dört parça gemiye beş yüz er ve toplar koyup büyük kardeşi İshak ile Cezayir'e gönderdi, kendi Tunus'ta kışladı.

Kâfir Gemilerinin ve Arap Kabilelerinin Cezayir Hisarına Saldırışı. Vaktâki Oruç Reis'in Cezayir'e basup girdiğini Arap kabileleri ve kâfirler bildi, kırk parça çekтирir ve yüz kırk parça donatup on beş bin kadar savaşçı kâfirleri Cezayir'e gönderdiler. Arap askeri de karadan harekete gelüp kâfirlerden önce alay alay Cezayir çevresine indiler. Oruç Reis te adamları ile savaşa hazır olup ilkin kara tarafında olan Arap askerine yürüyüp⁹³ sarp vuruştı. Tanrının yardımıyla üstün gelüp Arabı bozdu.

On iki bin kadar develerini bıraktırdı, onlar da bozgun yoluna düşüp kaçtılar. Sonra denizden kafir donanması da gelüp hisara yakın yerde durdu. Karaya er döküp toplar çıkardı ve kaleyi kuşattılar. Kale de yıkılacak halde idi. Oruç Bey gedikleri onarmak arasında iken kâfirler saldırıp bayrak diktı. Oruç Bey gazileri sürüp kâfirler üzerine yürüdükte büyük savaş olup İslâmlar üstün geldi. Kâfirin bayrağı yıkılıp taşrada olanları da gemilerine kaçtılar. Cezayir gazileri ardlarında sürüp kıyıya varınca dek kırup bu kadar bin kâfirden ancak bin kişi kurtuldu. Bundan sonra, bundan böyle kâfirler kırılıp bozguna uğramaktan kurtulamadı, Oruç Bey Cezayir'e yerleştii. Kardeşii Hayrettin'e fetih-name⁹⁹ yazup Cicilye'ye gönderdi. Hisar işlerini ona ısmarladi. Hayrettin Reis te Cicilye'ye varup Oruç Bey'in öğündü üzerine şeyh-i beledi¹⁰⁰ tutup, yılda kâfirlere verdiği malî ona vermeyi üzerine aldırdı ve çıkışup kardeşi Oruç Reis'e gitti.

Tenes'in Fethi. Bundan önce Hafs-oğullarından Tilimsan melikinin¹⁰¹ kardeşi İspanya'ya varup yardım istemekle İspanya asker koşup gelmiş, Tenes Hisarını almış ve dört gemi ile asker konmuştu. Orada oturanlar Oruç Bey'den yardım dileyüp Oruç Bey de kardeşi Hayrettin Reis'i üzerine gönderdi. Bu, oraya varınca gemide olan kâfirler hisara girdiler. Hayrettin gemileri zapteyleyüp taşra er döktü¹⁰² ve iki gün kuşatup almak üzere iken kâfirler aman diledi. Adı geçen Hafs-oğlu, Hayrettin Reis'le buluşmak bahanesiyle çıkışup bir yana gitti. Hayrettin Reis hisara girüp dört yüz kadar

Arap kâfiri bulup götürmek istedi. Lâkin yerlilerin araya girmesiyle orada alıkcyup çok ganimetlerle Cezayir'e geldi. Sonra Cezayir ve Becaye'ye bağlı olan ve Cezayir'in doğusunda ve batısında bulunan en ka'eyi Oruç Bey kardeşi ile bâlüştü. Doğu-su Hayrettin Bey'e ve batısı Oruç Bey'e ayri'mak üzere vilâyeti yazdilar¹⁰³.

Tilimsan'ın Fethi ve Uzun Savaş. Bu sıralarda Tilimsan hâkimi İspanya kiralına yılda on bin altın ve en dört Kara Kul¹⁰⁴ ve on bin kile buğday verüp suyunca giderdi. Şimdi, Oruç Bey ve Hayrettin Bey o diyarlara saldırıp aldığından gücen-di ve İspanya ile, Hayrettin'i o diyardan kaldırınsın deye birleşti. İmdi, denizden kâfir donanması ve karadan kendi saldırmak arasında olduğunu Oruç Bey bilüp kardeşini Cezayir'de koydu, kendi bir miktar askerle Tilimsan'a gitti. Tilimsan ahalisi, hâkimlerinin kâfirle birleşmesinden kırılıp yüz çevirmişlerdi. Uleması öldürülmesine fetva verdiler, Oruç Bey Tilimsan'a yaklaşınca ileri gelenler ve halk karşılayup ona uydular. Tilimsan Beyi bunu öğrenince kaçtı. İki kardeşini önceleri hapsetmişti. Bu sırada fırsat bulup onlar da Fas'a gittiler ve bel- li bir vazife¹⁰⁵ ile orada kaldılar. Bu Tilimsan beyi, Tilimsan'ın iskelesi olan Vahran'a varup kâfirlere sığındı. Vahran gerçi kâfir elinde idi, lâkin yiyecek ge'mediginden dara düşüp İspanya'dan yardım istemeğe görümlü oldu. Onlar da çok mal ile yardım ettiler. Karadan on beş bin kadar Arap askeri toplayup bin beş yüz kadar tüfekçi kâfirle Vahran'dan çıkışup Kal'atü'l-Kılâ'a vardi. Hayrettin Bey haber

alınca bir miktar askere karşı İshak'ı başbuğ edüp yardıma gönderdi. O da askerle gelüp hisara girmiştir. Kâfirler hisarı kuşatınca Oruç Bey bir gece çıkışup kâfirleri bastı. Yedi yüzünü kılıçtan geçirüp yüz kişi diri sürdürüler. Gerisi hisarlarına kaçmıştır. Yeniden on bin kadar kâfir, yirmi bin Arap askeri ile toplanup kuşattılar. Altı ay ara vermeden vuруş ile kırış sürdürdü. Kaç kez kâfirleri bastı, onlar da yollara toplar koyup epice zarar verdiler.. Sonunda kale dibine varıp lâğımlarla kuleleri yıktılar. İki taraf zebun düşüp kat kaldı¹⁰⁶. Sonunda kâfirler barış isteyüp onlar da ister-istemez razi oldu. Ellerinde olan nesneye dokunulmamak şartıyla çıktılar. Lâkin bunlar henüz çıkmadan kâfirler *esbaba el uzatmakla*¹⁰⁷ İshak kılıç çeküp bir nice kâfir tepeledi. Kendi ve Hayrettin Bey kethüdası¹⁰⁸ İskender o aralıkta şehit oldular. Geri kalanları da savaşa başlayup hepsi şehitlik şerbetini içtiler. Sonra kâfir askeri Tilimsan üzerine yürüyüp kuşatmak hazırlığında iken şehir ahalisi boyun eğmekle Oruç Bey ve adamları İş-hisar'a girdiler. Yedi ay durmadan savaş olup hisarı korumaktan umut kesilince adamlarıyla taşra çıkışup kendisini kâfir ordusuna vurdu ve savaşarak bütün adamları ve beraberindekilerle şehit oldu.

Kâfirlerin Cezayir Hisarına Yürüyüşü. Kaçanki Tilimsan'da Oruç Bey düşüp kâfirler üstün geldi. Baharda yüz yetmiş parça gemi donatıp yirmi bin kadar savaşçı ile Vahran'a geldi. Orada olan üç bin yedi yüz kadar kâfir de onlara katılıp onlar denizden ve Tilimsan Beyi karadan Cezayir üzerine yü-

rüdüler. Hayrettin Bey de adamlarını toplayup durdu, ve reâyaya "Tilimsan beyini karşılayın" deye ısmarladı. Onlar da karşı vardığından koruyup dokundurmadı, Hayrettin Bey'in altı yüz kadar kendi adımı vardı ve yirmi bin Arap askeri kendisine uyumuştu. Denizden kâfir gemileri gelüp ada öününe demir bıraklıklar ve adam gönderüp Cezayir şehrinı istediler. Hayrettin Bey savunma durumunda kaldı. Onlar da karaya asker çıkarup saldırınca kara'dan yürüyüp çok kâfir kırdı ve üstün gelüp gemilerini kaçırıldı. Akşam erişüp kâfir gemilerden iki yüz pâre topa ateş verdiğinden gaziler dönüp şere girdiler. Bu yol sabahtan akşam'a dek iki gün savaş olup üçüncü günü kâfirler topları çekti. Umutsuz ve eli-boş gitmek üzere iken Hayrettin Bey saldırup çok kâfir kırdı. Yirmi binden beş-altı bini ancak kurtulup gemilerine girdiler. Dökülüp kalan ganimet mallarından Tilimsan seraskeri Hasan'a biraz at ve gerekli yat ve yarağ verüp yedi yüz kişi koştı. Ve iki bin araba serdar edüp Tilimsan'a gönderdi.

Hasan'ın Tilimsan'ı Ele Geçirmesi. Adı-geçen serdar giderken ,gören Arap askeri yanına düşüp yirmi bin kadar oldukta Tilimsan Beyi iştip kaçmak üzere iken Hasan erişüp hisarı elinden aldı. İçinde olan üç bin yedi yüz kâfirden ancak yedi yüzü kurtulup kalانı kırıldı. Onlar varup Tunus'a girdiler.

Tenes'in Fethi. Baharda Hayrettin Bey bu hisarı almak dileyince beyi İspanya'dan yardım istedî. Yardımına on parça gelüp Hayrettin Bey de

denizden on sekiz parça gemi gönderüp kendi karadan savaşla hisarı aldı. Gemileri, barçalar karşılayıp besini batırdılar, beşi kaçtı. Hayrettin Bey de Cezayir'e geldi.

Cezayir'de Kâfir Tutsaklarının Öldürülmlesi. Bir gün donanma gemileri Cezayir'de yatarken bir muhalif rüzgâr çıkup İspanya'dan yüz on parça kâfir gemileri limana dökülüp doğuş्तüler ve bozuldular. O bozguna üç bin tutsaktan başka otuz altı kaptan alındı ki bunlardan Ferdinand adında biri bunların başı idi. Ama yaralanmış bulunup barçası kârada kuma oturdu, vere ile alındı. Ve altı yüz kâfirle çıkışup tutsak oldu. Bir-iki yer-altı tutsacla dolup yerliye de dağıtıldığından Cezayir şehri tutsakla doldu. Bunların kimi bir-iki kez bozgunçuluk edüp çıkışup kaçmak arasında iken duyuldu-
lar. Ve İspanya'dan adam gelüp otuz altı kaptana yüz bin altın verelim, demişlerdi. Bunlar, yarar, denizcilikte meharetli düşmandır, deye ulema izin ve fetva vermeyüp kalmışlardı. "Bu bayayı iki katına çıkaralım" deyüp durdular, olmadı. Hayrettin Bey bunları öldürmeye bahane arardı. Vaktâki kendileri boşanmak sevdasına düştüler. Hepsini o yüzden öldürüp çıktı. Ferdinand kaptanın yakını gelüp ölüsüne yedi bin altın verdi, ölümün satılması caiz değildir deye bir derin kuyuya attılar.

Cezayir'de Osman-oğulları Hutbesi. Hayrettin Bey bu sırada Cezayir halkını okuyup "Bu ana dek sizi korudum ve kaleyi onarup dört yüz pâre top kodum. Bundan sonra başka diyara giderim, kimi isterseniz vali ve hâkim dikan" deyince hepsi yal-

var-yakar olup "bizi bırakma" deye yalvardılar. Hayrettin Bey de "Tunus ve Tilisman hâkimleri bana düşmandır, ancak, hutbe¹⁰⁹ Osman-oğulları adına clursa eğlenem" dedi, kabul ettiler. Arz¹¹⁰ ve mahzar edüp¹¹¹ Hayrettin Bey dört gemi donattı. Tutsaklılardan dört kapudan dil ve kırk kişi yarar cıalan ve türlü türlü armağanlar ve peşkeşlerle Sultan Selim Han'a gönderdi. Murada-ermiş padişah ta kabul edüp kılıç¹¹² ve hilât¹¹³ ve sancakla¹¹⁴ Hacı Hüseyin adlı kimseyi gönderdi, yolda sekiz Venedik kadırgası önlerine gelüp Hayrettin Bey adamlarının hepsini şehit ettiler. Hacı Hüseyin üç kişi ile kurtulup Moton'a gitti ve devlet kapısına varup balyozdan kâğıt ile gemileri getirtüp yine salup Cezayir'e vardıkta Hayrettin Bey karşı çıktı. İslâm padişahının gönderdiği atı¹¹⁵, hilati¹¹⁶ ve sancağı¹¹⁷ u'ulayarak alup divan etti. Vilâyet padişahın olduğuna dellallar çağırıp halka bildirdiler. Elçiye ziyafet ve çok ağırlamalardan sonra yine devlet kapısına gönderdi.

Tunus ve Tilimsan Beylerinin Bozgunculuğu. Bundan dolayı Tunus ve Tilimsan Beyi kırılıp biribiriyile bozgun çıkarmak istediler. Ve Cezayırlıden Hayrettin Bey'in yarar adamları olan Mehmet Bey'i ve Kadi-oğlunu bozgun çıkartmağa çalışıp sonunda kendilerine döndürdüler. Ve Araplara mal döküp Cezayir'e saldırttılar. Lâkin Hayrettin Bey bir zaman savunmada kalup onlara yenilmezdi.

Müstaganem Hisarının Alınması. Tilimsan beynin iki kardeşi Fas padişahının yanına varup yardım istediler. Ve askerle gelüp Tilimsan'a sarıl-

dilar. Lâkin Arap taşradan engel olduğu için onların herbiri Vahran'a ve Mesut, Hayrettin Bey yanına vardi. Kardaşı Vahran'a gitti. Hayrettin onu ağırlayup Araba mektuplar gönderüp gönüllerini alarak onları Mesut'a döndürdü. Mesut Arap askeri gücü ile varup kardasını kaçırıldı ve hisarı aldı. Bir zamardan sonra Hayrettin Bey'den yüz çevirüp kâfirlerle birleşti. Hayrettin Bey de Vahran'da olan kardaşına yardımcı olup onların istemesiyle Vahran'a yakın Müstaganem Hisarına, yirmi sekiz gemi donatup karadan da askerle gönderdi. Varup hisarı aldılar. Ve gemiler kâfir yakasına çıkışup aşırı doyum oldular. Endülüs'te İslâmlardan bulduklarını gemilere aldıktan sonra Cezayir'e geldiler.

Tilimsan'ın İkinci Kez Alınması. Mesut'un kardeşi Aptullah, Hayrettin Bey askeri ile kalkup Tilimsan'a vardıkta Mesut çıkışup savaşta Vahran'da bozuldu. Hisara kapanup yirmi gün sonra kuşatıldılar. Sonunda merdivenle iki yüz nefer girüp kapıyı açtılar. Mesut iç-kalede idi. İki yüz atlı ile çıkıştı. "Vilâyet Sultan Süleyman'ındır" deye dellâllar çağırıp adı-geçen Aptullah bey, dikilüp hutbe¹¹⁸ ve sikke¹¹⁹ padişah adına oldu. Ve korunmasına yüzelli nefer kondu. Sonra Mesut, Tilimsan'ı yine üç ay kuşatmıştı. Hayrettin Bey'in yardımı ile bozulup tutsak oldu, hapiste öldü.

Kadioğlu'nun Baş Kaldırması. Tunus Beyi Kadioğlu baş kaldırıp Hayrettin Bey üzerine Araplari kıskırttı. Gelüp Cezayir'i kuşattılar. Adada olan kâfirler de arada bir yandan şehri dögerdi. Altı ay Hayrettin Bey bunlarla doğuşüp kış geldiğinden

Kadı-oğlu ister istemez barış yapup Tunus'a gitti. Kardaşını askerle yeniden Cezayir'e gönderdi. Hayrettin Bey de çıkış up savaş edince bozuldular. Kara Hasan'ı askerle ardlarında gönderdi. O da varup Tunus'a bağlı kaleleri aldıktan sonra Kadı-oğlu onu da yoldan azdırıp kendisine döndürdü. Hayrettin Bey de Cezayırlüden başka kimse kalmayıp gide-rey Cezayırlü de döndüler. Urban şeyhlerinden¹²⁰ şehirden çıkmak istediklerini duyup adamlarını topladı. Sarayının kapısı üç yola açılırdı. Onlardan iki yüz kadar kimse saraya saldırırken Hayrettinlü çıkış up dağıtılar ve çoğunu tutup kapattılar ve "şehir halkını baştan başa öldürelim" derken Hayrettin rıza vermedi. Ertesi gün şehirliyi camiye toplayup onlarla akıllica konuştu ve yüz altmış bozguncuyu içlerinden alup hapse gönderdi. Kalanına destur verdi. Bozgunculuğun kaynağı olan yirmi beş kimsenin hakkından gelüp iki yıl da şehirli ile onların suyunca giderek geçindi.

Hayrettin Bey'in Cicilye'ye Göçmesi. Kaçanki Cezayir şehri halkın Hayrettin Bey arasında soğukluk olup askeri, şehirliden yüz çevirmiş ve nefret etmişti. Taşradan geliş-gidiş kesilüp şehir içinde tutuklu gibi kaldığından Hayrettin Bey göçmeye niyyet etti. Lâkin varını yoğunu koyup götürmede kararsız olduğundan istihare eyledi¹²¹. Düşünde gördü ki Cihanın Efendisi¹²² —Ulu Tanrıının salât ve selâmı üzerine olsun— bu gazinin araç ve gereçlerini gemiye yerleştirmek için kendileri işe giriştiler. Allahın hikmeti o sırada Kara Hasan'ı tutup verelim, deye haber gelmişti. Onu kuşatma-

ya gitmek bahanesiyle sarayı boşalttı. Sabahleyin dokuz parça gemi ile nesi varsa koyup çolugunu çocuğunu yerleştirdi. Şehrin ileri gelenleri ve Kadıoğlu'nun barışa gelen adamı, getirüp kale anahtarını önüne bırakı. Ve müslümanların vebali boy-nunuza ey bozguncular, deye atına bindi ve gemiye geldi. O gece limanda yatıp Cezayirlü büyük yas tuttular. Büyük-küçük vedâa gelüp ağlaştılar ve căğut istediler Hayrettin Bey "uç yıl sabredin, sonra istediğiniz yere gidin" deye esenleşüp çekti ve Cıcilye'ye yollandi.

Hayrettin Bey'in Cıcilye'le Gazarları. Vaktâki Hayrettin Bey Cıcilye'ye geldi, yerlesti, adı-geçen hisar Mağrip diyarı kıyısında olup biraz kırlıklı. Yedi pâre gemi ile denize çıkışup kâfir yakasında dokuz parça buğday yüklü barçaya sataşup birini batırdı, ve sekizini alup getirdikte ucuzluk olup halk dualar etti. Bu gemilerde yedi yüz kâfir çıktı. Sonra kendisine yirmi yedi oturak baştarda yaptırup dokuz gemi ile Tunus dolaylarında avla uğraştı¹²³. Tunusludan kendisine uymayan muhalifleri tutup gemilerini yaktı ve Ceneviz Boğazında altı parça buğday yüklü barça üzerine varup gördüklerinde gemileri verdiler. Alup Cerbe'ye gönderdi. Sonra varup halka dağıttı. Hayrettin Bey'in çağrısını işitüp Tunus'tan Aydın Reis ve Şaban Reis ve daha başka on iki reis kırk parça gemi ile yanına toplanup küffar yakasına gittiler. Kıyılarda olan şehirleri varup yağma ile nice tutsak ve mal alup doyum oldular. Dönüp çoğu Cıcilye'de kışladı.

Kadı-oğlu'nun Bozulması. Vaktâki Hayrettin

Bey'in devleti yücelerde idi, Kadı-oğlu, korkusundanarmağanlar gönderüp önünde yuvarlandıka yüz vermezdi. Cezayir halkı yine dönüp gelmesini dilerlerdi. Tesadüf, gemileri İspanya'dan müslümanlar getirüp Cezayir'e uğradıkta Kadı-oğlu naibi onları kondurmayup Ciceilye'ye gittiler. Ve Meddîceler¹²⁴ Hayrettin Bey'e yakındılar. Hayrettin Bey'de düşünde Cezayir'e varması işaret edilmişti. Kal-kup taşra çıktı ve Cezayir şeyhlerine¹²⁵ kâğıtlar gönderüp onları okudu. Onlar da kabul edüp geldiler. Kadı-oğlu haber alup yirmi bin kadar asker topladı ve karşı gelüp Hayrettin Bey'le savaşa hazır oldu. Bir dağa arka verüp tabur kurdu. Ve çı-kup doğuşunce bozulup dört bin kadar Arabı kırıldı ve kendi bir sarp yere kaçup sığınmıştı. Hayrettin Bey üzerine varup savaşta Kadı-oğlu öldürülüdü. Askerinin kimi kaçtı, kimi durdu. Yalnız bin sekiz yüz tüfekçisi vardı. Sonra her taraftan Urban Meşayihî¹²⁶ gelüp ona uydular. Hayrettin Bey bunların gönüllerini alup bundan önce elinde olan vilâyetleri yine aldı. İlgarla varınca neferi karşı gelüp adı geçen yağıyı tutup öldürdüler.

Hayrettin Bey'in Cezayir'e Dönüşü. Eskiden Hayrettin Bey Cezayir'den ayrılrken onlara "üç yıl bekleyin" demişti. Yıl tamam olunca yine gelüp Cezayir'e girdi. Adı-geçen gazi her işinde istihare ederdi¹²⁷. Ve çoğu gazalarında çıkacak işleri düşün-de görürdü. Bu kez çevresinde Urban¹²⁸ ona uyup halk güven ve düzen içinde rahat uydular. Lâkin Telemstan hâkimi Aptullah yıllık, üzerine aldığı on bin altın kesimi¹²⁹ altı yıl göndermeyüp kâfirlerle

birleşmiş ve hutbeyi kendi adına okutmuştur¹³⁰. Hayrettin Bey ona öğüt veren bir mektup gönderdi, kabul etmeyince iki yandan savaşa hazır oldular.

Savaş ve Aptullah'ın Barışı. Tilimsan Hâkimi, Arap askerini sürüp Hayrettin Bey de Cezayir'den çıktı. Savaşta üstün gelüp Aptullah'ı kaçırıldı. Yalnız sekiz bin deve kalup Hayrettin Bey askeri doyum cldular. Aptullah adam gönderüp barış istemek'e hutbe¹³¹ ve sikke¹³² padişah adına olup yıllık cnar bin altunu vermek şartıyla barıştılar. Kadıoğluunun kardaşı da baş kaldırmıştı. Üzerine varrup otuz yük gümüse kesti¹³³ ve yörede olan karışıklıkları ortadan kaldırdıktan sonra Cezayir önünde olan adaları ele geçirme tedbirini gördü.

Cezayir'den Ada Hisarı Kcnuşu. Eskiden Cezayir şehri önünde bir ada ki ck yetişirdü, bir berk hisar yapılup bir yolunu bularak kâfir almıştı. Hele Hayrettin Bey Cezayir'e sahip olalı, kâfirler onu savaş yaraklarıyla doldurup pek muhkem bir hale getirşlardı. Önceleri bu hisardan dolayı şehrilden haraç alırlardı. Ve minarelerde ezan okundukça top ve tüfek atup delik delik ederlerdi. Hayrettin Bey geleli "bizi kalemizde kon, sizin şehriniye ayak basmayalım" deye yalvarır oldular. Hayrettin barışa yanaşmamakla büyük bir hazırlık yaptılar. On dört yıl böyle geçindiler.

Adı-geçen Hisarın Alınması. Hayrettin Bey bu hisarı kuşatıp İspanya kralı yardıma gelmek üzere iken bir hafta gece-gündüz döge döge zebun edüp aman dilediler. Razı olmayup kılıçla aldı. Kırılan kâfirlerden başka beş yüz tutsak çıktı. Hay-

rettin Bey buyurdu: Kaleyi yıkup boğazı doldurdu-
lar, hisara ulaştı ve ortası liman oldu. Bugün Ce-
zayir Limanı odur. Ve o kâfirlere şehrin toptan yi-
kılan yerlerini yaptırıp beylerini öldürdü. İspan-
ya'dan yardıma dokuz parça gelmişti, savaşla hep-
sini aldı ve Cezayir'e geldi. Savaşta düşenden baş-
ka iki bin yedi yüz kâfir çıktı.

Kissadan Hisse budur ki kadırga ile parça alın-
mak olur, içinde namlı kimse olunca.

Aydın Reis'in Gazası: Yukarıda geçen gemiler-
den alınan kapudan "İspanya kralı Ceneviz'e git-
mişit" deye haber verdiğinden Hayrettin Bey, Ay-
dın Reis'i serdar edüp gemileri verdi ve o semte
gönderdi. Bu reis kâfir yakasına salup Marsilya kı-
yılarını yağma etti ve çok meddicel¹³⁴ aldı. İspan-
ya'dan on beş parça gemi çıkışup o semtleri koruma-
ğa giderken Aydın Reis haber alup üzerlerine var-
mak ar�inca idi. Bir yıkık adada yatarken bu ge-
miler üzerine gelüp kıyasiya savaş ettiler. Aydın
Reis, kapudan gemisini¹³⁵ alınca kalanı da kendi-
lerini teslim ettiler. Üç parça gemilerini boşaltıp
batırdı. Üçünü de yaktı. Kalanı ile Cezayir'e geldi.
Hayrettin Bey bu fethi de yazup devlet kapısına
bildirdi.

*Anderya Dorya'nın Ortaya Çıkışı ve Hayrettin
Bey'in Saldırısı*. Kaçanki kâfirler bölüğünün de-
nizde gezmeğe gücü kalmayıp yalalarından güven
kalktı, İspanya kralı toplanup danışarak. "Barba-
rosa'ya tedbir nedir?" dedi. Hayrettin Bey'e İtal-
yanca "Kızıl Sakal" anlamına "Barbarosa" derlerdi.

İspanya'nın yarar kapudanlarından Anderya Dorya* şapkasını eline alup "bana Fransa kralının yirmi pâre kadırgasını aliverirseniz umarım ki söyleşem" dedi. Fransa ile yeni barış yapmışlardı. Elçi gönderüp gemilerini istediler. O da, suyuncu gitmek için kadırgalarını gönderdi. İspanya kralı donanması ile onları Anderya'ya verüp mükemmel asker'e Cezayir'e dümen doğrulttular. Hayrettin Bey de Cezayir'de ctuz beş gemi donatup Cerbe'den Sinan Reis'i çağırıldı. O da yedi parça gemi donatup çıkmak ardinca oldu. Hayrettin Bey Anderya'yı Mayırka'da karşılamayı tasarladı. Eskiden Şirşal** Kalesini yapup müdeccen ile doldurmuştu. Lâkin Anderya çevik deprenüp kırk parça kadırga ile bir gün sabah gelüp karaya er döktü. Taşra bulduklarını yağma altında iken müslümanlar hisardan çeküp büyük savaşla kâfirleri döndürdüler. Gemilerine varıncaya kadar bin dört yüz kâfir kılıçtan geçti, ve altı yüz kırk tutsak aldılar. Kalanı gemilere girüp kaçtı. Hayrettin Bey de gelüp tutsakları küreğe aldı. Anderya kethudası¹³⁶ tutsak olmuştı. Ondan haber aldı ki Anderya savaşçı almak için Ceneviz'e gidecektir. Öyle ise o semte yollandı. Marsilya yakınında dil alup Anderya'nın yakında geçtiğini bildi. Masilya'dan otuz mil yerde bir adaya girüp on gün eğlendi. Bir iğrip¹³⁷ geçerken alup getirdiler. Peynir yüklü Mayorka'dan gelirmiş. Mar-

* Bu Anderya Ceneviz'de Orya memleketi hâkimi olduğundan o hükümete nisbet edüp Anderya Dorya diller (K.C.)

** Şirşal, Cilcil ikisi birdir. Cicilye dahi derler (K.C.)

silya yakınında Fransızların ünlü iskelesi ve limanı olan Tulum Hisarından* bu geminin alındığı görüüp kapudanı dört kadırğa ile çıkup Hayrettin Bey gözcü kcdüğü kalite cenkcilerini forsa gafil avlayup gemiyi alup kaçarken o kapudanla buluştular Hayrettin Bey'den haber verdiler. Adı-geçen kapudan dönüp kaleye gitti. Hayrettin Bey de Ceneviz semtine çıkışup tan atarken kiyida bir hisar üzerine düştü. Ansızın basup halkını tutsak etti ve limanında yirmi iki pâre gemi bulup yaktı. Kaleyi yíkup Ceneviz'e giderken fırtına cnu yine ilk yattığı kaleye götürdü. Fırtına geçinceye deðin orada kaldılar.

Anderya'nın Kaçışı ve Karaka Savaşı. Anderya Şırşal'dan Ceneviz'e varmayup İspanya'da büyük bir nehir içine girüp yattı. Ve Ceneviz'den üç bin scltat¹³⁸ ve barut ve halat istemiþti. Cenevizlü onları iki büyük karaka ile o yattığı yere göndermişlerdi. Rüzgâr onları da o adaya atup sabah biri çikageldi. Yelken göründükte beri yandan demir koparup hazır oldular ve üzerine on gemi varup büyük savaştan scnra alup limana geldiler. Birkaç saatten sonra o biri de görünüp ikindi olduğundan limanlık edüp¹³⁹ gemi denizde kaldı¹⁴⁰. O gece beklediler. Ertesi sabah ta limanlık edince Hayrettin Bey ıraktan doğulmesini buyurdu. Sinan Reis söz tutmayup yakın vardıkta gözüne tüfek fındığı¹⁴¹ deðdi. İster-istemez dönüp limana girdi. Hayrettin Bey ıraktan onu da döge döge zebun edüp batma-

---

* Tulum = Toulon.

ğa yakın olunca içinde olan kâfirler kendilerini denize atup tatsak oldular. Gaziler gemiyi sürüp kıyıya yakın varınca soydular, teknesi battı gitti. Yaralıları tımar edüp¹⁴² şehitlerin namazını kilip gömdüler. Ve kâfirleri küreğe koyup¹⁴³ ilk alınan karakayı da yaktılar. O gemilerden Anderya'nın haberini alup Arap yakasına döndüler. Anderya o şehirden çekip Septe'den dışında Sivilye* limanına girüp yattı. Hayrettin Bey de Cezayir'e geldi. Eskiden Sultan Süleyman Han'ın Dergâh-ı Ali Çavuşlarından¹⁴⁴ Mustafa Çavuş'u gönderüp "Fransa ile yapılmış olan barış ve kimi işler ne yoldadır, araştırılıp devlet kapısına bildirilsin" deye buyurmuştu. Bu sırada Hayrettin Bey'in oğlu, anası tarafından seyyitliği olan¹⁴⁵ Hasan Bey, reislerle iki defa doyumluğa gidüp¹⁴⁶ çok ganimet ele geçirdi.

Anderya'nın Koron Hisarını Basup Alması ve Telemstan Hâkiminin Baş-kaldırması. Vaktâki Sultan Süleyman Han dokuz yüz otuz sekizde (M. 1531/1532) Alaman seferine yöneldi. İspanya Kralı beşinci Karlos, Ceneviz'e gelmişti. "Grande Türk, yani Büyük Türk seferde iken Rumeli kıyılarını yağma fırsatıdır", deye tedbir gösterdiler. Lâkin kardaşı Nemçe İmparatoru Ferdinandos mektup gönderüp, bir-iki kale vurmak hüner degildir, bugün bana yardım et, dediğinden yardıma gidüp donanması ile Anderya'yı Moton'a gönderecek oldu. On dört gemi ile varup Cezayir üzerine saldırdılar. Hayrettin Bey de İstanbul'a sefer düşünmek-

---

* Sivilye, İşbilye'dir (K.Q.)

te idi. Donanmasını denizde koyup kendi karadan karşı vardi. Bir düzükte karşılaşsa döğüştükte Te'emsan Beyi Aptullah bozulup Telemsan'a kaçtı. Araya adamlar girüp otuz bin altınla barıştılar. Hayrettin Bey dönüp Cezayir'e geldi. Anderya bu sırada denizi boş bulup Mora kıyılarına vararak Kerçen Hisarına sarıldı, ve aldı*. Kapudan Ahmet Paşa o yıl gerçi seksen parça gemi ile denize çıktı. Lâkin yetişemedi. Mağrip semtinde Hayrettin Bey kara yanını ortadan kaldırdıktan sonra on beş gemi ile reisleri İspanya yakasına gönderüp yakup yıktılar. İspanya'nın korumada on beş gemisi kalmıştı. Koyunluca denen adada buluşup dögüştüler. Ancak biri kurtulup on dördünü yedeğe alup Cezayir'e çektiler. Çok ganimet alınmıştı, bölüştiler.

İspanya Müdeccenlerinin Durumları. Beşinci Karlos karadan yardıma varup yere çalınmış ve umutsuz, dönüp geldi. Bunun zamanına gelinceye dek Endülüs şehirlerinde kalan İslâmlar haraca bağlanmış, açıkça ezanlar okuyup namaz kılarlardı. Ve o diyarlar kâfirlerin eline yeni girdiğinden hoş görünmek için buna göz yumuyorlardı. Adi geçen kiral olunca, İslâm töresince kimse ibadet etmesün diye yasak olduğuna dellâllar çağırtıp Müslümanları ateşe yakmağa başlaştı. Müslümanlar da dayanamayup nice kez toplantılar yapmışlardı. Bu kez, birleşerek toplanup bir dağa arka verdiler ve

---

* Dokuz yüz kırk birde (M. 1534-1535) Mora Beyi yine fetheyledi (K.C.)

Hayrettin Bey'e haber gönderdiler. Vardıklarında üzerlerine gelen düşmanı bozup müslümanları gemilere aldılar. Ve bin kişi savunmada durup yedi kez sefer ettiler. İslâmların hepsini karşı yakaya geçirüp kâfirlerin elinden kurtardılar. Ve yolda nice gemiler alup doyum oldular. Bu kez yetmiş bin kâfir kadar müdeccen¹⁴⁷ geçüp Cezayir'de ve başka yerlerde yurt edindiler. Cezayir halkın çogu bundan dolayı endülüslüdür.

Anderya'nın Aldatılması ve Hayrettin Bey'in Tedbiri. Sultan Süleyman Han Alman seferinden gelince Hayrettin Bey'e mektup gönderüp "İspanya'ya sefer muradımdır, bir yarar adamı yerine koyp gelesin, eğer muhafazaya gücü yeter kimse yok ise bildiresin" deye Sinan Çavuş'la ferman etmişti. Hayrettin Bey'in de gitmek hazırlığında olduğu duyulunca Anderya, Sivilye'den çıkışup Ceneviz'e gelmişti. Hayrettin gitmesine engel olmak için hile yolunu tutup bir barçaya altı bin altunluk mal ve Koronludan yetmiş bin tatsak koyup "İspanya kralı Cezayir'e gelecektir" demesini öğretüp Cezayir'e gönderdi. Ve öyle ettiler. Hayrettin Bey hile olduğunu bilüp, gemileri bozar ve metris yapar gibi olup barça yarağını alup destur verdi. Vardıklarında "Barbarosa Rûm'a gitmekten vazgeçti" deye Anderya Dorya sevinüp Koron tarafına gitti.

Kâfir Tutsaklarının Ele Geçirilüp Öldürülmesi. Önce alınan iki karakada yirmi nefer beyler ve kapudanlar ve yüz yirmi nefer boyunu altın-zincirli yarar kâfirler çıkışup kapudanların biri Rodos'tan çıkan Mîgal Mastori oğlu idi. Ceneviz'den onları kur-

tarmağa adam gelüp Migal-oğluna ve kimi kapudanlara ağırlıca gümüş değer teklif ettiler. Hepsi yirmi bin altın getirecek oldular. Beyler de vermeğe çalışılar. Lâkin ulema "Bunlar güçlü yağıdır, saliverilmeleri akla uygun değildir" deye karşı çıkışınca umutsuz kaldılar. Ve onları Cezayir'de koyup gitmeyi uygun bulmayıp öldürmeye de yeğ görmedi. Çünkü kâfirler, onların bahanesiyle tutsak alup kırarlardı ve bundan önce İslâm tutsaklarının burnunu kulağını kesüp sinirleyerek¹⁴⁸ türülü işkenceler ederlerdi. Hayrettin Bey de beride bunlara işkence edüp haber göndermekle "bundan böyle tutsaklara işkence olunmasın" deye yasak etmişlerdi. Bundan dolayı Salih Reis ve Turgutça Reis tutsak iken incitmediler. Lâkin Hayrettin Bey sebep gözleyordu. Kapudanların zindancıyı öldürüp çıkışması sevdasında olduklarını düşünde görüp denemek için kendi yakınlarından olan zindancıya bunlarla bir olup sırlarını öğrenmek yolunu öğretti. O da, beyler ve kapudanlardan hile ile haber alup kapudanları kendisine inandırdı. Meğer Becaye Beyine mektup yazmışlar, bir gemi göndereşin, bekçiyi öldürüp çıkarız, Cezayir'de yedi-sekiz bin tutsak vardır, şehri almazsa bari kurtuluruz, demişler. Gönder deye bir mektup yazup ona verdiler. O da mektubu Hayrettin Bey'e gösterüp timarına gider gibi oldu. Ve Becaye'ye varup kapudanların mektubunu verdi. Bir gemi donatup o gece erişmek için gönderdiler. Ve zindancıya riayet edüp yolladılar. O da Hayrettin Bey'e gelüp açıkça söyledi. Bir gemi gidüp o gelen gemi-

yi aldı getirdi. İçinden yüz yirmi kâfir çıkışup zindandan kapudanları çıkardılar. O suçlu hepsini öldürüp mektuplarını Ceneviz'e gönderdi. Yazlarını bilirlerdi, ağızlarını kapatıp sustular.

Hayrettin Bey'in Rûm Tarafına Yöneliği. Vaktaki Hayrettin belâlı tatsaklar işini ortadan kaldırıldı, Cezayir'de kendi kullarından yarar Hadîm Hâsân Bey'i yerine koyp mükemmel gemilerle devlet kapusuna yüz sürmek niyyetine çıktı. Sadunya'ya eradan Çilcilye'ye uğrayup Ceneviz yakınında bir hisarı bir sabah ansızın basup yağma etti ve yaktı. Deha duyulmadan çıkışup Ceneviz'den Mesine'ye giderken önüne on sekiz parça çıktı. Hepsini alup kâfirlerini tatsak eyleyüp şehrê karşu on sekizine birden ateş verdi. Anderyâ'nın yirmi dört çekтирir ve yirmi altı parça ile Koron'a gittiğini haber alup Preveze'ye vardıkta "Barbaros seni arar, gafil olma" deye kâfirler Anderyâ'yı uyardı. O da çıkışup Prendiz'e kapandı. Hayrettin Bey onun o semte gitliğini işitüp ardından yirmi beş gemi göndermişti. Anderyâ ardından giden yedi parça Anabolu gemilerine yetiştiler. Bunları görüp Anabolu semtine beşi kaçup ikisini aldılar, döndüler. Beri yandan donanma da Avarin'e gelmişti. Hayrettin Bey, kapudan Ahmet Bey'le buluşup görüştü. Oradan kalkup Koron önüne gelüp birkaç tatsak kurtararak azat etti. Ve Boğaz'a gelüp Cem gücünde olan padişahın izin dileyerek İstanbul'a girdi, büyük şenlikler eyledi.

Hayrettin Bey'in Padişahın Eşliğine Ulaşması. O gün ki dokuz yüz kırk yılının crtaları (M. 1534)

idi. gemileri Galata önünde demir atup ertesi gün At Meydanında kapudan Ahmet Bey'in evleri kendisine ayrılup ona girdi. Divan günü on sekiz reis yoldaşları ve büyük armağanlarla divana varup¹⁴⁹ padişahın elini öpmek şerefine erdi ve sonsuz iltifatlara ulaştı. O reisler, padişahın huzuruna birlikte girüp el öptüler. Hilâtlar giydirilüp¹⁵⁰ herbiri-ne ulufeler tayin olundu¹⁵¹. Sonra padişah hazretleri buyurdu ki varup Tersane hizmetinde olup¹⁵² gemileri bildiği gibi yaptıra.

Hayrettin Bey'in Haleb'e Gitmesi. Gazi padişah altıncı gazası olan Irakayn seferine arzu duyup o yılın Rebiülâhirinden (Ekim 1533) veziriâzam İbrahim Paşa'yı önceden Halep kışlağına göndermişlerdi. Adı-geçen serdar mektup gönderüp Hayrettin Bey'i Haleb'e davet etmiş ve padişah'tan izin dilemişti. Âlemin sığınağı olan padişah hazretleri de, kara ve deniz askerinin işleri o tarafa verilmiş olduğundan buluşup görüşmek için rica etmiş, isterse varsun, deye kendisine bırakırlar. Hayrettin Bey karadan hazırlık görüp Haleb'e vardi. Buluşuklarında vezir divan edüp¹⁵³ karşılama ve ağırlama törenlerini yerine getirdi. Hayrettin Bey de âdap üze-re¹⁵⁴ el öpüp beyler ve paşaların altında yer gösterdiler, oturdu. Ertesi gün davet olunup Osmanlıların töresince Cezayir beylerbeyliği hilâti giydirilüp¹⁵⁵ öteki beylerbeyilerin üst yanına oturttu ve bir-iki gün de ziyafet ve kimi işlerde danıştıktan sonra İstanbul'a gönderüp yirmi iki günde geri gelüp hizmetinde oldu.¹⁵⁶

ÜÇUNCU BÖLÜM

Hayrettin Paşa'nın Kapudanlığındaki Olaylar

Üçüncü Bölüm Hayrettin Paşa'nın kapudanlığı zamanında olan deniz işleridir. Paşa, Halep'ten geldikten sonra altmış bir parça baştarda ve kadırga yaptırup on sekiz gemi de Cezayir'den getirmiştir. Beş te gönüllü gemileri ile hepsi seksen dört parça gemi ile denize çıkmak buyuruldu.

Hayrettin Paşa'nın İlk Seferi. Bu söylediğimiz seksen dört parça gemi ile bir uygun vakitta çıkışrup Mesine Yakasına varup kâfirlerin boşalttığı Riqç kalesini yıktı. Ve gece Fenarlıkta yatup Malta üzerine gitmek için istihare eyledi. Uygun rüya düşmekle¹⁵⁷ gece kalkup Santalocito adındaki kaleye düştü. İkindiye değin döge döge alup yağma etti. Yedi bin sekiz yüz tutsak alınup kale yıkıldı. O gece gidüp Çetros adlı kaleye yetişti. Er döküp vurup onu da feht ve halkını tutsak eyledi. Orada on sekiz pâre yapılmış kadırga bulunup kale evleriyle onları hep yakılar. Sonra yine denize çıkışup Anabolu önünde bin hisarı da alarak halkını tutsak ettiler. Oradan geçüp bir gün bir gece daha gidüp İsperlonka hisarını bastılar. On bin kadar tutsak oradan alup kalesini yere beraber etti. Oradan geçüp Sardunya Adasını basup yağma ettiğinden sonra Cezayir'e giderken rüzgâr Garp Yakasına attı. Benzert Kalesi önüne varınca hâkimi

çıkup Tunus padişahı Hafs-oğullarından Hasan'a haber vermeye gitti.

Uzun Savaş ve Kâfirlerin Tunus Hisarını Basup Alması. O zamanda Tunus memleketi Hafs-oğulları elinde olup o soyun yirminci meliki Sultan Hasan hükümederdi. Kardeşi Reşit önce Hayrettin Paşa ile devlet kapısına gelüp kendisine aylık bağlanmıştı. Hayrettin Paşa, Tunus şehri, ayrıca Halkü'l-Vâd o semtte donanmanın kişlamasına elverişli yer olduğundan, Osmanlı ülkesine katılması önemlidir, deye padişah katına arzeylemiş ve fetihne buyruk almıştı. Tunuslu da Sultan Hasan'dan hoşnut olmayup Hayrettin Paşa, o semte vardığı zaman karşı çıktı Reşit yanında olmak üzere Halkü'l-Vâd'a getirdiler Reşit ise İstanbul'da idi. Hasan kaçup Hayrettin Paşa Halkü'l-Vâd kalesinden dokuz mil içeri olan Tunus şehrine girdi. Hafs-oğulları, Hayrettin Paşa'nın adamlarına el uzatınca hepsini toplayup kuleye kodu. Ve biraz şeyhleri kırıldı. Hasan dışarıdan saldırınca Hayrettin-Paşalı kapulardan çıktı büyük savaş ettiler. Üç yüz Arap düşüp Hasan bozularak kaçtı. Hayrettin Paşa Tunus'u zapteyleyüp Urban Meşayihine¹⁵⁸ ve etrafa mektuplar gönderdi. Hasan'ı ele geçirmeğe çalıştı. Ve Cezayir'den biraz asker getirüp reâyâyi yazdı. Tunuslu, Reşid'in beraber değil idüğünü bilüp Hayrettin Paşa'dan yüz çevirince baş-çekenlerini kırup boyun eğdiler. Ve Hasan da Kayravan'da toparlanıp Arap askeri ile geldi. Hayrettin Paşa on bin kadar asker ve otuz top arabalarını yelkenlerle sürüp Tunus'tan sahraya çıktı. Savaşa başlanup

toplara ateş verince Arap askeri kaçtılar. Zira topa tüfeğe karşı duramazlardı. Hasan bozulup Arap şeyhleri Hayrettin Paşa'ya geldiler, boyun eğdiler. Hasan'ın kardaşı Aptülmümin Tarabulus'a gidüp Sultan Süleyman Acem serhaddinde olduğundan "fırsat demidir" deye papa, İspanya kralı Karlos'u kıskırtıp Portakal ile söz-birliği ettiler, üç yüz kadar barça ve kadırgaya yirmi dört bin tüfekçi koyp çıkmak üzere iken Hasan adam gönderdi, Barbarosa'yı Tunus'ta Arap askeri ile kuşattım, gelüp yetişez, deye davet etti. Bunun üzerine varup Tunus'u aliverüp yine yolumuza gideriz, deye yedinci günü çıkup geldiler. Halkü'l-Vâd'a yakın Sulu-burç önünde limana girüp karaya döküldüler. Tunuslu kâfirleri görünce Hayrettin Paşa'nın yanına gelüp Halkü'l-Vâd Kalesi dar olduğundan çevresine hendeğin kesüp tabur ettiler¹⁵⁹, ve toplar kodular. Kâfir askeri de taşrada çadırlar ile konup iki yandan nice gün büyük savaşlar ettiler. Altı binden çok kâfir kırıldı. Lâkin birbiri arasında yardımcıları geldiğinden yine saldırıp durişürlerdi. Metris kurup gemilerden yüz yirmi top çekardılar ve otuz iki gün gece-gündüz durmadan hisarı doğüp toplarını susturdular. Müslümanlar üç kez metris basup çok kâfir kırmışlardı. Lâkin sıkı dögüştüklerinden bundan sonra orada eğlenmek caiz olmayup çıkup Tunus'a gittiler. Ve kâfirler Halkü'l-Vâd'ı alup zapt-eyledi. Sultan Hasan o zamanda bir miktar Arapla geldi, kâfir ordusuna karışup Tunus'ta tanıdıklarına mektup gönderüp vaitler etti. Tunuslu dört bölük, biri hisar halkı, üçü Maraş bölüğü¹⁶⁰ idi. Hay-

rettin Paşa onları toplayup kâfirlerden size mektup gelmiş, ne düşünüyorsunuz, ben çıkar döğüşürüm, siz şehirde oturun, dedi. Hâşâ deyüp birlikte çıkışmağa bel-bağladılar. Hepsi dokuz bin yedi yüz asker çıkışup dört bölüğün biri öte tarafa bağlı idi, istemeye istemeye birlikte çıktı. Kâfirler hisara yürüdüğü zaman Hayrettin Paşa bunlarla karşı varup kiyasiya savaş etti. Bir miktar Cezayirlü geriden görünmekle kâfirler dönüp ardalarından sürdürüler. Epice kâfir kırılmıştı. Kaçmayı gözeten bölük bu sırada hisar tarafına kaçtı, Hayrettin Paşa dönürmeye adamlar gönderdi. Çare olmayup öteki ler de top arabalarını hisara çekti. Kâfirler "Türk kaçtı" deye döndüler. Biraz daha savaş edüp akşam erişi, çadırlara girdiler. Ertesi gün Hayrettin Paşa hisara metrisler edüp Cezayir askerini cenge gönderdi ve Cafer Ağa adında bir kimseyi şehr e koyup kendi de ardalarınca çıktı. Kâfirler de havanın sıcaklığından susuz ve çaresiz kalup gitmeyi kurmuşlardı. Bu sırada Tunuslu şehri boşaltıp çıkışup kaçtılar. Ancak dört bin forsa tatsakvardı. Onlar da boşanıp kapuları kapadılar. Bir demeye göre bu Cafer öte tarafa dönüp boşandırdı. Bundan sonra bozgun tam olup Hayrettin Paşa yanında bulunan iki yüz kadar adamlı kaçan Tunuslular ar- dına gidüp onları Hasan askeri semtinden Becaye yo'una döndürdü. Ve Hasan'ın isteği üzerine Hal- kü'l-Vâd Kalesini yapup dört bin soltat kodular. O bir iğrenç takım bozguna sebep olup kalede kalmıştılar. Reşit yanlısı olmakla suçlayup çögünü öldürdüler.

Hayrettin Paşa'nın Cezayir'e Dönüşü. Önceleri Paşa bir kapudanına Beled-i Unnap hisarını verüp on beş parça kadirga ile oraya göndermişti. O da varup kâfirler Tunus'a geldiği zaman Paşanın buyruğu ile gemileri batırmıştı. Hayrettin Paşa beşinci günde Becaye'ye, oradan Beledü'l-Unnab'a varrup buyurdu: Her reis, gemisini çıkardılar. Ve su ağzına toplar konmuştu. Gelen kâfir gemilerini uğratmadılar ve gemileri donatup Cezayir'e yollandılar. Şehirli karşılayıp Paşa Hazretleri çolukçocuğu ile görüştü. Orada olan Murat Ağa üzerindeki dokuz gemi donandı, sekiz parça gemi de Cezayir gemilerinden, hepsi otuz iki parça gemi ile on beş gün geçince yine denize çıktı. Minorka'ya otuz mil yerde demir koyup ertesi sabaha yakın kaleden elli-altmış top atıldı. Hayrettin Paşa "aslını sonra duyarsız" deye kalkup* yolda iki barça bulup aldılar. İçinden Tunuslu tutsaklar çıktı, azat ettiler. Kâfirleri zincire çeküp gemileri yaktılar. Ve Minorka'dan Melûte adındaki kale limanına varrup kâfir donuna girdiler⁶¹. Tunus'a giden kâfir gemileri orada donanup gitmişti. Hisara yakın vardıklarında kâfirler Anderya Dorya donanması sanup şenlik topu attılar. İki Portakal barçası uy-

-
- Hayrettin Paşa Cezayir'e geldiği vakit adaları yağmaza eder, deye haber yayılıp halk perişan olmuştu. Hâkimi bunları yatıştırmak isteyüp bir suçluyu Paşa kılığına koymuş, "kral ateşe yakmağa göndermiş, Barbaros'dır" deye dellal çağırıp yaktı, şenlik onun içindü. Sonra bunun aksi çıktı, tutsaklar alaya başladılar (K.Ç.).

gun rüzgârla onları görüp kaçmıştı, topu işidüp döndüler ve demir bırakılar. Hisardan kâfirler Tunus'un durumunu sormağá gelince tutup zincire vurdular ve barçalara iki kadırğa varup "gelün, sizi Barbarosa ister" deyince şaşup onlar da alındı.. Doksan tutsağı çıktı, azat ettiler.

Minorka Hisarının Fethi. Hayrettin Paşa taşra er döküp adı-geçen hisarı kuşatarak dört gün doğdu. Altı bin kâfir ile ada beyi gelüp büyük savaş edüp bozuldu. Atını sinirlediler, düşüp öldürdü. Kale kâfirleri onu görüp hisarı teslim ettiler. Malını gazilere yağma ettirüp beş bin yedi yüz tut sak alındı. Sekiz yüz de kırılmıştı. Altıncı gün kaleyi yıkup Cezayir'e döndü.

Kâfirlerin KorkaklıĞı Neden? Adı-geçen hisarda kâfirler beylerine dayanup birkaç kez durdular. Yıksa Hayrettin Paşa'nınvardığı yerde savaş etmezlerdi, meğer pek çok olalar. Çünkü onların kitaplarında tut sak olup sağlık ile alınmak mümkün iken döğüşüp öldürülen cennete girmez, deye yazar. Büyükleri de böyle öğüt verir. Anlatırlar ki Anderya Dorya bir bilgili tutsağa "sizin tayfanın bahadır olduğu nedendir?" deyince "bizim Peygamberimizin mucizesidir, her kim onun dinine girerse bahadır olur, babasına, anasına kılıç çeker" dedi. Anderya "sebebi nedir?" deye sorunca "bizim bildiğimiz bu kadardır" deye karşılık verdi. Anderya dedi ki: "Sizin kitabınızda savaştan yüz döndüren cehenneme gider. Bir kimse iki kâfirden döñse cennete girmez, deye yazmaz mı? İmdi islâmları bahadır eden bu sözlerdir. Ve bizim kitabımda bin

kâfir olsa bir müslümanla savaş eylese öleceğini bildikte savaş etmeyeler, yoksa savaşta ölen cenneye girmez, deye yazar, bu sözler bizi muhanat eyledi" demiş. Papa da kâfirlere bu öğdü verir, deder. Lâkin soltatlar din işleriyle bağlı olmayup ölünceye dek savaşırlar. Bu konuyu ben kimi hristiyan bilginlerine sordum, öyle değildir, Anderya kitap bilmez avamdan bir cahildi, kendi boş sanısınca söylemiş, hristiyan milletinde de savaştan dönmemek yoktur, dedi.

Hayrettin Paşa'nın İstanbul'a Dönüşü. İspanya kralı, Papa'ya varup "Barbarosa'yı öldürdüm, Tunus'u aldım" deye laf ururken Minorka Hisarı haberini gelüp te yalayı çıkmak istenerek utanarak vilâyetine gitti. Anderya da Minorka haberini işidüp kırk kadırga ile Barbarosa üzerine gitmeye heves, etti Hayrettin Paşa da Cezayir'den çıkış up giderken Anderya gemileri seçti, ama görmezlendi, aldırmadı. Paşa da Cerbe'ye uğrayıp oradan İstanbul'a yola çıktı. İslâm padişahı yenice Bağdat'tan gelmişti. Hayrettin Paşa da gelüp padişahın özengisine yüz sürdüğü¹⁶² zaman ağırlandı. Polya Yakasına gitmek için iki yüz gemi yaptırması ferman buyuruldu. Paşa da kurdurup¹⁶³ tamamlamağa çalıştı.

Polya Seferi. Gazi Paşa dokuz yüz kırk üç Rebiülâhîrînda (Eylül 1536) otuz parça salt yeyni gemi¹⁶⁴ ile Tersane-i Âmire'den Akdeniz'e çıkış up Polya Yakasına vardi. Kestel adında bir sarp kaleye düşüp büyük savaşla fetheyledi. Tutsaklarını alup yağmadan sonra kış günleri olduğundan Tersane-i

Âmire'ye geldi^{164a} ve o kış donanma gemilerini hazırladı ve tamamladı.

Sultan Süleyman Han'ın Körfez Seferine Gidişi. Bu seferin sebebi şu oldu: "Eskiden Fatih Sultan Mehmet zamanında Polya memleketi alınup Gedik Ahmet Paşa geldiğinden İspanya yine geri almıştı. Gazi Paşa, o semte büyük donanma göndermek üzere iken Vezirîazam Ayas Paşa Avlonya ve Delvine sancakları kendi vilâyeti olduğundan o diyara karşıdır¹⁶⁵ ve fethi Osmanlı Devletinin önemli işlerindendir, deye arzedüp Kemal Reis de eskiden Körfez Adasının fethini birkaç kez arzetmişti. Bundan dclayı ister-istemez kendileri bizzat o semte sefer için yola çıktılar. Lütfi Paşa donanma serdarı olup yüz ctuz parça kadırğa ve baştarda ve başka bunlarla birlikte hepsi iki yüz seksen parça gemi ile Hayrettin Paşa dokuz yüz kırk üç zilhiccesi başında cumartesi günü (12 Mayıs 1537) kalkup Akdeniz'e yollandılar. Bunun gibi bir büyük donanma Osmanlı ülkesinden sefere çıkışmış değildi. Hemen otuz bin kadar kürekçi toplanmıştı. Bahti-uğurlu padişah zilhiccenin yedinci günü (18 Mayıs) iki şehzadesiyle çıkışup o semte gittiler. Samaklı'dan geçüp dckuz yüz kırk dört muharrem'in senunda (9 Temmuz 1537) Elbasan'a ve saferin beşinci günü (24 Temmuz) Avlonya Ovasına kondular. Donanma-yı Hümeyun da o kıyıyla gelüp buluştu. Vezir Mustafa Paşaaya baş-kaldırmış olan Arnavuda akın buyurulup varup yağma etti. Avlonya'nın batısı deniz ve doğu yanı Arnavutluk olduğundan denizden gelen kâfir gemileri onlarla

arkalanurdu. Ayas Paşa'nın tedbiri ile onlar ele geçirildi ve Delvine baş-kaldırınları boyun eğüp iki sancak yeri Osmanlı ülkesinden oldu. Vaktâki donanma Avlonya önünde toplandı, Mısır'dan zahire gemilerini getirme işi almış parça gemi ile Hayrettin Paşa'ya buyurulmuş olup karşı gitti. Kalan donanma gemileri ile serdar Lütifi Paşa Polya Yakasına varup birkaç kale bastı. Tutsaklarını ve mallarını alup hisarı yıktı. Hayrettin Paşa, Körfez öbünden geçerken Venedik'in kırk parça kadırgası crada bulunup kalan donanma içeri, Venedik Boğazında idi. "Barbarosa gitti, bir yere gelelim" deye çıkışup giderken Lütifi Paşa da Polya'dan dönmüş gelirdü, buluşup savaş ettiler. İki gemilerini batırup ikisini aldılar. Donanma Körfez'e girdi. Hayrettin Paşa da zahire gemilerini alup Preveze'ye götürdü. Oradan Avlonya'ya gelüp bir yeretoplardılar.

Venedik'in Hıyaneti. Venedik kâfirleri mal ve ticaret çokluğu ve durmadan işleri hile ve kötüülkle ün almış bir kahr-olası kalabalıktır. Adaların ve kalelerin çoğunu hile ile Hongorya ve Romanya hâkimlerinden alup giderek, Osmanlı ülkesinden olmağa işleri ve kazançları, yiyecek ve içecekleri İslâm diyarından olmağa muhtaçtır. Bundan dolayı ister-istemez dostmuş gibi davranış up geçinirler. Lâkin aslında öteki kâfirlerden, bunların yiğilikleri daha sert din düşmanlarıdırırlar. Osmanlı İmparatorluğunda kendilerine zaman verilmiş yabancı dumrunda gördükleri halde Gelibolu Tersanesi Kethudası¹⁶⁶ Ali Kethuda donanmaya erişmek için

iki kadırga ile Körfez önüne uğradığı zaman Anderya Dorya orada bulunuyordu. Körfez gemileri ile çıkış Türk gemilerine çattı. Epice savaş olup kâfirlerin çokluğu gazileri zebun etti, tan vaktinden ikindiye değin savaş pazarı kızışıp sonunda Gelibolu gemilerinin¹⁶⁷ çoğu yandı ve battı. Kalan savaşçılar tatsak olup alındı. Yine Gelibolu'ya Tersane Kethüdası¹⁶⁸ olan Bostan Kethuda, Lütfi Paşa tarafından e'çilikle Körfez Adasına giderken Venedik donanmasının dört gemisi üzerine düşüp aldı. Her ne kadar "elçiliğe gideriz" deyedurdular, yaramayıp duyulması korkusundan gemiyi denize batırdılar, içinde bulunanları hakaretle öldürdüler. Ancak bir oğlan kendisini denize atup bir tahta parçasıyla gezerken donanma gemilerinin biri rast gelüp Lütfi Paşa'ya getirince Padişah katına bildirdi. Bu iki bozgunculuktan ötürü Körfez Kuşatması buyuruldu.

Körfez Kuşatması. O sırada Polya tarafına seferden vazgeçüp donanma-yı hümayun Körfez Adasını kuşatmak ve yağma etmek buyruğunu aldığından İslâm padişahı da Avlonya'dan kalkıp Körfez Adası karşısına kondular. Bir demeye, gemilerin üzerinden bir buçuk mil Boğaz'a köprü bağlanması İslâm askeri adaya geçtiler. Taşrada yüz kırk parça köyü vardı, hepsi yağma edilüp yıkılarak kaledeñ başka bir nesne kalmadı. Hisara da toplar çekilüp kanun üzere¹⁶⁹ kuşatıldı. Lâkin çoğu yanı deniz olduğundan kara tarafında tam kırk üç gün gece-gündüz doğlup gedikler açılmıştı. Nice yürüyüşler veavaşlardan sonra vakit dar olup kış mev-

simi de geldiğinden büyük yağmurlar yağarak soğuklar oldu ve deniz zamanı geçti¹⁷⁰. Âlemin sığınağı olan padişah hazretleri askere acıup Ayas Paşa'yı adaya gönderdi ve vazgeçilmesini buyurdu. Hernekadar Lütfi Paşa ve Hayrettin Paşa "bu kadar emek boş gitmek reva değildir, gedikier kolaylandı" deye gördüler. Yazılan bozulmaz, dediklerince padişah razı gelmedi. Bir demeye hisardan bir topla dört gazinin şehit olduğu padişahın kulağına gิดince "bir savaşçı kulumu böyle bin kaleye karşı tutmam" deye vazgeçilmesini ferman ettiler. Kısaca, fetih vakit ve zamanına ertelenerek rebiülâhir sonlarında (Ekim 1537 sonları) divan olup âyan ve erkâna hilâtlar¹⁷¹, donanma kapudanlarına ve reislerine ihsanlar ve sipah taifesine ikişer akçe ve piyadelere birer akçe terakki verildikten¹⁷² sonra o ayın yirmi dördüncü günü (30 Eylül 1537) göçüldü. Prepol, Göriçe, Priştine, Manastır, Filorine ve Selânik yolundan yirmi günde Edirne'ye geldiler. Lütfi Paşa ve Hayrettin Paşa dönüşte Kefalanya Adasına er döküp yağma ve talan edüp ölçüsüz ganimetler aldılar.

Hayrettin Paşa'nın Venedik Adalarını Basup Alması. Donanma-yı hümâyun Kefalonya'dan Moton'a gelüp Hayrettin Paşa gemilerden altmış kadırga seçerek taşrada kaldı. Lütfi Paşa geri kalan gemilerle Tersane-i Âmireye gelüp girdi^{172a}. Hayrettin Paşa ilkin Çuka Adasını vurdu. Eğene adındaki adaya varup, berk hisarı vardi, top çıkarup kuşattı. Üç gün döğüp dördüncü gün fetholundu. Dört bin sekiz yüz tutsak aldı. Mallarını yağma ve ta-

lan ettiler. Sonra Mürted adındaki adaya varup top vurarak onu da aldı. İki bin iki yüz tutsak çikup sonra Pâra Adasınavardı. Çok savaştılar ve kâfirleri el vermedi. Sonunda kılıç gücüyle fethettiler ve çok ganimetler alındı. Sonra Nakşa üzerine vardıkta kâfirleri karşı geldi, haraca razı oldu. Donanma halkı bir ada yağmasına izin alıp gittiler. Varup çok ganimetler aldılar. Gazi Paşa bir adaya daha varup on dört günde üç kalesini fethetmeyerek on beş bin tutsak aldı. Sonra altı adayı beş bin altun haraca kesüp¹⁷³ dönüp İstanbul'a geldi.

Kapudan Hayrettin Paşa'nın Peşkesi. Ertesi gün ganimetlerden alınan pasta ve çukalar ve paralar ve pencikten¹⁷⁴ bin kız ve bin beş yüz oğlan ve dört kerre yüz bin altun toplandı. Daha başka gün iki yüz oğlana kırmızılar giydirüp ellerinde altın, gümüş surahiler ve kadehler, ardlarında otuz oğlan da birer kese altın omuzlarında, daha arında iki yüz adam, omuzlarında birer kese nukud, ve daha sonra boynu-bağlı iki bin kâfir, herbirinin sırtında birer pasta ve çuka, bu minval üzere peşkeş çeküp el öptü. Ve hilâtlar giyüp¹⁷⁵ iltifat gördü. Çünkü bu zamanda bir kapudan bu hizmeti etmiş değildi.

Hayrettin Paşa'nın Üçüncü Seferi. Kaçanki kış mevsiminin geçmesi yaklaştı, Sultan Süleyman Han vezirlere yüz elli parça gemi hazırlanmasını ferman edüp "Hayrettin Paşa denize çıksun" buyurdu. Gemiler henüz hazır değildi. Vezirler Hayrettin Paşa'ya "çıkmak gereksiz" deye zorladılar,

riza vermedi. Sonda hile edüp Anderya Dorya kırk gemi ile Girit'e gelüp Hindistan metâını yirmi parça gemi ile Mısır'dan getürmege giden Salih Reisi bekler, dediler. Hayrettin Paşa da hazır olan kırk parça gemiyi alup kalan doksan parça gemiyi de ardinca göndermek üzere, dokuz yüz kırk beş muharreminin dokuzuncu günü (8 Haziran 1538) çıktı. Üç bin yeniçeri ve Koca-eli beyi Ali Bey, Teke beyi Hürrem Bey, Sayda beyi Ali Bey ve Alaiye beyi Mustafa Beyle birlikte koşuldu. İmroz'da eskiden bir gemi batmıştı, içinde on yedi parça topu vardı. Çıkarıp İskâtoz adındaki adaya vardi. Bu adanın bir kaya üzerinde berk kalesi ve limanı oğluandan korsan gemileri yatup ziyan verirler deve Ağriboz Beyi arzetmişti. Varup yedi mil yerdən toplar ileüp altı gün, altı gece doğup yedinci günü kılıçla fethetti. Kırılan kâfirlerden başka üç bin sekiz yüz tutsak çıktı. İstanbul'dan doksan parça gemi de gelüp yirmi parça da Salih Reis'le birlikte gelmişti. Hepsi, ferman üzere, yüz elli parça tamamlandı. Lâkin İstanbul'dan gelen doksan geminin yat ve yarağı kürekçileri mükemmel olmadılarından on ikisini boşaltup Gelibolu'ya döndürdü ve kalanını Ağriboz'a gönderdi. Sonra İskiri Adasına salüp gece gittiler. Ertesi kuşluk zamanı bir duzmanlı gündü, vardılar, Akdeniz korsanları yetmiş pâre kayık idi, gelüp donanmaya karıştılar. Bunnar önceden İskiri'ye varup epice savaş edüp zafer bulmamışlardı. Hayrettin Paşavardığı saat kâfirler hisardan aman çağırıp teslim ettiler. Gazi Paşa aman verüp üç bin altın levende verilüp yüz

kız, yüz călan tutsak mîriye kesti¹⁷⁶ ve her yıl bin altın cizye üzerlerine aldılar. İskiri'de biraz oturup gemi yağladılar. Ve yedi parça gemi doldurup ganimet maliyla İstanbul'a gönderdi. Geriden İskiri'ye iki topçu göndermişler, kale alınmış bulunuп Paşaaya getirdiler, ikindi vakti idi. Düşmandan murat üzre haber alınup Paşa bütün gemileri yedi bölük eyledi ve herbirini bir yere gönderdi. Biri adaları gezüp haraç devşirmeğe gitti. Oradan geçüp İstendil adındaki adaya vardi. Hâkimi Frenk ve halkı Rum idi, aman dilediler. Paşa, beyleri getirmek şartıyla aman verdi. Tutup getirdiler. Bir yarar bey diküp yılda beş bin altın haraca kesti¹⁷⁷. Sonra Andere'ye vardıkta halkı boyun eğdi. Yanında clan bir ada ile onu da bin altın haraca kesti¹⁷⁸. Sonra gemiler aradan yelken açıp Nakşa'ya yöneltiler. Orada çok şenlikler olup haracı alındı. Ve Girit'e yönelik iki gün gidildi, üçüncü gün öğle vaktinde karşısından bir parça göründü ki karadağ gibi yatardı. Üzerine varılıp epice toplaştı, aşağı komadı¹⁷⁹. Sonunda birkaç darbzen ile böğrünü dellüp zebun oldukta, kapudan İbrahim vardi, çattı. Yedeğe alup yollandılar. Dokuz yüz kırk beş saferrinin beşinci günü (3 Temmuz 1538) Girit'e varılıp ilkin Milopotamo adındaki hisara çıkış er döktü. Kâfirleri kaçtığından yirmi parça köyünü yağmaladılar. Sonra Apakorne üzerine varılıp halkı tutsak ettiler ve yöresinde olan altmış parça köyü yakup yıktılar. Seferin on yedinci günü (15 Temmuz 1538) Hanya adındaki sarp kaleye varup kâfirler kaleye kaçınca sulanup tan atarken kale sa-

vaşı hazırlığını gördüler. Lâkin iş-görmüş kapudanlar "bu hisarın savaşı epice güçtür, deniz yanı berk hisar ve kara yanı üç mil muhkem duvardır, yat ve yarağı ve savaşçısı çok, başlı-başına hazırlığa görümlüdür" deye yapışmayup taşrada bulunan evleri yaktılar, yöresinde olan yerleri yıktılar. Üç günde üç yüz parça köye el koydular. Sonra Menolilo ve Resmo (Retimo) üzerine varılıp köyleri yıktı. Oradan geçüp İstiy'e varıldığı zaman halkı savunmak isterken dayanamayup kaçtılar. Çoğu tatsak ve kalani da kılıç lokması oldu. Sonra İslkarya ve İstilo adındaki iki hisar da alınup yörelerinden seksen parça köy yağmalandı ve o yıl Girit Adasına büyük ziyan verildi. Bir hafizada bütün çevresi dönülüp yağma olundu. On beş binden çok tatsak alındı ve alınan barçaları ile birazı İstanbul'a gönderildi. Sonra Kerpe Adasına varılıp üç parça kalesi vardi, on gün oturup üçünü de fethettiler ve haraca kestiler. Hava sıcak olup sam yeli gibi issi yeller estikçe kürekçiler güçten düşüp kırılmışlardı. Oradan İlleki Adasına varup biraz dinlendiler. Sonra İstanköy'e varıldığı zaman levend firkatelerini bozup adamlarını kadırgalara dağıttılar ve adalardan da çok kürekçi kâfir alınup Anadolu Yakasından da kürekçi yardımçı oldu. Sonra İstanbulya adındaki adaya varılıp Paşa Hazretleri yağmasını gönüllü gemilerine ferman etti. Ve bu yılda Venedik'in yirmi beş parça adasında birer ikişer üçer parça kale vardi, hepsi alınup on iki ada haraca kesildi. Ve on üçünü yıktılar. Oradan Rumeli semtine, Kızılca-hisar'a va-

rılıup ağır yürüyen gemileri orada bozup Ağrıboz Limanına kodular. Yügrük gemilerle gece kalkup Kara-ada'ya varup gemi yağladılar. Ağrıboz'dan zahirelenüp Salih Reis de otuz parça gemi ile ora-ya geldi. Bu Salih Reis bir seyyid yarar reis idi, çok şenlikler oldu.

Hayrettin Paşa'nın Büyük Savaşı. Bu sırada "İspanya ve Papa ve Venedik donanması Körfezde toplanup Preveze üzerine saldırdılar" deye haber geldi. Hayrettin Paşa göçüp yirmi gönüllü gemisini önceden o tarafa göndermişti. Zaklisa'da kırk parça çekтир karavullarını görüp döndüler. Onlar da dönüp "Barbarosa yakın yerdedir" deye donanmalarına haber vermekle Preveze Hisarını bırakıp çıktıklarını Moton önünde haber alup Holumuç'ta sulandılar. Kefalonya'da adaya er döküp köylerini yağmalattırdı. Sonra Preveze'ye varup hisarı top-tan adam-akıllı yaralanmıştı. Kuşatma sırasında Ayamavra'dan gece yardıma gelüp hisara girüp yürüyüste epice kâfir kırmışlar ve toplar civilemişler. Sonunda eli-bos kalkup gitmiş. Gazi Paşa aske-re hisarı yaptırdı. İki gönüllü gemisini kâfir yakasına gönderüp dil aldırdı. "İspanya, Papa, Portakal ve Venedik donanması hepsi Körfeze toplanmışlardır", deye haber verdiginden murada-ermiş olan padişah o zaman Buğdan seferinde idi, bu adı-geçen dili padişaha gönderdi. Dokuz yüz kırk beş cumadelulâsının başında (25 Eylül 1538) yerle-bir olası kâfirlerin donanması da gelüp Preveze'ye yakın iki mil yerde demir attılar.

Kâfirlerin Gemileri. Elli iki parça kadırga ile

Anderya Dorya, yetmiş parça kadırga ile Venedik Generalı, otuz pâre kadırga ile Papa kapudanı, on parça kadırga ile Portakal kralının ve on karaka Venedik'in ki herbiri ikişer bin yarak atar¹⁸⁰ ve ellişer parça kadırgaya karşı durur ve Anderya Dorya'nın bir büyük kalyonu vardı ki saavaş araçları hesaba gelmezdi. Başka yerlerden de biraz barça, hepsi yüz altmış iki kadırga ve yüz kırk barça, üç yüz gemi ve başka gönüllü ufak gemilerle altı yüzün üstünde yelken göründü. Ve İslâm donanması hepsi yüz yirmi iki parça çekтирir gemi idi. Hayrettin Paşa danışık edüp askeri gazaya yelteyerek hazırlık yaptı. Gemilerin direklerini aldırdı ve "yürüken de, dururken de bana bakın" deye sıkı sıkı ismarladı ve gönüllü gemilerine "alaydan başka yerde durasız, çattıkları zaman böğürden topu urasız" dedi. Beyler taşrada kâfir gemilerinin çokluğununu görüp taşra adam dökerek top çıkarmak tedbirini ileri sürdüler. Hayrettin Paşa akla uygun bulmadı. Lâkin kâfirlerin gece Preveze Boğazından içeri girmek ardında oldukları haber alındığından kıyıya er döküp toplar kodular. Kâfirler de karaya çıkmadan vazgeçüp topla onları doğmeye başladı. Beri taraftan Murat Ağa, gönüllü alayından Turgutça Bey, Güzelce Mehmet Reis ve başkanları birkaç parça gemi ile çıkışup o aşağılıklarını ürküttüler. İki günden sonra birkaç parça yükyük kadırgaları Preveze Boğazı'na gelüp İslâm gemileri semtine toplar atarak haşarlık edüp tafra satıklarında işi gücü gazâ, aklında fikrinde hep savaş olan ünlü Paşanın kararı kalmadı, davulunu

ve nakkaresini döğüp¹⁸¹ sancaklarını çözerek¹⁸² Pre-veze Boğazından dışarı çıktı ve kâfir gemilerine karşı koymak niyyetiyle deniz yüzünde altı mil kadar yerde demir attı. Önce islâm gemileri gelüp yanına toplanıncaya deðin durdu. Hepsi gelüp dizilince işaret eyledi, yüz yirmi iki parça gemi üçer tœpa ateş edüp yürüdüklerinde yer gök inleyüp kâfirlerin yüreği korku ile doldu. Akşam da yakındı. Bundan sonra demir koparup Körfez tarafına kaçarak yollandılar. Paşa da yine yerine varup o gece istihare etti¹⁸³. Gördü ki limandan çok çok balık devşirir, gece yarısında kalkup o semte çektiðidi.

Kâfirlerin Bozulup Kaçışı. Cumadelûlânın üçüncü günü (27 Eylül 1538) Anderya Dorya İne-bahti Körfezine girmek hazırlığında olup Hayrettin Paşa Bahşilar'a varınca direklere adam çıkardı. Ayamavra ve İneir limanı önünde gemi direkleri göründü. Hepsi bir yerden dümen doğrultup hazırbaş durdular¹⁸⁴. Kâfirler de görünce taþra çıkış o tarafın rüzgârı uygun olduğundan islâmlar korkuya düştüler. Çünkü barça önüne kadırga dayanamayup çiğnedirdi¹⁸⁵. Derhal Gazi Paşa niyaz edüp şanı-büyük Kur'an Hazretinden iki yüce ayet yazup gemisinin iki yanına bıraktı¹⁸⁶. Bunun üzerine Allahın emriyle rüzgâr dinüp barçalar haretten kaldı.

Kissada Hisse budur ki serdar olan ünlü kişiler yalnız maddî vasitalara güvenmeyüp güçleri yettiðince ruhanî yollara da yer vermek gerektir. Yere-çalınası kâfirler, çaresiz, sıra dizilüp toplar atmaða başladılar. Lâkin onların topları çokluk eriş-

mezdi. İlk bir kalyon çıkışepice toplar attı. Donanma-yı hümayundan topa tutup döndürdüler ve barçalarını topa ele alıp iraktan döge döge zebun etmişlerdi. Anderya Dorya ve Ceneral, kadırgaları ile erişüp te karşı koymağakalkınca savaşçı Paşa üzerlerine çektiüp ateş açınca barçaların ardına dolandılar. Barçalardan top fındığı yağmur gibi yağardı. İki donanma tüütün içinde kalup birbirini görmez oldu. Kâfirlerin kadırgaları birkaç kez, İslâm gemilerinin ardını alup gemiler barça ile çektiir arasında kalsın istediler. Mümkün olmadı. Bunlar da başka taraftan saldırıkça hemen barçalarının öte yanına geçerlerdi. Barçalar ise kale gibi birbirine çatılmıştı, ayırmağa yolmadı. Ve bütün İslâm gemilerinin zorundan barçalarını dokuz dolandıktan sonra arslan-saldırışlı Paşa tekbir getirüp¹⁸⁷ birden toplara ateş verdi. Barçalar üzerine yürütüp bir niceşini batırdı ve aralarından yol edüp kadırgalara geçti. Askere ısmarlamıştı; aslâ barçalar yağmasına iltifat etmediler. Gazilerin saldırısından kâfirlere dehşet gelüp korku onları aldı. Bundan sonra çektiirlerinin durmağa gücü kalmayıp kaçmağa yüz tuttular. İki namaz arasına dek¹⁸⁸ vuruşma sürdü, barçaların çoğu top vuruşlarından batıp gitti. Anderya Dorya o hali görünce sakalını yolarak¹⁸⁹ başka çektiiri ardına bırakıp kaçtılar. İslâm gemileri "barçalar elde, murat kadırgalardır" deye ardınca gidüp iki kadırga alicationalar. Akşam erüp rüzgâr çıktı. Bu savaş yerine gelüp orada yatıp kalan barçaları kâfirler çaresiz ateşe verdiler. Sabaha dek yandı. Kabakuşuktan

gün batıncaya deigin acayip savaşlar oldu ki denizde benzeri geçmemisti. Sabah Ayamavra'ya gelindi, orada alınan iki kupadani fetihname ile oğluna koşup padişaha gönderdi; Preveze'ye vardilar. Beyler orada el öpüp kutladilar. Sultan Süleyman Han Yanbolu'da avda iken Gazi Paşa'nın oğlu gelüp büyük iltifatlara erüp ağırlandi. Divan kurulup¹⁹⁰ fetihname ayağ üzre okundu.¹⁹¹ Hakka çok hamd ü şükür ettiler. Kanunda Paşa haslarına yüz bin akçe terakki ferman olundu¹⁹² ve etrafa fetihnameler gönderilüp şehir donanmaları ismarlandı¹⁹³. Bir taraftan Anderya Dorya kaçup Körfeze düşmüştü. Paşa o ayın on dördüncü gecesi (11 Ekim 1538) Preveze'den kalkup akşamı Bahşilar'a vardilar. Kâfirlerden gördüler eser yok, dönüp geriye Preveze'ye gelüp gönüllüye Kefalonya yağmasına izin verdiler. Varup hisardan başka nesne komadilar. Bu tarafta Preveze Hisarını onarırken Dırac'a kâfir düştü, deye haber geldi. Kapudan Paşa baştar dasını çektiüp gece denizde yattı. Sabah erkenden Parga Hisarı önüne varup, kâfirleri kaçtıgından, yağma ederek hisarı yıkup ateşe verdiler. Dört yüz tutnak alındı. Bahşilar'a giderken yolda iki barçaya rast gelüp aldilar ve iki gün orada dinlenildi. Üçüncü günü tan atarken göçüp Körfez Boğazına çıktılar. Büyük fırtına oldu. Sonra Avlonya'ya varup hava hoş oluncaya deigin on gün orada kaldılar. Ve asker çok zahmet çekti. Burada hüküm gelüp orada kışlamakla İstanbul'a gelmek arasında hangisi daha yararliysa muhayyersin, dendiginden İstanbul'a yollandilar. Biberçik Boğazı'nda büyük

fırtına çeküp Gelibolu'ya geldiler ve şenliklerle İstanbul'a girdiler.

Kâfirlerin Nova Hisarına Basup Girmeleri. Anderya Dorya fırtına sırasında dönüp Nova üzerine düştü. Nova Beyi tedbirde kusur ettiğinden bin durişüp aldı ve içine altı bin soltat koyup döndü. Kapudan Paşa o zaman Avlonya'ya varmıştı. Fırtına kuvvetli olduğundan çıkmak mümkün olmadı.

Mısır Beylerbeyi Süleyman Paşa'nın Hind Taraфına Seferi. Peygamber hicretinin üzerinden dokuz yüz yıl (1494) geçince daha önce İspanya Yeni-Dünya'yı bulduğundan Portakal da gayrete gelüp Bahr-i Muhit-i Garbi'den Bahr-i Muhit-i Şarkı'ye yol bulup Nil'in kaynağı olan Kamer dağlarından Habeş ve Zengibar kıyılarını dolaşarak Hind kıyılara vardi, Hind ve Sind limanlarına aldı. Bu diyarlar hükümdarlarının savunmağa güçleri yetmediğinden Gücerat padişahı Sultan Süleyman Han'dan yardım dilemişti. Gayretli padişah Süveyş Limanında otuz parça kadırga ve mükemmel donanma düzülmesini buyurup Mısır Beylerbeyi olan Hadım Süleyman Paşa'yı, donanma ile o semte varup Yemen ve Hind kıyılarından düşmanların elini kessin, deye göndermişlerdi. Adı-geçen vezir dokuz yüz kırk beş muharreminin sonrasında (1538 Haziran sonları) donanma ile Süveyş iskelesinden kalkup rebiülevvelin on yedinci günü (13 Ağustos 1538) Yemen kıyılarından Aden şehrine varınca, hâkimi Davut-oğlu Âmir elinden güzel tedbirle alındı. Kulesi ve surları berkitilüp eyaletine Behram Bey verildi. Sonra göçüp asıl istenen, Porta-

kal'ın alıp yerleştiği Hind limanlarından Diyū Limanının fethine yollandı. Uygun rüzgârla varup Diyū yakınında Portakal kalelerinden Gova ve Kâre adlı kalelere rebiülevvel gurresinde (Temmuz başları) yanaşılıp karaya er döktü. Top çıkarup bu kaleleri döge döge ele geçirdi. Ve bin kadar kâfir kılıçtan geçti. Sonra yine Diyū Limanına varup kuşatmak istedi. Lâkin bu hisarın üç yanı deniz ve kara yanı büyük sarp yapı idi. Donanmadan yirmi bin kadar asker ve toplar çıkarup kuşattılar. Gücerat padişahı Melik Mahmud'a zahire için adamlar gitti. Bir ay kadar kuşatma uzayıp bundan önce Aden emiri Âmir öldürülüduğundan Melik Mahmut korkup gelmedi ve yardım etmedi. İçerde olan kâfirler de çaresiz kalup dış kale alınmışken Melik Mahmut, Süleyman Paşa bundan önce Aden hâkimi astı, bize ne hayır etse gerek?" diye kâfirlerin sözüne ve hilesine aldanup zahire vermediği gibi başka işlerde de aykırı davranışından ve kâfirlerle barışup uyuştugundan doyalı İslâm askeri vazgeçüp topları gemilere kodular ve selâmetle yirminci günde Şîhr'a geldiler. Hâkimi gelüp boyun eğdi. Oradan Aden'e ve Zebid İskelesine geldiler. Ahmet adında biri orayı ele geçirdi. Yemen Eyaleti Büyıklı Mehmet Paşaoğlu Mustafa Bey'e verildi. Bu bir ay kadar orada kalup koruma işlerini gördü. Ve oradan İstanbul'a gelüp divanda oturdu¹⁹⁶.

Hayrettin Paşa'nın Nova Tarafına Seferi. Bundan önce kâfirlerin eline düşen Nova Hisarının geri alınması din ve devlet işlerinin önde gelenlerinden olduğundan kış geçüp bahar gelince Rumeli Bey-

lerbeyisi Hüsrev Paşa Sofya'da dernek edüp kara-
dan Nova üzerine göndermişti. Kapudan Hayrettin Paşa da yüz elli parça gemiyle denize çıktı. Dokuz yüz kırk altı rebiüllâhîrinin sekizinci gününde (24 Ağustos 1539) otuz yedi parça topla Nova Hisarını kuşattı. Kaleye sekiz bin yüz dane urmakla yirmi iki günde duvarları hep yıkıldı, Gaziler yürüyüp kulenin birini aldılar. Nova'nın iki büyük kulesi vardı. Kâfirler obir kuleye kaçup aman dile-
diler. Paşa kılıçla alup kâfirleri tutsak etti. Ve kaleyi yeniden yapup yirmi altı pâre kodu ve kâfirler diyarını yağmaya asker gönderüp çok ganimetlerle devlet kapısına döndü.

İspanya Kralının Cezayir'e Saldırması ve Hasan Bey'in Savunması. Dokuz yüz kırk sekizde (M. 1541-1542) Gazi Padişah tabur seferine¹⁹⁵ Üngurus'a gidüp Hayrettin Paşa'yı yetmiş parça kadırga ile Akdeniz'i korumağa gönderdi. İspanya kralı da donanmasıyla Ferdinandos İmparatora yardım için ve islâm ülkesini yağma etmeye Venedik kıyisına geldi. Hayrettin Paşa'nın denize çıktığını işitüp memleketine dönmeğe utandığından Cezayir'e yöneldi. Bundan önce Paşa'nın orada yerine diktiği Hadim Hasan Ağa otuz kadar kadırga ve kalite donatup İspanya kıyılarını yağmadan geri durmazdı. İspanya da yüz kadar barçaya dört bin at ve deve ile bin kadar asker koydu, kendi de geçüp dokuz yüz kırk sekiz cumadelâhîrinin yirmi sekizinci günü (19 Ekim 1541) Cezayir önüne geldi. Hasan Bey divan edüp askerin gönlünü aldı. Kâfirler de çadırlarını kurup metrise başlayınca Hasan Bey

altı yüz Türk, iki bin kadar Arap atlusu ile çıkış up gece baskını yaptı, kâfirler gece birbirlerine girdiler. Üç bin kadar kâfir kırılıp esenlikle gaziler yine hisara girdiler. Allahın hikmeti, beşinci gece bir büyük yağmur yağup çok firtınalar oldu. Ağır yüklü barçaların çoğu karaya vurup niceyi battı. Kâfirlerin barutu islanıp top, tüfek atılmadan kalınca Hasan Bey çıkış up üzerlerine saldırdı. İki saat büyük savaş olup yine kaleye girdiler. O firtınadan yüz altı parça gemileri karaya vurup dört kadırga limana girmiştir. Bu söylenen gemilerden bin dört yüz müslüman tutsağı kurtuldu. Kâfirler ister-istemem kaleden el çeküp büyük ziyan ve utanç ile kalkup Tementus denen buruna varup illerine gitmeye can attılar. İslâmlar aralarını sürüp çok kâfir öldürülerdi. Haraş Suyu taşmış bulunup aralarından Cezayirlü zorunu görüp suya vurduklarından niceyi de orada boğulup gitti. Kalanları recebin yirmi altıncı günü (16 Aralık 1541) kurtulan gemilerine binüp denize çıktılar. Bir fırtına daha çıkış up gemilerini Becaye tarafına attı. Güçle yol bulup İspanya'ya gittiler. Beşinci Karlos'un bu fırtına bozgunu ünlü olup tarihlerde yazılıdır. Bundan sonra çok geçmeyüp bu Karlos manastırı girüp rahip oldu ve saltanatı oğluna bıraktı.

Fransa'nın Yardım İstemesi ve Ülkeler-açan Padişahın Yardımı. Dokuz yüz kırk dokuzda (M. 1542-1543) Fransa kralı Fransisküs, padişahın yüce kapısına elçi gönderüp İspanya kralı ile aralarında büyük düşmanlık ve savaş kararlaşmışken o semte donanma-yı hümayun gönderilerek yardım

ve destek dilemişti. O kış içinde yeteri kadar gemiler hazırlanması ferman olunup Hayrettin Paşa yüz parça kadırga donatarak mükemmel donanma ile dokuz yüz elli yılı baharında (M. 1543 baharı) denize çıktı, Fransa diyarına yöneldi, deye kimi mecmuada yazılmış görüldü, lâkin ayrıntılarını bulup yazamadım.

Hayrettin Paşa'nın Ölümsüzlik Yurduna Göçmesi. Gazi Paşa bir-iki yıl denize çıkıp koruduktan sonra İstanbul'a gelüp dokuz yüz elli üç cumadelâsının altıncı günü (5 Temmuz 1546) öldü. Beşiktaş'ta türbesine gömüldü. Yaşı sekseni geçmişti. Mâte reisül'-bahr ان رئيس البحر ölüm tarihi dir. Ulu Tanrı ona rahmet etsin.

DÖRDUNCÜ BÖLÜM

Rahmetli Hayrettin Paşa'dan sonra Piyale Paşa çıkışına degein olan kapudanların seferleri üzerrinedir.

Mehmet Paşa'nın Seferi. Rahmetli Hayrettin Paşa'dan sonra vezirlerden Mehmet Paşa kapudan olup bir-iki sene denizleri korudu. Sonra Rumeli eyaleti verildi, oradan da veziriâzam oldu. Sigetvar'da veziriâzamdı.

Sinan Paşa'nın Eliyle Tarablus'un Fethi. Mehmet Paşa'dan sonra Rüstem Paşa'nın kardeşi Sinan Paşa kapudan olup Tarabulus fethine gitti. Eskiden Tarabulusmağrip, Tunus padişahları Hafs-oğulları elinde iken o soyun on dokuzuncu meliki Hasan-oğlu Mehmet içkiye ve eğlenceye düşkün olduğundan İspanya fırsat bulup dokuz yüz on altı sıralarında (M. 1510-1511) Vahran, Becaye ve Tarabulus hisarlarını almıştı. Kırk iki yıl Tarabulus İspanya elinde kalıp fethi, padişahın dileği olunca bundan önce Mağrib'a gitmiş ve iki yıl orada kalmıştı, okunup adı-geçen Gazinin marifeti ve kılavuzluğuyla dokuz yüz elli sekiz (M. 1551) yılında Kapudan Sinan Paşa yüz yirmi parça kadırga ile varup kuşattı ve savaşla aldı. Eyaleti Turgut Beye ölünceyedek şartıyla söz verilmişken Sinan Paşa Hadim Murat Ağa'ya verdi, Turgutça Bey sonra doğrudan kendisi

padişahtan aldı ve Malta'da şehit düşünceye degin on bir yıl elinde tuttu.

Piri Reis'in Muhit-i Şarkî Tarafına Seferi. Bundan önce Süleyman Paşa Aden'e asker koyup zap-tetmişken halkı Hind'i alup yerleşen Portakal ile birleşüp uyuşarak itaatten yüz çevirmişler ve hisarı kâfirlere yermişlerdi. Fethi için Süveyş'ten zaferler-yaratan gemilerle, Bahriye kitabının yazarı ve Kemal Reis'in kızkarasının oğlu olan kapudan Piri Reis gönderildi. Kulzüm Denizinden Bâb-i Mendeb'i çıkışup Aden'e vardi. Toplar kurup kuşattıktan sonra yürüyüyle fetheyledi. Asker koyup korumak için yat ve yarağını tamamladıktan sonra Mısır'a geldi. Mısır valisi Davud Paşa bunun hizmetini padişahta arzeylemekle yüz bin akçe zeamet verildi¹⁹⁶.

Piri Reis'in Muhit-i Şarkî Tarafına İkinci Seferi. Mısır kapudanı bu adı geçen Piri Bey dokuz yüz elli dokuz (B. 1551-1552) yılında Süveyş Limanından otuz kadar baştarda ve kadırga ve kalite ve kalyonla çıkışup Cidde'ye ve Bâb-i Mendep'ten Aden'e varup Şîhr ve Zafâr yolu ile Re'sü'l-Hadd'i geçti, yolda çok pus ve duman olduğundan gemiler dağılıp Şîhr yakınında barçaları parçalandı. Kalanı ile Ümman vilâyetinden Maskat Hisarı üzere düşüp feth ve halkın tutsak eyledi. Hürmüz ve Raht adalarını yağma edüp Basra'ya gelince yere-batası kâfirler donanma geliyor deye haber alup Maskat Hisarından alınan kâfir kapudanı da donanmanın gelmesi kesindir, burada durma, yoksa Hürmüz Boğazından çıkışmanın yolu yoktur, deyince donanmanın hepsini çıkarmağa gücü yetme-

yüp kendisinin üç parça kadırgasıyla kâfir gelmeden önce sıçradı, bir kadırga da Bahreyn yakınında parçalandı, iki kadırga ile Mısır'a gitti. Öteki gemiler Basra'da kaldı. Basra valisi Kubad Paşa donanmada Mısır sańcağı beylerinden askere serdar olan Ali Bey'e kapudanlığı vermek istedî, almadı. O da karadan Mısır'a gidüp gemileri bozdu. Bu durum padişahın kulağına gitti, Pîrî Reis Mısır'a varınca Mısır valisi bunu kapadı ve devlet kapısına bildirdi. Öldürülmesi için ferman gelince Mısır divanında boynu vuruldu. Hesapsız mali çıkış mîriye zaptolundu¹⁹⁷. Ardınca Hürmüz ehalisi gelüp "bizim malımıza el koydu ve bize eziyet etti, varımızı yoğumuzu aldı" deye istediler, fayda vermedi. Ağızı mürebba, içi altın dolu mertebanı kavanozları devlet kapısına gönderdiler. Bu Pîrî Reis Bahriye adlı kitabı yazıp Akdeniz'i anlatmıştır. İslâmların bu konuda başka kitabı olmadığından denizde gezenler ona baş-vururlar.

Murat Kapudanın Seferi. O zaman Mısır kapudanlığı Basra'da Katif sańcağından çıkarılma Murat Bey'e ferman olundu. Bulunan gemilerden iki barça ve beş kadırga ve bir kalitenin Basra Limanında kalması buyruldu. Kadırga da Basra'da batup kayboldu. Geri kalan on beş kadırga ve iki barça ile bu Murat Bey Basra Limanından Mısır'a varmak umuduyla çıkış Hürmüz karşısına varınca kâfirin donanması gelmiş, orada İslâmların karşısına çıkış sıkı bir şavaş oldu. Kapudan reis olan Süleyman Bey ve Recep Reis ve ordudan nice kimseler şehit oldu, epice adam da yaralandı. Ve gemi-

lere topların vuruşundan çok zarar geldi Gece eriştiğinden geri çekildiler. Ama bir parça kalup halkı Lar Yakasında karaya döküldü, kimi kurtulup, kimi tutsak olup barçayı kâfir aldı. Kalan gemiler yine Basra'ya gelüp durumu devlet kapısına bildirdiler.

Seydi Ali Kapudan. Bu Hüseyin-oğlu Seydi Ali, Kâtibi takma adıyla ün almış olup beğenilir şairleri ve deyişleri olduktan başka deniz işlerinde ve felekiyatta bilgi sahibi, nazım ve nesirle yazmağa gücü yeter bir varlıklı. Hind Denizi üzerinde Muhit adlı bir kitabı rubu', usturlap, rubu' mu-kantara ve ceyb fenlerini toplayan Mir'at-ı Kâinat adlı bir eseri ve Fethiye çevirisi vardır. Ondan sonra Tersane Ocağına onun benzeri ile Rodos fethinde birlikte olup sonra Mağrip'ta ve başka yerlerde merhum Hayrettin Paşa ve Sinan Paşa ve başka kapudanlarla türlü hizmetler eylemiş ve ataları İstanbul'un fethinden beri Tersane Kethüdalari¹⁹⁸ olduğundan Derya İlmi¹⁹⁹ kendisine miras olmuştu. Bundan dolayı Sultan Süleyman Han dokuz yüz altmış sonralarında (M. 1556) Mısır kapudanlığını kendisine verüp Basra'da olan gemileri Mısır'a iletmesine ferman eyledi.

Seydi Ali Kapudanın Muhit- Şarkî Tarafına Seferi. Dokuz yüz altmış bir muharreminde (Aralık 1553) Bu kapudan ferman gereğince Halep'ten çıkışup Musul ve Bağdat yolundan Basra'ya vardi. Orada bulunan beş parça gemiyi donatıp mevsim zamanı yaklaşınca Basra valisi Mustafa Paşa denizcilikte meharetli bir şerifi firkate ile Hürmüz

tarafına göndermiş, gelince o kıyılarda kâfirlerin dört parça barçadan gemisi yoktur, deyince asker gemileri girüp şabanın gurresinde (10 Haziran 1556) Basra'dan çıktılar. Bu şerif, Hürmüz'e varincaya kadar firkatesiyle yoldaş olmak için birlikte koşuldu. Abbâdan, Desbul ve Şetr kenarları ile Hârek Adası, Sirafe ve Lahsa yakınında Katif'e ve Bahreyn'e varıldı. Hâkimi Murat Reis'le görüştü. Sekiz kulaç deniz dibinden tulumla bahriler dalup tatlı su çıkarırlardı. Orada eski Hürmüz'e Berah'ta Hürmüz'e varıldıkta şerif döndü. Zafâr kıyıları geçilüp Şehr-i Horfekân yakınına kırkıncı günü, ki ramazan-ı şerifin onuncu günüydü, (18 Temmuz 1556) kcca-kuşlukta varıldığı zaman ansızın yere-batası kâfirlerin dört parça karaka dengi büyük baskın barçaları ve üç büyük kalyonları ve altı parça Portakal karavulası ve on iki parça çektirir kaliteleri hepsi yirmi beş parça gemi ile üzerlerine geldi

Seydi Ali Kapudanın Portakal Kâfirleriyle Savaşı. İslâmlar da hemen tente fora edüp²⁰⁰ demir alarak savaş yaraklarını hazırladılar. Direklere flandralar asılıp sancaklar açıldı²⁰¹. Şanı-yüce Ulu Tanrı Hazretlerinin yardımına güvenüp gülbank-i muhammedî ile savaşa başlandı. Öyle bir top ve tüfek savaşı oldu ki anlatılmaz. Tanının yardımıyla birkalyonu top vuruşunda delinüp Fekkü'l-Esed Adası üzerine arkuru olup²⁰² battı gitti. Sözün kısası yatsı vaktine dek kiyasiya savaştılar. Sonunda kapudan fener yakup²⁰³ kâfirler de gemilerine tenbih topu²⁰⁴ atup "dönün" deyince barçalar tire-

mola etti²⁰⁵, yani halat bozup Hürmüz tarafına yön浓郁 yüz döndürdüler. Allahın yardımıyla kâfir yenildi. Sonra sert rüzgâr çeküp ertesi gün Şehr-i Horfekân'a varıldı. Asker sulanup on yedi gün de Maskat Kalesi ve Kalhat yakınına varıldı.

Adı Geçen Kapudanın Gova Kapudanı İle İkinci Savaşı. On iki büyük barça ve yirmi iki kalite, hepsi otuz dört parça gemi ile Gova kapudanı Gor nedor'un oğlu ramazan-ı şerifin yirmi altıncı günü (3 Ağustos 1556) tan ağarırken Maskat limanından çeküp barçalar, kalyonlar mayıstıralarını takup tenbihlerini ekleyüp ve karavulalar çenber yelkenler açıp gemilerini flandralar ile donattılar. İslâm gemileri üzerine yürüdüler. Onlar da önceki gibi Ulu Tanrıya sığınup savaş için kıyıda hazır dardular. Barçalar gelüp kadırgalara çattı, kıyasıya top ve tüfek, ok ve kılıç savaş olup öyle bir savaş oldu ki anlatılmaz. Bacaloşkalar, barçalarдан nebtiz gibi geçer ve şaykalara büyük pencereler açardı. Kâfirler de köleklerden kadırgaları geriye döndürüp el-kayası yağırdırlar. Ve bir kadırgaya kumbara atup yaktılar. Bir barça da birlikte yandı. Ve beş barça ve beş kadırga ile kıyıya arkuru olup²⁰⁶ hepsi batıp gitti. Ve bir barçaları yelken gücü ile oturdu, o da yok oldu. Sözün kısası, iki yandan da asker zebun oldu, kürekçi tayfasının kürek çekmeden ve top salya etmeden²⁰⁷ güçleri kalmayıp ister-istemez demir bırakıldı. Ve demirler kıyıya atup demir üzerinde de savaş oldu. Ve sandallar indirilüp batan kadırgaların reisleri Alemşah Reis, Kara Mustafa, Kalafat Memi ve gö-

nüllü serdarı Dürzi Mustafa Bey ve başka Mısır kullarından²⁰⁸ ve halatçıdan iki yüz kadar adam alunup kürekçileri Arap olduğundan kıyıyla döküldüler. Çok Necid Arabı gelüp İslâmlara yardım etti. Kâfirler de barçalardan olan kâfirleri aldılar. Ve bu savaş Hayrettin Paşa merhumunun Anderya Dorya savaşına üstündü. Az askerin böylesine savaş ettiğini bilmiyoruz. Sonunda gece erişüp sert rüzgâr çıktı. Barçalar ikişer demir bırakıp²⁰⁹ kâdirgalar demiri sürüdü, halk zebun oldu. İster-istemez kıyıdan ayrılmış Umman Denizine düsherek rüzgâr öncünce gittiler. Sonunda Kirmân'dan Berriçaş kıyılarına varıldı. Açık yerler olduğundan Mekran'dan Bender-i Şehbar'a çıktı. Sulanup bir reisin kılavuzluğyla Guvadar Limanına varınca hâkimi Melik Dinar-oğlu Celâlettin gemiye geldi, padişaha bağlılığını bildirdi. Donanma Hûrmüz'e geldikçe elli-almiş parça gemi zahire gönderirdi.

Seydi Ali Reis'in Hind Denizinde Başına Gelenler. Adı-geçen kapudan yine Guvadar İskelesinden dokuz parça gemi ile Hind Denizine çıkışup Yemen tarafına saldı. Bir zaman rüzgâr elverişli gitti. Birkaç gün gidüp kararlama Zafâr ve Şîhr karşısına varınca batı karşıladı. Fil Tufanı²¹⁰ dedikleri tufan çıktı, önüne düşüp tirenkete açmağa²¹¹ bile derman olmadı. Ve Akdeniz fırtınaları bunun yanında hiç olup hergiz gündüz geceden ayırd edilmezdi. Dağ tepeleri gibi dalgalar gemileri çok zebun etti. Yat ve yaraktan ve ağırlıklardan bulunanı denize döküp ister-istemez rüzgâra uyuldu, bu minval üzere on gün gittiler. Sonsuz yağmur yağup bir

gün göz açtırmadı. Denizde acayip hayvanlar, iki kadirga uzunluğunda balıklar göründüğünde muallimler* hamd ü sena ederek, "mübarek hayvandır, korkmayın" derlerdi. Ve Feresü'l-bahr dedikleri ve koca cüsseli yılanlar ve harman kadar kaplumbağalar ve Rişte-i Bahir görülüp o yerde denizin yükselmesi çok olduğundan Ceked Körfezine yakın varıldı.

Girdap. Ansızın denizin rengi gittikçe beyaza dönüp muallimler feryada başladılar. Hind Denizinde "girdap" dedikleri Habeş kıyılarında Gerdefon denilen yerde ve bir de Sind yakınında Ceked Körfezinde olur. Bunlara düşen gemilerin kurtulması yoktur, deye deniz kitaplarında yazılıdır, deyince İnkandil ile beş kulaç ve yer bulunup hemen orta yelkenler²¹² bağlanup sereni ise eylediler²¹³. Doruya vurup²¹⁴ muhkem halat düşürmekle orsarız edüp²¹⁵ dik-avlama rüzgâriyla²¹⁶ o gün o gece forsa kullandılar. Denizin çekilme zamanı da erişüp rüzgâr da diritse etti²¹⁷, yani kolayladı²¹⁸. Ertesi sabah mayna edüp²¹⁹ aşağı kodu²²⁰. Yelken soyup²²¹ direk neftilerinden²²² bir yarar gemiciyi cundaya bağladılar, sereni doruya vurdular²²³. Kazıyı direk dibine basup²²⁴ abli bir direk kadar yukarı kalktı²²⁵, etrafa bakılınca vilâyetin serhaddi Cemhere'de Puthane seçildi, yine yelken bağlayup²²⁶ Furmeyan, Manglor ve Sumnat önünden geçilüp Diyû'ya yakın varıldı. Kâfir elinde olduğundan o gün yelken göstermeyeüp²²⁷ dümen başında gittiler²²⁸. Yine rüzgâr artup gemilerin dümeni idare edilmez oldu. Bü-

* Hind denizinde reise "muallim" derler (K.C.)

yük yekeler taktılar²²⁹. Çarmıhların sesinden kömilerin silistresi avazı işidilmeyüp ayırd edilmezdi ve baştan yana kimse varamıyordu. Aylâkçlarının çoğunu anbara istif ettiler. Sözün kısası o gün kıyameti andırıyordu. Sonunda Hind Denizinden Gücerat kıyısına erişince ansızın muallimler önumüzde dökündü var, gafil olman deye haber verdiklerinde demirleri funda ettiler²³⁰. Lâkin gemileri harpuşte yani salındı talaz muhkem çiğneyüp batırmalı eyledi. Kürekçiler kadinalarını bozup²³¹ halk soyunarak birer varil ve tulum hazırladılar. Ve demirlerin kimi kırılıp bir miktar dökündüden kurtuldular. Burası Diyû ile Daman arası idi ve gemiler de gayet sulandı. İkindi zamanı hava biraz açılıp Gücerat'tan Daman denilen liman önüne varıldı. Gemiler salıntı ile döğünmeden mecsiz düşüp demir üzerinde üç gemi arkuru karaya vurdu²³². İçinde olanlar esenlikle karaya çıktılar. Sonra rüzgâr biraz aşağıya koyup²³³ limanık edince²³⁴ parçalanan gemilerin toplarını ve halatlarını Gücerat padişahı Sultan Ahmet beylerinden Daman hâkimi Melik Esed marifetyle Daman Kalesinde emanet kodular. Melik Esed "kâfir donanması gelmek üzeredir, Surat Kalesine erişmek ardınca oln" dedi. Bu haberi bu denlü sıkıntı ve sıkılıcım görümuş olan gemi halkı işidince çoğu çıkışup Melik Esed'e nöker oldu²³⁵, ve kimi de "suyu bardakta demisler, gemiyi kâğıitta, bizden önce bu cihani dolaşan bilir-kışiler, karayı koyup deniz havasında yelen"²³⁶ Bûali ise anın aklına idrakine yuf" deyüp sandallarla kıyıya döküldüler, karadan Surat'a gittiler. Seydi Ali Kapudan altı parça gemiden kalanlarla Surat Limanına doğrulup yelken-kürek beş

günde, suların yükseldiği zamanda yürüyüp, çekildiği zamanda demir kodular. Bin türlü mihnetle Basra'dan üç ay tamamında Surat Kalesi Limanına giderek orada olan müslümanlar sevindiler. Çünkü Gücerat vilâyetinin karışıklığı zamanı idi. Orada da nice haller olup asker "ulufe, yiyecek ve içeceğimiz kalmadı. Gemilerde de halat, yat ve yarak olmayup köhnelendi. Bundan sonra Mısır'a gitmek ihtimali yoktur" deye çoğu Gücerat vilâyeti padişahına nöker olup²³⁷ gemiler boşaldı. Surat Kalesinde Hudavend Hana yarakları ve bulunan yat ve yarağ ile teslim olunup diğerlerinin devlet kapısına gönderilmesine zaman temessükleri²³⁸ aldılar ve adı-geçen kapudan kendisine uyan ecli kâdar yoldaşla dokuz yüz altmış muharremi başında (Aralık 1552) karadan Hind, ve Horasan'ı dolaşarak Acem Diyarı içinden dört yıl tamam olunca İstanbul'a geldi. Edirne'de padişahın eşigine yüz sürdüğü zaman kendisine seksen akçe müteferrika vazifesi²³⁹ ve öteki yoldaşlarına Mısır'da terakkiler ihsan olundu²⁴⁰. Dört yıllık işlemi ulufeleri verilmek yolunda hükm-i hümayun verildi. O da başından geçenleri yazup bir kitap eyledi²⁴¹ ve Türk dilinde "başına Seydi Ali halleri geldi" deyimi bundan kaldı.

Sinan Paşa'nın Seferleri ve Ölümü. Dokuz yüz ecli dokuzda (M. 1551/1552) Kapudan Sinan Paşa yüz yirmi beş parça kadırga ile denize çıktı. Dokuz yüz altmışta (M. 1552/1553) da bu üzerinde kaldı. Ve altmış birde (M. 1553/1554) öldü, Üsküdar'da gömüldü. Şair Sihri ölüm tarihini şöyle yazdı :

TUHFETÜ'L-KIBAR Fİ ESFARI'L-BİHAR

Verir âhir fenaya fûlk-i teni
Nuh dahi olursa keşîban
Her kaçan çeke niheng-i ecel
Katraca gelmeye ana umman
Yusuf-i sâni idi ahbâba
Görünürdü adû gözine sinan
Sîhriyâ gel dua-yı hayr idelim
Ruh-i pakini şad ide Sübhan
Hâtif-i gaybî didi tarihini
Daldı rahmet denizine kapudan* (961)

Turgutça'nın Çıkışı. Bu Turgutça Bey Menteşe sancağından Saravuloz nahiyyetinden bir köyde, Veli adlı raiyyetin oğlu idi. Yaratılışında yiğitlik ve cılasunluk olduğundan ok atmağa ve güreş tutmağa çalıştı. Sonunda deniz levendine karşıtı, yüreklikle ün aldığından giderek levend takımının kapudanlığı kendisine verildi. Bir kez gemi yağlarken²⁴² kâfir kapudanlarından Oğlan Kapudan üzerine düşüp tatsak eyledi. Ve Ceneviz'e kapatıldı. Hayrettin Paşa donanma ile Ceneviz karşısına varrup ta “Turgud'u vermezseniz bütün köylerinizi yakarım” deye onu kurtardı. Ve aslında bir yarar ga-

* Ten gemisini sonunda ölüme salar, gemicisi Nuh bile olsa. Ölüm timsahı soluduğu zaman engin deniz ona damlaca gelmez. Dostları için ikinci bir Yusuf'tu, yağınnın gözüne süngü görünürdü (burada Sinan Paşa'nın adıyla “süngü” anlamına olan “sinan” kelimesiyle oyun yapıyor). Ey Sîhri, gel hayır dua edelim: Onun ari ruhunu Tanrı şad etsin. Gayb Hatifi tarihini böyle dedi: Kapudan rahmet denizine daldı.

zidir deye çoğu zaman divanında öğerdi, hattâ kendi yedek gemisini bağışladı. Ve sonra Hayrettin Paşa'nınki gibi batı tarafında çok gazalar edüp zenginleşikçe gemilerini arttırdı. Giderek yirmi beş parça gemi ile gezmeye başladı ve Kapudan Sinan Paşa ile haberleşüp o kapudan denize çıktıktça Turgutça da Batı semtinden gelerek birbirine karşı durup şenlik ettiğlerinde Turgutça gemilerinden top ve tüfek sesi baskın göründüğünden Sinan Paşa ondan vehimlenmişti. Kendisine uymazsa ele geçirilmesi güçtür deye gönlünü alup devlet kapısına gelmesini söyledi. O da sekiz parça gemi ile gelüp kulluk arzeyleyince namlı yoldaşlarından Gazi Mustafa, Uluç Ali, Hasan Gülle, Mehmet Reis, Sancaktar Reis, Deli Cafer ve Kara Kadı ile birlikte geldi. Kendisine Karlı-ili sancağı ve adı geçenlere de yetmişer, seksener akça ulufe ile herbirine fener verildi²⁴³. Bu Turgutça'nın devlet kapısına gelmeden önce ve sonra nice sayılı gazaları vardır, birkaçını anlatalım.

Cerbe Olayı. Turgut Bey levend kaptanı iken yedi-sekiz parça gemisiyle Cerbe Adasında ve Kantara Limanında yatıp gemilerini yağlarken kâfir kapudanlarından Çağala ve Venedik Kapudanı yüz elli parça gemiyle gelüp o limanın boğazını alarak²⁴⁴ bunu kuşattılar. Tamam azuğu tükenüp zebun olduğu zamanda kendisini ve gemilerini alırız deye sevinç ve kıvançla oturdular. Hattâ Ceneviz'e mektuplar yazıp "evimize barkımıza ateşler salup yıkan levend kapudanı Turgud'u gemileriyle tutarak aldık" deye haber gönderdiler. Ve nice beyzadeler

gemi donatup varalim, seyredelim deye Cerbe'ye doğruldular. Turgut Kapudan da hakka tevekkül edüp Allahın hikmeti o yörede bir ırmakvardı ki ayağı denize akar, o ırmak üzerinden bir sandal yürüyebilir. Hemen levent ve forsa koyup limandan o ırmağa yol kestirmeğe düriştü. İki mil kadar yeri kesüp o sudan gemilerini denize geçirdi. Kıyıda bir kurulmuş çadır alıkoydı. Kâfirler gördükçe Turgut içindedir derlerdi. Kapudan o sudan denize altmış mil yerde bir limana girdi, gemilerin kalanını da yağladı, ve denize çıktı. Yolunda o seyre gelen beyzadelere sataşup aldı. Bundan sonra kâfirler "elbette Turgut büyü bilür, kuru yerde gemiler yürütür" deye şaşup kaldılar.

Kâfir Gemilerinin Yaklaşması. Bu kapudan İslâmlığın sıyrılmış kılıcı olup denizin yarar ve ünlü kapudanı idi. Kaç kez kâfirlerin gemilerini basup karadağ gibi barçaları söyündürmüştü²⁴⁵. Bunnardan biri, kâfirlerin bir kez on sekiz parça kadırgasını bozup aldı ve Selânik körfezinde iki parça buğday ile Venedik'e giderken Manya Burnunda önüne gelüp aman vermedi, aldı. Buna benzer nice fetihleri vardır.

Turgut Bey'in Mağrip Tarafına Gidişi ve Padişahın Çağırması. Bu Bey, Karlı-ili Beyi iken bir gün denizde bir Venedik barçasına rastlamış, büyük kapudanları ululamak için yelkenleri bıraz aşağı koyup²⁴⁶ peşkeş götürülerken "bu baş kapudan değildir" deye aldırmazlar ve rüzgâr olduğundan barçaya güvenirler. Turgut Bey'in de canı sıkılıp yanında bulunan üç parça gemisiyle topa tutar,

rüzgâr aşağı komakla²⁴⁷ döge döge zebun edüp al-diktan sonra bir yarar yoldaşı düştüğünden hepsi ni kılıçtan geçirüp barçayı denizde ateşe yakar. Bunun üzerine balyoz, Rüstem Paşa'ya varup bu beyden yakınır. Rüstem Paşa kendi kardaşına karşı gördüğünden Turgut'u sevmezdi. Hükümle çavuş gönderüp devlet kapısına çağırıldı. O da, onun kötü niyyetini öğrenüp kendi gemileriyle Mağrib'a giderken iki yıl kadar zaman baş-kaldırıp buyruk dinlemez oldu. Sonra Tarabulusgarb'in fethi gerekince merhum Sultan Süleyman Han kendisine incinmişken ister-istemez aman verdi, çağrı buyruğyla bir Mushaf-ı Şerif ve bir altın kılıç gönderdiler²⁴⁸. Ve Tarabulusgarp fetholunursa beylerbeyliği ölünceye kadar üzerinde kalmak şartıyla verilsin, denilmişti. Kapudan Sinan Paşa donanma ile varup Turgut Bey'in kılavuzluğu ile Tarabulus fetholundu. Eyaleti başkasına verildiğinden Bey'in canı sıkıldı, demir koparup Mağrib'a doğru yelken açtı. Onu görüp öteki kapudanlar da ardına düştüler, çünkü ona uymaları buyurulmuştu. Sinan Paşa yalnız kalup Turgut Bey'in izniyle döndüler. Ve kimi kapudanlar bin minnetle yine döndürüp devlet kapısına getirdiler.

Turgut Bey'in Peştiye Tarafına Seferi. Kimi kitaplarda adı-geçen Bey, dokuz yüz altmış yılinda (M. 1552/1553) yüz yirmi kadar kadırga ile serdar olup Nobofaça'ya gitti deye yazılmış. Sonra dokuz yüz altmış bir recebinde (Haziran 1554) kırk beş parça kadırga ile Bahr-i Körfez'e girüp İtalya Kıyısında bulunan İspanya'nın Peştiye adındaki

hisarına varup kuşattı. Bin uğraşla alınmak üzere iken dört bin atlı ve üç bin piyade kâfir yardıma gelüp üst-üste müslümanlara üşüp savaştılar. Al-lahın yardımıyla ramazan-ı şerîf yedinci günü (6 Ağustos 1554) taşrada olan melûnlar bozulup kaçıklarından hisarda olan kâfirler ister-istemez amanla çıkışup kaleyi verdiler. Kırk-elli bellü-başlılarına aman verilüp ötekiler zincire vurulup tut-sak edildi. Hisarda olan ganimetler ve yedi bin kadar tutuklu müslüman tutsağı alınup Avlonya'ya gelindi. Yakınında olan başkaldırmış Arnavutlar da mirliva Ahmet Bey marifetyle karadan ve denizden ele-getirilüp haklarından gelindi. Umulan-dan çok para ve ganimetlerle devlet kapısına gelince değer-bilir padişah ona Cezayir beyerbeyliği-ni Kapudanlık ile ihsan etmişti. Lâkin Rüstem Paşa engel olup "taşrada hasıl oldum"²⁴⁹ der, padişahın yüce kapısında iş görmeyi istemez" deye azletti, yine Karlı-lli sançağında bırakıldı. Lâkin kendi kabul etmeyüp yeri-yüce padişah Edirne'ye yola çıkmak üzere iken atlanup yolda yayan rikâb-ı hü-mayunu öptü²⁵⁰, kendi ağızıyla eyaletini dilemekle verildi. Ve bundan sonra Tarablusgarb'a gidiüp Malta'da şehit oluncaya degein orada kaldı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Piyale Paşa'nın Gazaları Üzerinedir

Sinan Paşanın ölümünden sonra kapudanlık adı-geçene ihsan olunup deniz işlerini görmede de eferini beline-dolayup din ve devlete nice hizmetlerde bulundu.

Fransa'ya Yardım İçin Kalbiye Seferi. Kimi tarihte yazıldığı üzere hicretin dokuz yüz altmış bir (M. 1553/1554) yılında Fransa kralı devlet kapısına elçi gönderüp İspanya kralından dert yanup donanma göndererek yardım etmesini diledi. Bunun üzerine Gelibolu Sancağı Beyi Kapudan Piyale Beyin donanma-yı hümayun ile o semte gitmesi buyuruldu. O zaman Tercan Ovasından adı-geçen kapudana bu yolda gönderilen hükm-i hümayundur :

Emr-i Şerifin²⁵¹ Sureti. Ulu beylerin öğüncesi, büyük ve ulu kişilerin seçmesi, değer ve saygı iyesi, bütün olan-biteni bilen Tanrıının yardımına ermiş, Gelibolu Sancağı Beyi ve Kapudanım Piyale — ulu luğu sürüp gitsin — yüce buyruğum gelince bilin sin ki bundan önce hükm-i hümayunum²⁵² gönderilüp, Hakkin yardımıyla bu kez denize çıkması buyurulan donanma gemilerine serdar verildin. Yat ve yarağını görüp gemileri hazırlayasız ve Turgut'un —yüceliği sürsün — seninle birlikte olması buyurulmuştur. Onunla güzelce uyuşup birleşerek,

uğur ve mutlulukla birlik olan devlet-i hümayunumla²⁵³ ilgili işlere gücünüzün yettiğini verin deye buyurulmuştu. O yüce buyruğum yine yürütülükte olup denize ayrılan altmış parça gemilere baş ve buğ tayin olunduğun için gemileri çabucak tamamlayup, kürekçiler bulup, yat ve yarağını vakit yitirmeden görmek için ulu düsturum²⁵⁴, büyük müşirim²⁵⁵, dünyanın nizamı vezirim İbrahim Paşa —Ulu Tanrı onun iibalini sürdürsün— ve defterdara hükm-i şerifim²⁵⁶ gönderilüp ve yeniçerilerim Ağasına²⁵⁷ istenen yeniçeri kullarımı veresin, deye buyruğum gönderildi. Denize seninle birlikte verilen Koca-eli ve Midilli Beylerine de hükm-i şerifler²⁵⁸ gönderildi. Eyle olsa buyurdum ki yüce-kapım çavuşlarından²⁵⁹ Mahmut —değeri artsın— varıncaaslà geciktirüp gevşeklik göstermeden seninle çıkacak altmış parça gemileri gece ve gündüz üzerine olup²⁶⁰itmama eriştirüp kürekçilerini tamamlayın, ayrılan yeniçeri kullarımı alup ve Sancak Beylerini²⁶¹ de askerleriyle gemiye alup vakti ve mevsimi ile denize çıkışın. Uygun olan yerde Fransa Padişahının donanmalarıyla toplanup devlet-i hümayunumla²⁶² ilgili işlere, güzelce uyuşup anlaşarak başlayın. Bu iş himmet ister. Savsaklamayıp gemileri çabucak tamamlayarak önceden çıkarmak yolunda dakika kaybetmeyesin. Adı-bellü kulum Turgut —ululuğu sürsün— denizin bütün hallerini ve işlerini bilir. Onunla danışık etmekten geri durmayasın. Güzel dirlik ve tam birlik ile gönülde ve amaçta bir olup, gayretin gerektirdiği ne varsa, yerine getiresin. Kötü tedbirlerle saltanatın ırzına

ve namusuna aykırı bir durum olmamak için türlü güzel çalışmalarınız olsun. Ve gönüllü levent gemilerinin de birlikte gitmesi buyurulmuştur. Adı bellü kulum, onların durumlarını bilir. Onun marifetyle gönüllü reisleri birlikte olup herbirinin, onun uygun gördüğü üzere gönüllerini alup peksimet gerek olana peksimet verüp onun marifetyle ve onunla danışık ederek devlet-i hümayunumla²⁶³ ilgili işlerde ve din yoluna kullanup Allahın yardımıyla yüz-aklıkları elde etmeğe dürişesin. Her gemiye âdet üzere yirmi nefer halatçı koyun ve onlardan başka Galata Azeplerinden de yarakları ve yasaşları ile otuz nefer azep ayırup gemilere yerleştirüp birlikte alup giderek kullanasınız. Tersaneyi korumak için ve orada kalan on parça gemilerin işlerine de yetecekleyin adam alıkoyasınız. Söyle bilesiz, alâmet-i şerife²⁶⁴ güvenesiz. Tercan Sahrası yurdunda, dokuz yüz altmış iki yılının rebiülâhîri sonunda (24 Mart 1555) yazıldı.

Donanma-yı Hümayunun Fransa Tarafına Yönelmesi. Adı-geçen kapudan yüce ferman gereğince donanma gemileri ile denize çıkup, akıllı kişilerin doğru bulmasıyla önce Polya kıyılarını vurup, Riçe'yi kuşattı ve aldı. Sonra o kıyılarda birkaç parça hisara da çıktılar. Lâkin Riçe Kuşatması sırasında buralarda oturanlar haber alup boşaltarak kaçmışlar. Bir nice bin çevik ve yörük levent çıkup kılavuzlarla vilâyeti yağma ederek çok ganimetler aldılar. O sırada İspanya kapudanı Anderya. Dorya'nın altmış beş gemi ile Anabolu önünde idüğü öğrenilüp derhal demir kopararak üzerine yönel-

diler. Lâkin bu Anderya, önceden duyup bir tarafa çektiirdi gitti. Kapudan Paşa da İspanya kalelerinden birkaç parça hisara varup kimini kılıçla, kimini amanla aldı. Sayısız gemiler aldiktan sonra Elbiye Kalesi yakınında demir attı. Orada bir kadırğa ile Fransa kapudanı gelüp görüştü ve padişahim'zın asıl muradı Kalbiye adındaki hisardır, varup kuşatalım" demekle o yana yöneldiler. Varup gerçi bir zaman kuşatarak o yürüyüle taşra varoşu aldılar. Lâkin iç-hisarının berkliği tam ve halkı ile çokluk alışmayup uyuşmak kolay olmaya vaktiyle dönüp kasım gününde²⁶⁵ İstanbul'a geldiler. O yıl Fransa dileğince İspanya'dan öz alamayup çokluk iş göremedi. Lâkin sonra büyük savaşlar olup iki taraf bir yendi, bir yenildiler. Köpek dişi, domuz derisi²⁶⁶ dediklerince bugün de aralarında kavga, döğüş eksik olmayup büsbütün barışup aralarının düzelmesi mümkün değildir. Her zaman kavga ve bozgunculuk aralarından çıkmaya. Bundan ötürü İspanya donanması Venedik'e gelmez olmuştu.

Cezayir ve Vahram Seferi. Cezayir'den aşağı Mağrib-i Aksâ kıyısında Tilimsan iskelesi olan Vahran ki eskiden Hayrettin Paşa almış iken bir yolla İspanya hisarını ele geçirip oraya yayılmıştı. Dokuz yüz altmış üç (M. 1555/1556) yılında kırk beş parça kadırğa ile Piyale Kapudan önce Cezayir'e vardi, askerini kaldırdı ve bu hisar üzerine düşüp kılıç gücüyle fetheyedikten sonra vaktiyle dönüp Tersane-i Âmireye girdi.

Benzert Seferi. Adı-geçen kapudan dokuz yüz

al他妈ş dörtte (M. 1556/1557) Tunus Şehri yakınında Benzert adındaki iskele ve kaleyi aldı. Ve Mağrip-zemin kıyılarını sıyırıp²⁶⁷ Kasım gününde tersaneye geldi²⁶⁸.

Mayorka Seferi. Dokuz yüz al他妈ş beşte (M. 1557/1558) Piyale Kapudan yüz elli parça kadırga ile yine Akdeniz'e çıkış Katalonya Kıyılarına yakın İspanya elinde olan Cezayir'den Mayorka dedikleri adaya varup er döktü. Köylerini yağma edüp yıkı ve birçok ganimetler aldıktan sonra esenlikle dönüp Tersane-i Âmireye geldi^{269a}. Ve bu yılda kapudanlığına Cezayir Beylerbeyiliği payesi eklendi²⁶⁹.

Avlonya Seferi. Dokuz yüz al他妈ş altıda (M. 1558/1559) Piyale Paşa seksen sekiz parça kadırga ile denize çıktı. Moton önünde kâfirin bir büyük barçasına rastgelüp aldığı zaman Frengistan durumu sorulup öğrenildi. Haber verdiler ki Tarabulus-mağrip önce alındığı için Malta kâfirleri çok korkuya düştü, kirallara yazup yalvardılar. Bütün kâfir serdarları, büyük donanma çökarmak hazırlığındadır ve Turgut Paşa ile Arap eşrafı arasında kavga vardır, Arap emirleri²⁷⁰ ve meşayihî²⁷¹ Frenklerle gönü'l-birliği edüp Osmanlı ülkesine zarar vermek arasında olduğunu söyledi. Piyale Paşa da devlet kapısına yazup bildirmiş ve saltanatça on parça kadırga da yardıma gönderilmiştir. Yerlebir-olası kâfirler İslâm ordularının böylesine hazırlığını işittiklerinden bu yılda baş-göstermediler²⁷². Kişin gelmesi yakın olunca adı-geçen Paşa Avlonyadan dönüp Tersane-i Âmireye gelince^{272a} kâfir do-

nanması elindeki gemilerle Tarabulus semtlerine geçti. Kış mevsimini oralarda geçirüp ilkyazda o diyar ehalisine, hele Tarabulus'a zarar vermek ardınca olsuklarını Turgut Paşa bildirince, Kapudan Paşa ilkyaz erişinceye kadar yüz yirmi parça gemi hazırlaması için ferman geldi. O da eteğini beline-dolayup vakti ile o sayıda gemileri hazırlamağa baktı.

Cerbe Seferi. Vaktâki kış geçüp ilkyaz geldi. Dokuz yüz altmış yedi recebinin sekizinci günü (4 Nisan 1560) Kapudan Piyale Paşa yüz yirmi parça kadırğa ile denize çıktı. Koyun Adasına vardıkta Tarabulusgarp Beylerbeyisi Turgut Paşa'dan bir firkate geldi. Yere-batası kâfir donanması Cerbe Adası yakınında olup Tarabulus'a düşmeyi gözlerler, deye bildirdi. Bundan önce adı-geçen paşa Uluç Ali adındaki reisi — ki o zamanda ünlü korsanlardandı — birkaç parça kadırğa ile dil almağa kâfir diyarına gönderdi. O da büyük bir savaş barçasına rastladı. İki taraftan toplaşurken geriden birkaç parça gemi daha erişti, döge döge barçayı aldı. İçinde olan reisleri tutsak edüp getirdiklerinde topları ve yat ve yarağı ile İstanbul'a gönderildi. Moton önüne vardıkta Rodos Beyi Kurt-oğlu Ahmet Bey ve Midilli Sancağı Beyi Mustafa Bey birkaç parça gemi ile geldiler. Büyük şenlikler olup donanmaya katıldılar. Orada dinlenüp gemiler yağlandı. Gereçleri tamamlandıktan sonra şabanın beşinci günü (1 Mayıs 1560- akşamından sonra, Allaha tevekkül olup Garp Yakasına doğru engine salup Mağrib'a yöneldiler.

Malta Adasının Yağma Edilmesi. Uygun rüzgârla dört gün, dört gece gidilüp ertesi gün Küçük-Malta'nın bir yanına yapışıldı. Birkaç savaşçı yiğit gemilerden dışarı döküldüler ve kâfirlerin evlerine seğirdüp çok ganimet aldıktan sonra evlerine, bağ ve bostanlarına ateş verdiler. Biraz diller alup kâfir donanmasından haber sorulduğunda kırk dokuz parça kadırga ve otuz altı parça barçaları, şu anda Cerbe sıqlarına siğınup yatarlar, İslâm gemilerinin geldiğinden gafilidir, deye haber vermeleyle Turgut Paşa tarafından daha önce gelen kalite ve bu kez bunu bildirmek için orada yine adı-geçenin yanına, Tarabulus'a gönderildi. Ardınca donanma-yı hümeyun ile Cenab-ı Hakka tevekkül edüp yerlebir-clası kâfir donanmasının olduğu yana yöneldiler. İki gün, iki gece gittikten sonra Cerbe'ye yakın Karkanna Sığlarına varılıp demir atıldı. Ertesi gün savaş ve döгüş araçları düzülüp hazır kılındı. Çektirilüp akşam vaktinde Cerbe'ye en iki mil denlü yerde varup demir bırakırlar. Cerbe ise Tarabulus'tan iki yüz mil doğuya deniz kıyısına yakın bir adadır, eskiden adadan kıyıyla bir yol vardı, sonra kestiler.

Piyale Paşa'nın Kâfir Donanmasıyla Savaşı. Bundan önce donanma-yı hümeyun Malta'ya varınca Malta kâfirleri kayık gönderüp İslâm donanması geldiğini bildirmişler, yere-batası kâfir de gemilerini kaldırıp yedi-sekiz mil kadar denize çı kup savaşa hazır olmuşlar. Sabah İslâm askeri de gelüp kâfir gemilerini gördüklerinde türlü süs ve saltanatla çektirüp yürüdüler. O yerde biraz topla-

şüp kâfirler kaçmağa karar vermişken islâmların saldırısını görüp bir bölüğü Cerbe tarafına can atup hisar altına girdi ve bir bölüğü denize açıldı. Paşa da gemileri iki bölük edüp bir bölüğü hisara gidenler ardańca gönderdi. Kendi denize açılan gemilere girüp kıyasiya savaş oldu. İslâm gemilerinin çcğu yerlebir-olası kâfir kadırgalarına çatup herbirinde büyük savaşlar cldu. Sonunda İslâm üstün gelüp yere-batası kâfirler bozulup sindi. Yirmi parça kadırgaları ve yirmi altı parça barça, kimi sığlarda kalup, kimi batup, kimi alındı, ve kimi de yakıldı. Kâfir serdarlarından Anabolu Kapudanı ve oğulları ve Anderya Dorya oğlu ve Çicilye Adasının kapudanı can korkusuyla firkatelere düşüp Cerbe Kalesine girdiler. Ve sonunda kâfir donaması bütünüyle alındı, bir tarihte böylesine bczgun olmadı. Adı-geçen kale, eskiden islâmların oturduğu bir yer iken bir yolla kâfirlerin eline düşmüştü. Fehti önemli olduğundan denizden do-nanma-yı hümeyun ve karadan Tarabulus ve Kayravan ve Sifaks Kalelerinin atlu ve piyade yarar tüfekçileri ile adı-geçen hisar üzerine varılıp ramazan-ı şerifin üçüncü günü (28 Mayıs 1560) dört yanında sıkı-sıkıya kuşatıldı. Gece metrise girileceği sırada kâfirler çıkışup çoktan çok ok ve tüfek ser-pince²⁷³ gaziler hep birden kılıç sıyırip üzerlerine yürüdüklerinde, melunlar dayanamayup kaçtılar. Çok kâfir toprağa düşüp metrislere yerleştı. Kale hendeğinden ileride kâfirler büyük bir hendek kaz-dılar ve çevresine tabur çevrilüp²⁷⁴ üç bin kadar ya-rar kâfir koyup orada çergeleri ve çadırları ile otu-

rup etrafı korurlardı. Ve bir tarafta da su kuyusu olup ççğu ondan geçindiklerinden üzerine muhkem metris yapılmıştı. Darbzenlerle yedi-sekiz yüz kadar kâfir koruyup gece-gündüz ondan hisara ve taşra su taşırlarken müslüman orduları bu kuya-ya yakın varıp ok ve tüfekle kâfirleri sıkıntıya sokup içlerini daralttılar.

Kâfirlerin Saldırısı ve Bozulması. İspanyol ve başka soydan bin kâfir seçilüp altı pâre türlü türlü sancaklarla beş kat alay bağlayup²⁷⁵ ramazan-ı şerîfin on dördüncü günü (7 Haziran 1560) damga-ları cılasunluk olan İslâm askeri üzerine yürüdük-lerinde müslüman gaziler de Allahın yardımına gü-venüp tekbir ve tehlil ile kılıç çeküp sancak açtı-ilar²⁷⁶. İki saat kadar iki asker birbirine koyulup bir büyük savaş ve kıyasıyla uğraştı ki feleklerde melekler beğenüp alkışladılar Sonunda Tanrıının yardımcı el verüp müminler üstün geldi ve kâfirler bezülüp yenilerek ister-istemez kaçmağa yüz tut-tuklarında çevik savaşçılar ardalarına düştü, o ka-dar kâfir kıldılar ki sayıya gelmez. Biraz da diri tutulup o sırada kâfirin çergeler ile oldukları met-rislerine İslâm ordusu koyulup ve sancaklar dikilüp şenlikler oldu. Söylediğimiz su kuyusu da o sırada alınıp düşman zebun oldu.

Kâfirlerin Bir Kez Daha Saldırısı. Bu savaştan sonra on beş parça toplar kurulup arkası kesilmeye den atılmak üzere iki üç bin kadar gök-demürlü Alaman ve İtalyan kâfirleri mertlik davası edüp, tepleri çivileyüp²⁷⁷ metrisleri basmak²⁷⁸ sevdasıyla, tan atarken hisardan çıkışup metrisler üzerine

yürüdüklerinde gaziler gafil bulunmayup herbiri kollu-kolunda direnüp yiğitçe karşı durdular. Kâfirler topların üzerine dökülüp iki saat kadar bir savaştı ki görülmemişti. Sonunda orada da yüzleri dönüp kaçtıklarında gaziler fırsat bulup sekiz-dokuz yüz kadar kâfiri kılıctan geçirdiler ve başlarını gönderenlere sançup gözlerine karşı diktiler. Kâfirler içeri kaçup yine savaşa tutuştular.

İslâm Gazilerinin Düşman Gemilerine Saldırısı. Daha önce derizden kaçup kale dibine giren on bir parça kadırga kimi kez hendek tabya üzerrinden toplar atarak metrise epice zarar ederdi. Önce kadırgaların alınması önemli idi. Lâkin kale altında olduğundan başka donanma-yı hümâyun ile arada top erişmeyecek denlü dar yerde bulunduğundan kalitelerle varup basmak mümkün değildi. Bundan dclayı donanma gemilerinin sandalları ve firkateleri içinde oklu, yaylı, harbeli ve tüfekli yarar asker ve kapudanlar girüp karadan da onlara yardım için atlu ve tüfekli pür-silâh askerler ayrılmıştı. Her yandan gemilerin üzerine yürüyüş olduktan kaleden metristen sayısız toplar atılıp tüfek fındığı yağmur gibi yağıncı gaziler ateşli dumandan içinde görünmez oldu. Sözün kısası tan vaktinden koca-kuşluğa degein savaş ve uğraş olup iki yandan da çok adamlar düştü. Lâkin düzenbaz kâfir kadırgalarının çevresine ok atımı yerde denize berk kazıklar kakup direkleri ve serenleri zincirlerle bağlayarak avlu çevirmiş, içeri girmek mümkün olmayup geri dönüldü. Sonradan kalenin iki yanından denize bitişik olan metrislere yedi sekiz par-

ça tepler kuruldu. İki yandan top üşürülüp içinde olan kâfirlerin çoğu kırıldı, geri kalanlar da denize döküldü. Toplar da darmadağın olup kadırgaları kadınelerine deigin suya battı. Allahın birliğine inanmış olan gaziler topların şerrinden emin oluktan sonra yine kale savaşına başladılar.

Hisar Savaşı - Hisarin Alınması ve Kâfirlerin Köküün Kazınması. O savaştan sonra, şevval başlarında (Haziran 1560) metrisleri ile varup Kale Hendeğine dayanıncaya kadar yirmi yerde metris değişildi ve herbirinde binden çok kâfir çıkış up savaş doğuş eder ve bozularak içeri girerdi. Ve bu sıradan hendek yakınında bir tatlı su kuyusu bulundu ki kâfirler yer altında lâğım edüp²⁷⁹ su alırlardı. Üzerindeki kâfirlerin ip ve kcva ile ellerini kaldırıncaya deigin vur ha vuravaşlar olup nice başlar kesilüp kanlar dökülerek, zor ve güç kullanarak kuyuyu ellerinden aldılar. Taşrada ilgisi kalmayıp tabyalar üzerinden top ve tüfekle savaşmağa başladıklarında İslâm askeri var-gücü bazuya getirüp toprak sürdürüler.²⁸⁰ Hendeğî tabyalarına beraber doldurup hurma ve başka ağaçlardan beş yerde yüksek kuleler yapup hisara havale olunca²⁸¹ üzere yarar toplar ve darbzeler çıkardılar. Bir an aman vermeyüp içeriye top ve tüfek, ok ve taş yağdırıldılar. Tabyaları ve sepetleri yerle-bir olup serpindisi nice yüz kâfiri cehenneme gönderdi. Topları da işlemez hale gelüp gediklerden her gün beşer, onar kâfir kaçup gelmeğe başladılar. Kisaca, bu minval üzere seksen gün doğuş ve savaş uzadı, sonunda zilkade başlarında (Temmuz 1560 sonla-

ri) yere-batası kâfirler kurtulmaktan umudu ke-
since İspanya'nın memleketler alacağına güvenüp
gönderdiği namlı serdarı Donabur —ki Mağrip-Ze-
mininden Mısır'a varıncaya degin almak davasıyla
çıkup sekiz bin sekiz yüz kâfirle bu hisara girmis-
ti— kendi güvendiği adamlardan bin nefer yarar
kâfir seçüp o yılın zilkadesinin yedinci gecesi (31
Temmuz 1560) tan atarken kaleden çıkış metris-
ler üzerine saldırdı. Üç kez karşısında olan asker
biribini döndürüp tam iki saat büyük savaş oldu,
her taraftan çok adam düştü. Sonunda kâfirler,
gazilerin saldırısına dayanamayıp hisara kaçınca
islâm askeri kale kapusunu alup²⁸² söylediğimiz
kâfirlerin çoğu kılıç lokması oldu. Serdarları adı-
geçen Donabur, kadırgalara can atıp girdikte fir-
kateler ve sandallarla islâm gazileri göz açtırmayıp
yürüdüler. Ulu Tanrıının yardımıyla bu kâfir
diri tutulup kadırgaları yağmalandı. Daha önce
toplular açtığı yaralardan işe yaramaz olanlar ate-
şe verildi. Hisar içinde olan kâfirler bu hali görün-
ce “aman, el-amân” feryadını göğe irgürdüler.
Gelen gaziler buna hiç aldırmayıp tekbir ve teh-
lil ile bir yerden içeriye koyulup çögünü öldürdüler
ve birazını tutsak ettiler. Tutsaklar zincire çekiliüp hisar fethi tamamlandı. Üç-dört gün daha
oturulup gerekli işler görüldükten sonra o taraf-
larda inatla direnmesiyle tanınmış olan Arapların
yola getirilmesi için zilkadenin on beşinde (7 Ağustos 1560) Tarabulus tarafına varıldı. O dilekte ye-
rine geldikten sonra bu ayın yirmi beşinci günü
(12 Ağustos 1560) Rumeli Yakasına dönülüp zil-

hiccenin üçüncü günü (24 Ağustos 1560) Preveze adındaki kale limanına gelindi. Oradan da gönül rahatlığı ile kalkup altmış sekiz muharreminin altinci günü (27 Eylül 1560) Tersane-i Âmireye girdiler.²⁸² Ertesi gün donanmadan ve Cerbe Kaleinden alınan kapudanlar ve serdarlar ve yarar solatlardan dört bin kâfir davul ve bayrakları ve silâhları ile divan-ı hümayuna götürüldü. Piyale Paşa ve öteki beyler hilâtlar giyüp²⁸³ padişahın türlü iltifatına ve ihsanlarına erdiler.

Piyale Paşa'nın Yaptıkları ve Vezirlik Payesiyle Ululanması. Bu Piyale Paşa dokuz yüz elli dörtte (M. 1547/1548) Harem-i hümayundan kapuci-başılıkla taşraya çıkış²⁸⁴ altmış ikide (M. 1554/1555) Sinan Paşa'nın yerine sancak payesiyle²⁸⁵ kapudan oldu. Altmış beşte (M. 1557/1558) kapudanlığına beylerbeyilik payesi eklendi. Bu yılda Cerbe'yi fethedüp dört bin kadar diri kâfir ve üç fener sahibi²⁸⁶ Anabolu kapudanını getirüp bu kadar hizmetten sonra beylerbeyilik payesi²⁸⁷ olalı iki yıldır, kuna vezirlik payesi verilirse tez almış olup vezaret rütbesi küçük düşer deye Sultan Süleyman Han doğru bulmayup yerinde görmediler. Lâkin gözetmek istediklerinden çok ihsanlar ve terakkilerle ağırlandıktan sonra şehzadeleri Sultan Selim Han'ın Gevher-Han adlı kızıyla kendisini evlendirdiler. Beş yıl sonra vezirlik rütbesi verildi. Bu payelerin değeri ve şerefi o zamanda bu minval üzere idi. Bu zamanda payeler bol olup itibar kalktığından bir vezirin sancak beyi kadar değeri ve ağırlığı kalmadı. Her çokluk değerce azalmayı gerektirir.

Malta Seferi. Dokuz yüz altmış sekizde (M. 1560/1561) adı-geçen Paşa donanmayı hümayunla korumaya çıkup geldikte Malta seferi için gemiler hazırlanması buyuruldu. Kızıl-Ahmetlü dördüncü vezir Mustafa Paşa serdar oldu. Dokuz yüz yetmiş iki sabahı sonlarında (Mart 1565 sonları) Anadolu ve Rumeli askeri ve yüz elli parça kadırga ve kalitesi olan donanma-yı hümayunla Kupudan Piyale Paşa Akdeniz'e salup şevvalin on dördüncü günü (15 Mayıs 1565) Avarin Limanından kalkarak Malta'ya doğru yöneldiler. Üç gün enginde gidüp dördüncü günü Malta Adasının batı yanına demir attılar. Ertesi gün Marsaşolok Limanına girüp danışık olunduktan sonra bu limanın iki yanına tabur çevrildi²². Toplar ve biraz yarar tüfekçi konup korunması işi bütünlendi. Sonra bu ayın yirmi birinci günü (22 Mayıs), yıldızlar sayısınca asker çadırlarıyla bu adaya çıktı, hisar yakınında Bey Bahçesi deye bilinen bahçeden akan su üzerine vardıklarında yedi-sekiz yüz kadar gök-demürlü atlu kâfirle sayısız piyade çıkup İslâm askeriyle karşılaştılar. Bir-iki saat savaştan sonra kâfirler bozulup çok kâfir kırıldı. Kılıç artıkları hisara kaçtılar. O gece söylediğimiz gönül-açıcı Bahçe Suyu üzerinde kalındı.

Santarma Burcunun Kuşatılması. Ordunun ileri gelenlerinin düşüncesiyle limanı korumak için yapılan Santarma Burcunun fethi önemli görülp ertesi gün yirmi dört parça topla dört yerden doğulup her iki-üç günde bir büyük yürüyüşler oldu. Sonunda o yılın zilkadesinin yirmi dördüncü

günde (23 Haziran 1565) müslüman gazileri tekbir getirüp yürüdüler. Tanrıının yardımıyla girdiler ve içinde bulunan kâfirlerden bin kadar kötünün kötüsü, parlak kılıçın lâkması oldu.

Turgut Paşa'nın Şehit Olması - Tanrıının Rahmeti üzerine olsun. Bundan önce kuşatmanın yedinci ayında Turgut Paşa, Tarabulusgarp'tan on üç parça kadırga ile gelüp yarar adamları ile bu burcun kuşatılmasına çalışıp dörişürken başına top serpindisi dokunup ağızından, burnundan, kulaklarından kan gelmişti. Dört gün, dört gece kendini bilmeden yatıp beşinci günde —ki bu kalenin fethedildiği gündür— çin sabah vaktinde göçüp kendisinin beş parça kadırgasıyla cenazesi Tarabulus'a götürülerek orada gömüldü.

Santarma Hisarı'nın Kuşatılması. Bundan sonra, bu ayın yirmi altinci günü (25 Haziran) bu burcun yakın yerlerine metrisler ve tabyalar kurulup içine yarar tüfekçiler girdi. Ve o burcтан hisar hendeği dileğince korunup elde tutulmuştu. Bu hendeğin çok derin olup doldurulması kolay olmadığından bir elverişli yerinden yarılıp iki top kuruldu. Hisar duvarını temelinden döögüp adam saklanacak kadar açıldıktan sonra içine nakkaplar girüp istedikleri gibi söktüler. Ve on tane kadırga sereni getirüp hendeğin üzerine köprü kurulan yerin üzerini toplarla döögüp gedik açtılar ve kimi mümkün olan yerlerden yürüyüş için merdivenler konulup zilhiccenin on yedinci günü (16 Temmuz 1565) İslâm askeri köprüden ve merdivenlerden yürüyüş ettiler. Kocakuşluktan ikindiye degein bü-

yük vuruş ve kiriş olup iki taraftan çok adam düştü. Sonunda o taraftan zafer mümkün olmayup islâm askeri çekildiler. Sonra kara tarafından sekiz yerden otuz pare top kurup metrise girdiler. Bir nice yerden hendekler yarılıp toplarla gedikler açıldı. Gece-gündüz dürüsilüp o ayın yirmi üçüncü günü (23 Temmuz 1565) gaziler yine yürüyüş ettiler. O gün de akşamda dek savaş ve uğraş olup denizde yüz parça kadırga Malta Hisarından gelen yardım yolunu kestiğinden içinde olan kâfirler zebun olduktan sonra Santarma Hisarı alındı. Kuleleri ve surları üzerine islâm bayrakları dikildi. Kırıldan başka bin dört yüz kâfir tutsak zincire vurulup Ulu Tanrıının yardımıyla bu kale halkı bütün yoresi ve çevresiyle ele geçti, bundan sonra asıl Malta Kuşatmasına dürüsildi.*

İslâm gazileri buna çalışıp metrise girdiler. Lâkin deniz zamanı geçmeğe yakın olduğundan^{288a}, zahire azlığından islâm askeri sıkıldılar ve kaleye çevreden donanma ve zahire gelmekte idi, hisar berk olduğu gibi durmadan yardım geldiğinden ötürü yakın zamanlarda ele geçirilemeyeceği biliindi. Söz birliği ile vazgeçmek yeğ görüldü. Bu ada köyleri yakılıp yıkılarak ve yağma edilerek kalkıp Rum tarafına döndüler. Sağ-esen ve doyum olmuş olarak gelüp Tersane-i Âmireye girdiler.²⁸⁹

---

* Tarih kitaplarından anlaşılan budur ki İslâm askeri bir burç ve bir hisar alıp asıl hisarı fethetmek mümkün olmuşadı. O alınan hisarı "Küçük Santarma" deye yazmışlar. Santarma asıl hisarın adıdır. Aldıkları bundan başka, bir küçük hisardır. (K.C.)

Kimi tarihte yazılıdır ki Turgut Paşa, Malta Adasının her halini çok iyi bilir, tanır, metris yerlerini ve kuşatmanın kolayını bilir, sakın onun dediğine aykırı gidilmeye, deye âlemin sığınağı olan padişah sıkı-sıkı ismarlamıştı. Donanma-yı hümeyun Malta'ya vardıkta Turgut Paşa daha donanmasını tamamlayup henüz gelmemiştir. Serdar ve adı-geçen kapudan, Turgut Paşa gelinceye kadar bir maslahat görelim, deye Malta Hisarına yapışmağı onun düşüncesine bıraktılar. Santarma Burcu, Malta Hisarına havaledir, önceden alınması gerektir, o zamane dek Turgutça da gelir, sonra Malta'ya yapışmak kolay olur, dediler. Bu burç ta berlikte Malta benzeri idi. Yedi günden sonra Turgutça gelüp Santarma'ya yapışıklarına üzüldü. Santarma fethinin yararı nedir? On Santarma yapılsa Malta Hisarı alınmayınca bunları elde tutmak mümkün müdür? deye çok söyledi. Ama ne fayda? Başlamış olmak susturucudur.²⁹⁰ Dürüşüp on yedinci günde aldılar. Lâkin çok kimse kırılıp kılıçla gelen askerin kilağısı orada bozuldu.²⁹¹ Turgutça da düşüp barut ve başka gereçlerin çoğu orada tüketilüp artanı ile ister-istemez Malta Hisarına yapıştılar. Serdar kapu askerine terakkiler ve ihsanlar edüp Kapudan Piyale Paşa da Turgutça gibi bir savaş eri iken onun tarafına iltifat etmeyüp kolunda olan²⁹² gazilere ve leventlere bakmadı. Kapudan Paşa da o kadar aldırmayıp serdara çokluk baş-vurup uymadı. Aralarına soğukluk düşüp kalktılar, yok yere bu kadar harç ve sarf, bu kadar gaziler boşá gitti. Baştan ayağa utanç içinde, yüzleri

kıp-kırmızı İstanbul'a gelüp birbirini suçladılar. İcp atıldıkaç "serdar uyur, sabredin" derlerdi. Topçu ve asker neylesün, donanma halkı suçu serdara yüklettiler. Ve bu suçla adı-geçen serdar vezirlikten çıkarıldı. Lâkin kâfir tarihlerinde yazılıdır ki İspanya Anabolu'su kaptanı yardıma gelüp kara-yâ çıktıktâ asker savaş edüp kâfirler üstün geldiğinden hisardan el-çektiler ve gemilere girüp döndüler. Toplar yerinde kaldı. Bugün de Malta'dadır, deye çok böbürlenirler.

Kissadan Hisse, budur ki bir vilâyetin önce hükûmet merkezine yapışmak gerek. Fethi mümkün olursa öteki yerler de kolaylıkla ele-gelür, yoksa cna bağlı olan yerlerle uğraşmak boşunadır. Hüsrev Paşa Şehrizûl'ü yapup Hille'ye asker kodu. Bu denlü kayıba uğradı, Bağdat alınmadıkça onları elde tutmak mümkün olmadı. O zaman asker ve serdar Malta kissasını bilseler ona göre davranışlardı ve Kapudan Yusuf Paşa Girit'e vardıkta iilkin Kandiya Hisarını alırdı.* Lâkin dünya halkın çوغu tarih ilmini masal yerine koyup

Varak-ı mihr ü vefayı kim okur, kim dinler?

atasözünü söyleler, ondan ötürü böyle olur. Bu yolda yazılan bu imiş, demek söz değildir. Çünkü bir işi alnyazısına havale, yolu ile sebebe yapışup

---

* Eğer Hanya ondan önemli idi, çünkü yol üzerinden derlerse, Suda Limanı Hanya yakınında kâfir elindedir, Hanya ile göreceği işi onunla görür sorusu sorulmaz (K.C.).

çalıştıktan sonra ele girmediği zaman olur, eksik tedbirle tamam olmayanı takdire havale suç ve kusurdur. Çünkü asker ve halk tevekkül-i sırf erbabından²⁹³ olan keramet sahibi şeyhler gibi olmayıup İnsanların Efendisi²⁹⁴ —Tanrıının salât ve selâmi üzerine olsun²⁹⁵— “bağla da sonra tevekkül et” buyurduğu A'rabi yerindedir.* Bir işe yolundan başlayarak elde edilmezse, o zaman, mukadder değil imiş demek gerek.

Sakız'ın Fethi Seferi. Dokuz yüz yetmiş üç baharında (Mart/Nisan 1666) Kapudan Piyale Paşa yetmiş parça kadırga ile Akdeniz'e çıktı. Daha önce Sultan Süleyman Han, Szigetvar Seferine gittiği zaman buyurmuştu ki “Mısır diyarına giden hacılarım yol üzerinde kıyıyla yakın Sakız Adası Hisarında oturan kâfirler görünüşte haraca bağlı iseler de savaşçı kâfirlerle iyi dostluk üzere olup her daim devlet kapısında olan işleri yazup bildirmektedir ve donanma-yı hümâyun gemileri çıktııkça kaç gemidir ve ne yana gidecektir, hep bildirüp ufak İslâm gemilerine zarar eriştirmekten geri durmadıklarını biliyorum. Ne yoldan olursa bu adayı tutup almağa dürişesin deye buyurmuşlardır. Bunun gereğince adı - geçen paşa bu adanın karşısında Çeşme denilen yere vardıkta Sakız beyleri tarafından sayılı adamlarla çokarmağanlar gelüp sunu-

---

* Bir gün bir Arap gelüp “Ey Tanrı'nın elçisi, devemi bağlayayım mı, Allah'a tevekkül mü edeyim?” dedikte “önce bağla, sonra tevekkül eyle” buyurdular. Sen tevekkül-i sırf erbabından değilsin, yalnız tevekkül sana yetmez demek olur (K.Ç.).

lunca dönüp bakmadı. Haşlayup azarlamak yüzünden²⁹⁶ şöyle karşılık verdi: "Saadetlü padişahın kapudan ve serdarı olup donanma-yı hümayun rüdalarına geleyim, riayet ve edep bu mudur ki kendileri doğrudan karşılaşup ağırlamayup bir-iki kim idüğü belirsiz kâfir ile armağan deye biraz ufak-tefek göndereler. Onların durumu belli oldu. Deprenüp baş-kaldırmaları iyice anlaşıldı. İnşallah bu seferden dönüp saltanat yurduna varınca rikâb-ı hümayuna ilk arzedeceğim²⁹⁷ budur. Baharda kalelerinin sökülpük yıkılması için çok yarar gemilerle üzerlerine geleceğimi kesin bilsünler" deye armağanları geri çevirmiştir.

Sakız Beylerinin Tutulması. O zaman Venedik beyleri gibi cenevizlüden on iki kişi adada hükümet ederlerdi. Bu korkunç haber kendilerine ulaşınca canları boğazlarına geldi. Gerçi kapudanı ululamakta eksikli davrandık, eğer hepimiz varup küstahlığını rica edüp hatırlın ele-almazsak²⁹⁸ ilkyazın üzərimize gelmesi ve kaleyi elimizden alması kesindir, deye yine birçok armağanlar ve hediyeler hazırladılar, büyük kayıklar donatup hepsi kapudan paşanın baştardasına geldikte, Piyale Paşa saadetlü padişahımızın fermanı şerifi budur ki siz hepiniz İstanbul'a gidesiz ve Sakız Kalesi, buna bağlı olan yerlerle birlikte saltanatça zaptoluna, deye adı geçenleri tutturdu, kaleyi almak için askerle deniz beylerini Koca-ili Beyi Ali Pürtek Reis ile gönderüp vardıklarında doğuşüp savaşarak aldılar. Sonra Paşa da donanma ile kalkupvardı. Sakız Limanına girüp adayı baştan başa ele geçirdi.

Kale koruyucusu ve hisar eri ve mirliva koydu. Yat ve yarağını hazırlayup tamamladı. Büyük kiliseyi cami yapup beyleri tutuklu olarak devlet kapısına gönderdi. Kendisi donanma-yı hümayun ile Polya yakalarına saldı. O kıyılarda kâfirlerin kimi kasa-ba ve kalelerini vurup yağmadan sonra sağ-esen doyum olarak döndü. Dokuz yüz yetmiş dörtte (M. 1566/1567) yeni padişah Sultan Selim Han Belgrat'tan dönüp İstanbul'a girmezden birkaç gün önce Kasım ayında²⁹⁹ Tersane-i Âmireye girdi.³⁰⁰ Şanı-yüce güyegü olduğundan, âlemin sığınağı olan padişah Hazretleri paytahta geldikten sonra ilk divanda³⁰¹ bu Piyale Paşa'ya gördüğü işlere karşılık Kubbe vezirliği³⁰² verdi. Kapudanlığı da Sigetvar'da hizmeti geçen yeniçeri ağası^{302a} Müezzin-oğlu Ali Ağa'ya ihsan buyurdu. Ve Sakız fethine nice tarihler denildi³⁰³, tanınmışı budur:

Ehl-i küfrün Sakız'ın çekti Piyale*

Bir başkası :

Fem-i İslâma nasib oldu Sakız**

Arap Irakı Adaları Seferi. Bu kitap, sularda gemilerle olan savaşlar ve seferlerle ilgisi olduğundan denizden başka nehirlerde olan seferlerden de söz etmek kenu dışı değildir. Ola ki bir zaman lâzımgelir. İmdi Dicle Nehri, Bağdad'ı geçtikten son-

* Piyale kâfirlerin sakızını çekti.

** Sakız, İslâmların ağızına nasip oldu.

ra Fırat'la bir olup Basra'dan aşağı Fars Denizine varıncaya deðin deniz gibi yer yer daðılır, Vâsit semtlerinde nice adaları ñevirir. Ve onlara Şattul-arap Adaları derler, Araplar oturur. Bu sıralarda nice zamandan beri Arap takımına reis ve serdar olan Uyan-oðlu bir baş-eğme, bir baş-kaldırmada olup Sultan Selim Han'ın tahta çıkışından sonra baş-kaldırdığını ortaya koymuþtu. On beþ yıldan beri Diyarbakır Beylerbeyisi olan Çerkes Ískender Paşa yarar ve iş-bilir olduğundan kendisine Baðdat eyaleti verilüp karadan o semte serdar dikildi. Şehrizûl eyaleti de Muzaffer Paşa'ya verilüp Kurt askerleriyle ona katılması buyuruldu ve Sultan Süleyman Han'ın sarayında yetişmiş ocaklık olarak³⁰⁴ Kilis sancaðının beyi olan Canbolat Bey kapudan tayin olunup Fırat Nehrinin geçidi olan Birecik'e beþ yüz elli parça donanma gemileri hazırlamak yolunda ferman çıktı. Ve devlet kapısından iki bin yeniçeri ve iki yüz topçu koşulup vardıklarında adı-geçen bey Halep ñevresinden altı bin kadar Arap ve Kurt askeri yazdı, bunları savaş araçlarıyla gemilere koyup dokuz yüz yetmiş beþ muharreminin dördüncü günü (11 Temmuz 1567) Birecik'ten saldı. Oðlunun sancaðı olan Balis Kalesine varrup bir-iki gün dinlendiler. Sonra Câbere, Rakka, Siffin, Rahbe, Åne, Hadise, Hit ve Fellûce'ye varılıp birkaç gün orada oturuldu. Sonra Hille'de iki ay havalar soðuyuncaya deðin kaldılar. Sıcak günler geçüp te karadan verilen asker de Ískender Paşa ile Baðdat'tan kalkup donanma Hille'den Amâcine ve Semâve sancaklarına uðrayup Ebûkelbeyn

Suyu Boğazına eristikten sonra Dicle ve Fırat'ın birbirine karıştığı yerde adaların başı olan Sadrüddar denilen yere varıldı. Araplar, daha önce savunma amacıyla metrisler kurmuşlar. Lâkin donanma yakın gelince bırakıp gitmişler. Kolaylıkla geçilüp cradan aşağı Çeltiklik Adaları, Arap eşkiyası elinde olduğundan donanma Zertürk adındaki kale yakınında İskender Paşa ile buluştu. O yerde Bağdat'ın yüzelli parça donanma gemileri de toplandı. Hepsinin sözbirliği ile yine Sadrüddâr'a varup biribirine karşı suya havale iki yanda birer kale daha yaptılar. Sonra geçüp Sadrülbahran adlı tanınmış ve adı-belli adaya varup Arap askeri orada toplanarak metrisler kurmuşlar, beklemeden savaşa giriştiklerinde Canbolat Bey ile asker kıyuya çıkup üzerlerine saldırdı; olağan-üstü bir durişmeden sonra üstün gelüp Arap askeri bozuldu, çok adam öldürüldü. Kapudan askerinden de nice yarar, namlı kişiler düşüp tam bozulduktan sonra o yerde de kıyuya iki kale yapılmasına başlandı. Lâkin Arap'la ardi arası kesilmenden savaş ve dövüş eksik değildi. Arab'ın geçimi hurma ağaçlarından ve bahçelerden olduğundan hepsi kesildi. Bundan dolayı baş-eğer göründüler. Lâkin sözlerinde durmazlar deye bakılmayup iki yandan saldırdılar ve büyükavaşlar oldukça Arap askeri bozulup çoğu kılıçtan geçti. Kaleler tamamlandıktan sonra*

---

* Bu kaleler alçak ve kesik hurma ağaçlarından yapıldı. O yerde kiş olmayup kaleleri ve evleri topraktan ederlerdi (K.Ç.).

Ulyan-oğlu üstüne varmak üzere iken barış dileyerek kardaşı-oğlunu ve Mehmet Hâris adındaki müftileri gelüp İskender Paşa divanında³⁰⁵ bağışlanmalarını istediginden ağır hilâtlar giydirdi^{305a}. Sonra ikinci divanda³⁰⁶ eğer Ulyan-oğlu'nun padişaha boyun-eğdiği gerçek ise her yıl Basra Hazine-sine³⁰⁷ on beş bin altın göndersin ve güvenilmesi için şeyhlerin çocuklarından birkaçı Basra Kale-sinde dursun dendi. Elçiler kabul edüp gittiler. Büttün adalar ele geçirilüp o yerden göçüldü. Donanma Sâibe denen yere vardıkta. Ulyan-oğlu'nun kardaşı Mîr Sultan eli parça gemi ile gelüp bağılılığını ve boyun-eğdığını gösterdi. Burada, Basra donanması dokuz parça gurap ile Ali Paşa gelüp buluştu. Fethiye Kalesine indiler Karadan serdar da gelüp o yere dek adaların şeyhleri ve serdarları paşa katına hazır clup tutular verüp baş-eğdiler. Lâkin Rahmaniye Kalesi karşısında Nehr-i Tavil Arab'ı bozgunculuk ve kötülük üzerine olduğundan serdarları Fazl çağrıldıkça gelmedi. O yerden islâm askeri ile üzerlerine varılıp beş gün arası kesilmeden yapılan savaştta nice Arap öldürüldü. Kalanları dağıldığından asker, çoluk-çccuğunu ve mallarını talan ettikten başka köylerine de ateş verildi. Ve hurma ağaçları kesildi. Üç nehrin birleştiği yerde bir kale daha vardı ve suları kesildi. Ve Mîr Sultan'a Bevvâb sancağı verilüp ramazan-ı şerifin başlarında (1568 Martı başları) donanma Bağdat tarafına dönüp askere izin verildi.

ALTINCI BÖLÜM

İki Ali Paşa'nın Gazaları Konusundadır

Ejderhan Seferi. Daha önce Sultan Selim Han'ın tahta çıkışmasından sonra Kapudan Piyale Paşa Kubbe veziri^{307a} ve Sigetvar yeniçeri ağası³⁰⁸ iken hizmette bulunan Müezzin-oğlu Ali Paşa kapudan olmuştu. Dokuz yüz yetmiş beşte (M. 1567/1568) korumada kalup yetmiş altıda (M. 1568/1569) donanma-yı hümayunla Ejderhan seferine Kefe'ye ve Azak'a gitti. Bu sefer şunun için oldu: Cingiz soyundan Sultan Mahmut Gazan zamanında islam olmak şerefine eren tatar tayfasından bir topluluk o diyarda gaza ederek vatan tutup Kazan tatarı deye ün aldılar. Gazanlılar devletin çökmesinden sonra moskof kâfirinin işkencesi altında kaldılar. Şimdi, cihanın sığınağı olan padişahın kapısına niyaznameleri gelüp iki nehirin arasını yarup bunları birleştirmek işini öne sürdüler. Ve Koca Mehmet Paşa Acem seferlerinin hepsinden önde olan tedbiri askere zahiredir, derdi. Ve bunu başarmanın yolunu düşünürdü. Söylenen iki nehir ki biri Karadeniz'e akan Ten Suyu ve biri Şirvan Denizi'ne dökülen İtil Nehridir, bir yerde birleşecek kadar yakınlaşarak yine birbirlerinden uzaklaşırlar. O yer kazılısa ve iki nehir birbirine birleştirilirse Demürkapu'da Şirvan'da olan askere yiyecek, içecek

ve yardımının denizden varması kolay olurdu ve Giylan ve Taberistan kıyılarına asker yol bulurdu. Bu iş, padişahın himmetine göre kolay iştir, deye kim bilen kişiler de söylediler. Bunun üzerine Şikk-i Sani defterdarı³⁰⁹ Çerkes Kasım Bey o semtleri tanıdığından Kefe Eyaleti verilüp önden gönderildi. O da güvenilir adamlar gönderüp o yeri ölçtürdü. İki nehrin arası altı mil bulunduğundan bunu devlet kapısına bildirdi. Adı-geçen vezir, elinden geleni yapup kazma, kürek ve başka savaş yat ve yarağını donanma ile gönderdi. Yeniçeri ve yeterrince askeri Tatar Han'a ve adı-geçen Kefe Paşa-sına koşup yola koyuldular. Ejderhan dedikleri yıkık şehir yakınına varup oradan kazmağa başladılar. Nogay tatarı da gelüp üç ay kadar çabalayup dürüşerek ücçe biri kadar ancak kazıldı. Birden askerin içinde "burasının kişi çok olur" deye bir dedikodu çıktı. Kazma ve küreği gömmeye bile bakmayıup göctüler, gittiler. Kimiler, Tatar Hanı askeri korkuttu, bu işi istemiyordu, dediler. Bu denlü harç ziyan olup boşá gitti.

Kissadan Hisse budur ki, küçük adamlı büyük işe başlamak doğru değildir. Her işin uygun başı gerek. Anlatılan işe bir padişah varup zamanıyla başlasa ancak üstesinden gelir ve bu soy işler himmet sahibi padişah işidir, vezirlerin ve sadrazamların işi değildir.

Dokuz yüz doksan dokuzda (M. 1590/1591) Sinan Paşa da Sakarya Nehrini kazmaya ve Sabanca Gölüne akıtmaya girişmişti, sonuç vermedi. Çünkü padişahın bunun gerek olduğunu doğrulayup işe

koyulmasına görümlüdür, kendisi doğrudan anla-
mayınca ve üzerinde bulunmayınca olmaz.

Kıbris Fethi Seferi. Bu ada nice zamandan
beri Venedik elinde olup bu sırada gerçi barış ol-
muştu ve aramız iyi idi. Lâkin Mısır'a giden hacı
ve tüccar gemileri bu ada korsanlarından zarar
görürlerdi. Sorulduğu zaman inkâr edüp denizden
bozgunculuk eden Mesine ve Malta gemileri der-
lerdi. Bu sırada Mısır Defterdarı³¹⁰ giderken gemi-
sini alup yağma ettikleri belli olunca üzerlerine se-
fer gerek oldu. Şeyhüislâm Ebüssuud Efendi'den
fetva istenince³¹¹ şöyle fetva verdiler :

Mesele. Eskiden bir vilâyet islâm ülkesinden
olup bir zaman sonra bunu yere-batası kâfir alup
medreselerini ve mescitlerini yıkarak kâfir töre-
style dop-dolu eylese, islâm dînini horlasalar ve
dünyanın dört yanına çirkin davranışlarını yay-
salar, dînin sığnağı olan padişah hazretleri islâm
hamîyyeti gereğince, o ülkeyi, yerlebir-olası kâfir-
ler elinden alup islâm ülkesine katmağa kalkışsa-
lar, eskiden bu kâfirlerin ellerinde olan başka vilâ-
yetlerle barış yapıldıkta ellerine verilen ahitname-
de adı-geçen vilâyet te bulunmayla bu arı şeriatın
adı-geçen ahitnameyi bozmaya yöneliklerine engel
olur mu?

Karşılık. Engel olmak ihtimali yoktur. İslâm-
ların padişahının —Tanrı onun yardımcılarını yü-
celtsin— kâfirlerin barış yapması o zamanda şeriatça
olur ki bütün müslümanlara yararı ola. Olma-
yınca aslâ barış şeriate uymaz. Yararı görülp son-
suz yahut geçici olduktan sonra, yarar görülen za-

manda bozulması daha yararlı görülse elbette bozmak gerek olur. Allahın Elçisi Hazretleri —üzerine selâm olsun— Peygamber hicretinin altıncı yılinda (M. 627/628) on yıla deðin yapup Hazret-i Ali —Tanrı onu ululasın— müekket ahitname yazup andlaşma kesinlestikten sonra gelecek yıl bozmayı daha yararlı görüp hicretin sekizinde (M. 629/630) üzerlerine varup Mekke'yi fetih buyurmuşlardı. Alemlerin Tanrisının halifesi Hazretleri³¹² bu işe girişmelerinde, Tanrı Elçiliðinin kendisine sığındığı ulu kiþinin yüce sünnetlerine³¹³ uymuşlardır. Bu-nu yayan Tanrının küçük kulu Ebüssuud.

Ímdi, padişahın fermanı gereğince gemiler yapılıp yat ve yarað, göründü. Osmanlı ülkesinin iskele'erinde çok yiyecek yiþildi. Vezirlerden beþinci vezir³¹⁴ Lala Mustafa Paşa bütün askere serdar oldu. Anadolu Beylerbeyisi³¹⁵ Ískender Paşa ve Karaman Beylerbeyisi Hasan Paşa ve Sivas Beylerbeyisi Behram Paşa, Maraþ Valisi Mustafa Paşa, Halep Beylerbeyisi Derviþ Paşa, Şehrizûl'dan ayrılma Mu-zaffer Paşa ve Rumeli'nin beylerinden Tırhala, Yanya, Mora, Elbasan ve Prezerin sancakları beyleri askeri ile ve beþ bin yeniçi, Yahya adındaki ket-hudaları³¹⁶ ile, cebeci ve topçu ve biraz bölüm halkı³¹⁷ bu işe verilüp deniz yanını korumak için üçüncü vezir³¹⁸ Piyale Paşa'nın da gitmesi buyuruldu. Yüz seksen parça kadırga, on mavuna ve yüz yetmiş parça Karamürsel soyundan³¹⁹ gemiler, hepsi üç yüz altmış parça gemi ile Kapudan Ali Paşa dokuz yüz yetmiş yedi zilhiccesi crtalarında (1571 Mayıs ortaları) Beþiktaþ'tan salup³²⁰ Akdeniz'e yola

çıktılar. Değeri-yüce padişah Hazretleri de kayıkla Yedikule'ye dek İslâm askerlerini gönderi-gittiler. Donanma-yı hümâyun Fenike'ye varup Anadolu askeri³²¹ henüz gelmediğinden yirmi gün orada dinlenüp sənradan saldılar. Yetmiş sekiz saferinin yirminci günü (25 Temmuz 1570) Kıbrıs Adasının kiblesinde Tuzla Kıyısına demir attılar. Piyale Paşa hem padişahın güyeğüsü, hem de üçüncü vezir³²² iken serdara uyup hiç aykırı gitmedi. Buyruğu ge-reğince önce adaya çıkup serdarın otağını kurdu. Öteki paşalar da çıkup görkemle ve ululukla serdarı bindirüp otağına götürdüler³²³. Ve Piyale Paşa donanma gemilerine varup yerine geçti.

Lefkçe'nin Kuşatılması. O konak yerinde da-nışık edilüp âyan ve erkân sözbirliği ile adanın ortasında eskiden paytaht olan Lefkçe Kalesinin ele geçirilmesinin öne alınmasına karar verildi. Sivas Beylerbeyisi Behram Paşa zahire ve cebhane gemilerini korumak için Tuzla Limanında kaldı. Do-nanma gemileriyle Piyale Paşa'ya denizden yar-ıma gelen kâfirlere engel olmak, Halep ve Şam as-kerini adaya götürmek buyruğu verildi. Kapudan Ali Paşa yarar ve gayretli olduğundan hisarı kuşatma işine ayrıldı. Kırşehirî Beyi ile Akşehir Beyi, otakla önden vardıkta kâfirlер çıkışup savaşa başla-yınca Karaman Beylerbeyisi Hasan Paşa geriden yetişüp saldırdıklarında kâfirlер darma-dağın olup hisara kaçtı. Ertesi gün namlı serdar büyük alay-larla gelüp kondu. Hemen metris yerleri görülüp bir koldan murada-ermiş serdar kulları, bir yoldan yeniçeri, bir koldan İskender Paşa, bir koldan Ka-

pudan Ali Paşa ve bir koldan Halep Valisi Derviş Paşa metrise girdi, dört yandan toplar kurulup kuşatıldı ve o günde Maraş Beylerbeyisi Mustafa Paşa eyaleti askeri ile Magosa Kalesi kuşatmasına gönderildi. Lefkoşa kuşatmasının otuz birinci gününde —ki rebiülevvelin on üçü idi— (16 Ağustos 1570) öğle vaktında hisardan kâfirler kalkup Karaman askeri üzerine saldırdılar, gaziler hazır bulunduğundan kıyasıyla savaş ettiler. O savaştta çokça kâfir kırılıp tutsak oldu, kalanı hisara kaçı.

Lefkoşe'nin Fethi. Bu sıralarda Cezayir Beylerbeyisi olan Uluç Ali Paşa'dan, Kara Hoca adındaki reis geldi, bundan önce dokuz yüz yetmiş yedi şevvalinde (Mart 1570) Tunus memleketi Hafs-oğullarından Emir Ahmet'ten alınup Hıfs-oğulları devleti çökmüş ve başına-buyruk bir eyalet kılınmıştı. Yetmiş sekiz saferinde (Temmuz 1570) adı-geçen Ali Paşa dcananmayla buluşmak üzere denize çıktı. Malta gemilerine rastgeldiğinden dört kadırgalarını alup savaş sırasında zedelenen gemileri onarmak için yine Tunus'a döndüğünü bildirdi. Gemilerden alınan bayrakları gönderdiğinden bu söylediğimiz baş-aşağı dönmuş bayraklar kaleye karşı dikilüp kâfirlerin yüreklerine korku düşmüştü. Bundan sonra günden güne fetih ve zafer belirtileri görünmeye başladı. Elli birinci gün ki rebiülâhîrin sekizinci günü (10 Eylül 1570) hisarın doğu yanından Anadolu ve Karaman yiğitleri girdi, öteki gaziler de kollu kolundan³²⁴ açılan gediklerden girip kâfirlerin kimini kırdılar ve birazını tutsak ettiler. Serdarları kale gibi saraya sığınup Derviş Paşa'nın

gücüyle o da ele getirilüp öldürüldü. Bu hisar, Alahan yardımıyla gazilerin eline geçüp kiliseler mescede çevrildi. Ölçülüdüğü zaman çevresi sekiz bin sekiz yüz seksen arşın bulundu.

Kirine ve Baf Ehalisinin Boyun-eğmesi. Lefkoşe alındıktan sonra Kirine ve Baf ehalisine Lefkoşe Beyinin başıyla adamlar gönderüp³²⁵ boyun-eğmeye çağırıldı. Canlarına minnet bilüp boyun-eğdiler. Hisarıları ve kasabaları verüp kapudanları ihsanlar gördüler. Korunması için asker ayrıldı. Eskiden Maraş Beylerbeyisi Mustafa Paşa'ya Magosa'yı kuşatması buyurulmuştu. Varup kuşatmak ve savaşmak üzere iken bir gece kale kapudanı ansızın çıkışup baskın yaptı. Karavul aykırı semtte bulunup herkes rahatta ve habersiz olduğundan ordu içine darmadağınlık düşü. Lâkin adlı-sanlı Paşa, iş-görmiş, yarar kimse olmağa yerinde durdu ve düşmanın verdiği ziyani önlemek için elinden geleni yaptı. Kâfirlerin dileği yerine gelmeyince dönüp kaleye kaçtı. İki yüz kadar tatsak ve bir o kadar da kılıç lokması oldu.

Kissadan Hisse budur ki gece baskını ve savaş sırasında serdarlar yerlerinde durup kımıldamamak gerektir. Serdarların yerinden kımıldamadığı her yerde düşmanlar dönüp gide-gelmiştir. Veziri-âzam Hafız Ahmet Paşa, Bağdat kuşatmasında iken Şah Abbas, Kızılbaş askeri ile saldırıp askerin çوغu dağılmışken serdar yerinde durup kımıldamadığından bczgun olmadı. Kaçanlar yine sancak dibine gelüp Şah askeri döndü gitti.

Magosa Kuşatması. Lefkoşe fethinden sonra

rebiülâhirin on beşinde (13 Eylül 1570) serdar ve İslâm askeri varup Magosa Kalesini de kuşattılar. Piyale Paşa donanma gemileriyle Girit Adası yالalarını vurduktan sonra gelüp iki yüz kadar gemi ile denizden bu adayı kuşattı. Adı geçen hisar, deniz kıyısında sert kaya üzerinde yapılmış bir sarp kale idi. Karadan derin bir hendek kazup gidenin yolunu kestiler. Bu sırada veziriâzam Mehmet Paşa kalyonunun daha önce getirdiği zahire, adaya dökülp ganimet mallarıyla ve tutsaklarla dolup gitmek üzere iken içindeki barut tutuştı, kendi darmâ-داğın olduğundan başka iki tarafında yatan iki büyük barçayı da yck etti. İçinde bulunan anlı-sanlı asker ve tüccardan başka yedi-sekiz yüz karavaş ve nice mal ve yiyecek bile gitti. Bu sırada güz mevsimi erişüp yakın yerde donanmanın kışlayacağı liman clmadığından Piyale Paşa ve Kapudan Ali Paşa, Rodos Beyi Arap Ahmed'i kırk parça kadırga ile serdarın hizmetinde alıkoyup kendi-leri İstanbul'a geldiler.

Pertev Paşa'nın Serdarlığı. O kiş Mustafa Paşa Kıbrıs Adasında kışlayup ilkyazın devlet kapısından ikinci vezir³²⁶ Pertev Paşa donanma-yı hümayun serdarı olup dokuz yüz yetmiş sekiz zilkadesi ortalarında (1571 Nisan başları) iki yüz elli parça kadırga ve mavuna ile çıkışup gittiler. Asker Magosa üzerinde olduğundan kâfir donanması daha önce varmasun deye donanma her zamankinden önce denize açıldı. Kürekçi ve savaşçı içinde nice eksik vardı. Hepsi levent gemileri ile üç yüze yakın oldular. Zilhiccenin başlarında (1571 Nisan başları) Ma-

gosa yakınına erişüp demirlediler. Toplar, yat ve yarağ taşra dökülüp serdara verildikten sonra dönüp Rodos Boğazında düşman gemilerinin yolunu kesmek üzere beklediler.

Magosa Hisarı Savaşı. Zilhiccenin yirminci yılında (15 Mayıs 1571) İslâm askeri yine yeniden metrisler kurup birkaç yerden doğmeşe başlamışlardı. Her kaldan büyük topraklar sürülp lâğım-³²⁷ lar yürüttüler³²⁷. Kuşatmanın otuz üçüncü günü yetmiş döküz muharreminin üçü (28 Mayıs 1571) idi, Kılıç hâkimi Canbolat Bey deniz üzerinde olan kaleye lâğım yürütüp³²⁸ attıkta temelinden uçurdu. Henüz gök dumanı basılmadan gaziler yürüyüş edüp güneşin doğuşundan ögleye dek büyük savaş oldu. Arap Ahmet Bey de kırk parça kadırga ile deniz yanından durup c gün alınamadı. Saferin altıncı günü (30 Haziran 1571) Muzaffer Paşa kolundan bir lâğım atıp açılan gedikten İslâm askeri sa'dırdı ve olağanın üstünde savaşup duriştiler. Kalenin berkligi ve içinde olan kâfirlerin çokluğu yüzünden c gün de zafer ele girmedî. Bir kez daha Anadolu Valisi İskender Paşa kolundan lâğım atılıp yürüyüş oldu. Yararı olmayup dönüldü.

Yürüyüşte Gazilerin Şehit Düşmesi. Bu atılıştan sonra umduğuna ermiş olan serdar toprak sürdürüp hendeği göklere beraber doldurduktan sonra yürünmeyi tasarlamıştı. Kâfirler de içерiden lâğım yürütüp³²⁹ hendeğe dolan toprak altına barut döşediler. Gaziler yürüken ateş alup üstünde ve yakınında bulunan on bin kadar gaziler alt-üst oldular. Beylerden Malta Beyi Ferhat Bey, Ayıntıp,

Kars ve Divriği Beyleri, zaîmler ve alay beyleri ve nice adlı-sanlı kimseler şehitlik şerbetini içtiler —Ulu Tanrı rahmet eyleye—. Hiç bir tarihte lâğimdan bunca adam ölmüş değildi.

Kissadan Hisse budur ki hisara yürüyüşten önce çok nakkabin yer altını yoklaması gerektir, tâki bu scydan kayıp ve ziyan olmaya. Çünkü askerin ürkmesine yol açar.

Askerin Bir Kez Daha Saldırışı ve Magosa Hisarının Alınması. Saferin yirmi yedinci günü (14 Temmuz 1571) Anadolu kolundan³³⁰ İslâm gazileri saldırıp durişerek kaleye girdiler. Kiyasıyla uğraş sırasında sekiz topu çeküp taşraya çıkardılar. Ve günden güne her yandan lağımlar yürütüp³³¹ gedikler açıldı. İş buraya vardiktan sonra kâfirler umutsuzluğa düştü, dileğine-ermiş olan serdar da askerin gönlünü alup onları yelteci. Yine rebiülevvelin sekizinde (31 Temmuz 1571) arı gibi her yandan kaleye üstüler. Kâfirler gördüler ki yardım kapısı kapalıdır, ister-istemez kalan kâfirlerin memleketlerine gitmesine bir bakıma izin verilüp kale anahtarları geldi. Ve kâfirler taşra çeküp ordudan dışında bir yerde çadırlar kurdular. Hisara asker girüp fetih ve fütuh³³² işi bununla bütünlendi. Ada, eyalet kılınup³³³ Muzaffer Paşa'ya verildi. Magosa, Kirine ve Baf birer sancak yazılıp karanın İç-eli, Tarsus ve Sis sancakları eyaletine eklen-di. Hisarın yedi yüz altmış topu defter olundu.³³⁴ Taşra çıkan dört bin denlü kâfirin serdarı Prağdı adındaki kâfir bir inatçı melundu, müslüman tutsaclarını öldürdü ve ayrılan kadırgalar için tutu-

vermede savsaklanup ağız kavgası ettiğinden kendisine türlü hakaretler ve işkenceler olunup derisi yüzüldü. Ve on dört bin kâfir kadirgalara dağıtıldı. Sonra muradına-eren serdar göçüp karadan devlet kapısına geldi, iltifatlar gördü. Tarih.³³⁵

İki fatih Kıbrıs'ı fethettiler*

bir başkası,

Aldı Kıbrıs Adasını Şah Selim
bu fethin tarihleridir.

Singin Dönanma Seferi. Önceleri başkumanandan Pertev Paşa ile kapudan Ali Paşa Kıbrıs'tan Rodos'a gelüp birkaç gün o çevrede dinlendiler. Düşman donanmasından eser ve haber belirmeyüp Girit Adası'na saldılar. Kıyılarını yağma edüp gezerken Cezayir Beylerbeyisi Uluç Ali Paşa da yirmi parça gemi ile gelüp onlara katıldı. Söz birliğiyle varup Kefalonya Adası'nı yağma edip yıktılar. Sonra Rumeli kıyısında Venedik kalelerinden Sobut ve Ülgün ve Bar adındaki hisarları aldılar. Niçe zaman denizde gezüp kâfir donanmasından eser ve haber belirmedi. Kış mevsimi yaklaştığı için levant gemileri derya beyleri gemilerinde timar erbâbı az kalup birer bahane ile gitmişlerdi. Savaşçı ve kürekçi kısmının birazı dağılup askerin gerisi

---

* Yani Mustafa Paşa, Ali Paşa. İki kerre fatih lâfzıdır
318 (K.Q.).

dananma gemileriyle İnebahtı limanına gelüp demir attılar. Orada yere-batası düşman gemilerinin mutlaka gelüp donanma-yı hümayunla karşılaşarakuruşmalarının kesin olduğu haber alındı.

Kâfir Gemileri. Yüz kadırga Venedik'ten ki her birinde yüz savaşçı vardı. On iki de Papadan, dört Marine'den, dört Malta'dan, otuz İspanya Anabolu'sundan, on da Ceneviz'den ki İspanya'ya bağlı olup başları olan Oğlan Kapudan dedikleri Anderya idi. On da Dukadan ki Florensiya ülkesinin dukası ve Ligorna hâkimidir. Dört te Kalavri'den, on iki Çicilye'den, dört Portakal'dan, on iki gönüllü gemileri, hepsi iki yüz parça çektirir, yirmi dokuz ve yirmi sekiz oturak,³³⁶ en aşağısı dörder oturaktır, yedi mavuna da Venedik'ten ki herbirinde üçer yüz savaşçı vardı. Ve yine iki kalyon Venedik'ten ki herbirinde biner cenkçi vardı. Ve yirmi barça da Venedik'ten, herbirinde yedişer yüz nefer konmuştu. Bu gemilerin serdarı Roma kapudanı Marko Anton ve İspanya kapudanı Cevan Osteryako, yani Avusturyalı Beşinci Karlos İmparatorun zinadan olma oğlu idi. Venedik kapudanı Sebastiano Verniyo ki Venedik beylerindendi ve duka kapudanı ve Ceneviz kapudanı ve Tıranda adında gönüllü kapudanı idi. Venedik gemilerinin azıga çok darlığı olup İspanya gemileri biraz çürümüştür peksimet vermişti. O da bulunmuyordu. Bunlar Mesine'de toplanıp çıktılar ve on yedinci günde Holumuç önüne geldiler. Venedik'ten feryatçı vardıkça "daha sabredin, zebun olsunlar" deye avuturlardı. İspanya'dan savaşa gücü yeten yirmi bin

kişi toplanup Ceneviz'de gemilere girmişlerdi. Alaman'dan dokuz bin, Malta'dan ve Cicilye'den bir o kadar daha, hepsi yirmi beş bin, önceki ile kırk-elli bin kâfir defter olunmuştu.³³⁷

İslâm Askerinin Danişığı. Serdar Pertev Paşa, kapudan Ali Paşa, Cezayir Beylerbeyisi Uluç Ali Paşa, Tarabulus Beylerbeyisi Cafer Paşa, Hayrettin Paşa-oğlu Hasan Paşa ve on beş sancak beyi ve başka askerin ileri gelenleri bir yere gelüp danişik eylediler. Uluç Ali Paşa savaşa rıza vermeyüp “donanmamız eksiktir, altı ay kadar denizde gezmekle gemiler bozgundur. Eskiden Körfez'den İnebabit'i'ya dönüldükte, dönüştür, deye sipah ve yeniçeri, izinli, izinsiz dağılmışlardır. Boğaz Hisarlarından kâfir donanması içeri giremez, çıkmak korkuludur” dedikte Pertev Paşa ona uydu. Kapudan Paşa, İslâm gayreti, padişahın şerefi yok mudur? Her gemiden keşer onar kişi eksik olmağa ne olur? deye ve, başkaları da yer yer karşı çıkışup savaş yanlışlı oldular. Ali Paşa “düşman üzerine yürümeği kararlaştırdığınıza göre, hiç olmazsa deniz tarafına gidelim” dedi. Kapudan Paşa “kıyı tutmak yeğdir” dedi. Bu yolda çok kavga olup Uluç Ali Paşa, “hani Hayrettin Paşa ile, Turgutça Paşa ile savaş görenler, niçin söylemezler? Bir gemiye top dokunduğu gibi batması ihtimalinden karaya dönse gerek, ötekilerin bozgununa yol açar” deyegördü ve olmadı. Gemilerden fanusları, ve büyük bayrakları ve flandıraları giderin”³³⁸ deye öğüt verdi. Kapudan paşa alaya kalkışınca o da vazgeçti.

Bu kapudan, aslında yarar ve gayretli idi. Ama

deniz savaşlarını görmeyüp korsanlık fennini bilmez, tanınmış ve sert bir kimse idi ve kendisine gelen buyruklar da "elbette kâfirin donanması her yerde ise üzerine varup karşılaşasın, yoksa öfkeme uğrar, azar yersin" deye ferman olunduğundan bütün askeri kendi düşüncesine uydurup savaşa karar verdiler.

İslâm Gemilerinin Çıkışı ve Bozgun. Adı-geçen kapudan büyük öfke ve böbürlenme ile dokuz yüz yetmiş dokuz cumadelülâsının on yedinci pazar günü (7 Ekim 1571) kalkup Pertev Paşa sol kola³³⁹ ve Ali Paşa sağ kola,³⁴⁰ kendi ortaya girüp³⁴¹ hepsi yüz seksen parça gemi ile alay bağladılar. İnebahti Boğazından çıktılar, Mora'da Holumuç kıyısında, bu boğaza yakın bir burun vardı, o zamandan beri Kanlu-burun derler, kâfir donanması o burun arsında yatardu. O yerde Ali Paşa, kapudana haber gönderüp kâfirlerin barça ve mavunası, kale ve metristir. İlkin önünden savulup sonra dönüp ya ardından, ya böğründen girelim, dedikte kapudan Paşa "ben padişahın donanmasına kaçtı namını komazam" deyüp yürüyüp karşı vardı. Hemen kâfirin elli parça gemisi seçilüp Kanlu-burundan taşıra gelüp kalan gemileri burun arasında saklanıp görünmezdi. İslâm gemileri o elli gemiye çatup tamam ellisini söyündürmekle uğraşırken öteki gemileri burunlarından çıkışup donanmayı çevirerek topa tuttular. Beri yandan da, durum gereği, bir yerde durup toplaşur iken kapudan Paşa hemen baştarda ile alaydan seçilüp önce bir gemiye çatarak söyündürmeye uğraşırken kâfirler üç fener-

lerinden³⁴² bilerek üzündü ettiler. İki parça barça, baştardayı araya alup kapudanı şehit ettiler. İki oğlu ve içinde olanlar tatsak oldu. Pertev Paşa gemisini de topla vurup batırdılar. Kendisi denize düşüp yüzerken Hasan Paşa-oğlu Mahmut Bey rastgelüp kanca ile gemisine aldı. Baş gidince ayak kalmaz, öteki askere tam bozgun olup herkes başının kayısına düştü. Uluç Ali Paşa, ne zaman ki bu durumları gördü, eski korsandı, gemisine bir alamet koymayup³⁴³ deniz tarafına açılmıştı. Kapudan Paşa gemisinin girdaba düşüğünü görünce çekтирirken Malta Kapudanı üzerine gelüp çatup aldı ve bu kapudanın kendi eliyle başını kesüp birkaç gemi daha söyündürdükten sonra kâfirler üstün geldiklerinden Cezayir gemileri birbirinin ardına düşüp savaşarak Moton tarafına doğru çekтирüp gittiler. Askerin çoğu kâfirlerle savaşta şehit oldu. Savaş yeri olan Anatolicka, Mora kıyısına yakın tepuklu sığ yer olduğundan on beş parça gemi oturup halkı suya döküldüler. Bunların birazı karraya çıkışup kurtuldu. Kalanından kimisi alınup, kim boğulup gitti. Ağrıboz Beyi Salih Paşa-zade tatsak olmuş iken Hasan Paşa gemisiyle kurtulup Pertev Paşa, Mahmut Bey gemisiyle Preveze'ye çırakar karadan İnebahtı'ya geldi.

Şehitler. Çorum Beyi Gülabî, Kara-hisar-ı şarkî Beyi Ahmet, Engürü Beyi Mimar-zade, Niğbolu Beyi Ahmet, İnebahtı Beyi Firdevs, Sakız Beyi Abdülcebbar, Midilli Beyi Hızır, Sığacık Beyi Karabatak, Biga Beyi Ali, Mısır İskenderiyesi Beyi Şolok ve bir bey daha, hepsi onbir sancak beyi ve tersa-

ne emini³⁴⁴ ve kethudası,³⁴⁵ kapudanlardan Dum-dum Memi ve Ali Müslüman ve başkaları ve bu sancakların sipahileri hepsi şehit olup az kimse kurtuldu. Kâfir hepsi altmış parça kadırğa alup halatını ve gereçlerini Venedik Cebehanesine kodu.

Kıssadan Hisse budur ki düşmanın durumunu serdarlar yoklayup iyice anlayup bildikten sonra, eğer karşı kzymaşa gücü yetse bile, barış mümkün iken savaşa kalkışılmaya. Kalkışılırsa iyice araştırılıp kanun üzere³⁴⁶ savaş ola. Serdar clanlar kendileri savaşa başlamayalar, yerinde durup öteki askeri gereğine göre kullanalar. Ve bozgun olup umut kesildikte ister-istemez bir tarafa çıkmak ta hünerdir. Bütün askerin kırılmاسından bir serdarın alınması zararı artuktur. Hele deniz savaşlarını kara savaşına benzetmeyeler, savaş kanunlarını³⁴⁷ tarihlerde ve hükümdâ kitaplarında göreler.

Mansıplar Verilmesi ve Kılıç Ali Paşa'nın Kapudanlığı. Álemin sıǵınağı clan padışah Edirne'de iken cumadelâhirenин içinde (23 Ekim 1571) Uluç Ali Paşa'nın bir adamı gelüp bu korkunç haberi getirdi. Bütün müslümanlar tasalanup bu kiyameti andıran bozgunun olmasından Sübhan el-Kadir el-Hakim, inne zelzeleti's-sâate şey'ün azîm³⁴⁸ deye şasarak istircâ eylediler.³⁴⁹ O sırada kapudanhk mansıbı yiğitliği ve güzel tedbiri karşılığı adı-geçen Uluç Ali Paşa'ya verildi, Uluç lâkabı "Kılıç" a değiştirildi. Ona yazılan yazınlarda bu lâkap yazılıp herkes bundan böyle Kılıç Ali dediler. Düşen sancak beylerinin yerleri verilüp Murat Reis'e de Sığacık sancığı verildi.

Vezirâzam Mehmet Paşa'nın Hazırlığı ve Tedbiri. O sırada Cem-güclü padişah yeniden gemiler yapılmasını ferman etti, Tersane yakınında olan Has-bahçeden biraz yeri ayırdı ve Sekiz kemerli tersane yaptılar. Vezirâzam Mehmet Paşa da var gücü bazuya getirdi. O kişide yüz elli parça kadirga ve sekiz mavuna kurdurdu. Kapudan Kılıç Ali Paşa hep derdi ki "tekne yapmak kolaydır, iki yüz parça gemiye beş-altı yüz demir ve ona göre halat ve yelken ve başka gereçlerini tamamlamak güç görünür". Koca Mehmet Paşa karşılığında "Paşa Hazretleri, yüce devletin gücü ve kudreti öyledir ki bütün donanma demirlerini gümüşten, iplerini ibrisimden, yelkenlerini atlastan etmek ferman olunsa yapmak mümkündür. Herhangi geminin yatı ve yarağı yetişmezse bu minval üzere benden al" dedikte Ali Paşa el arkasını yere koyup³⁵⁰ alkışlayıp dua eyledi. "Gerçi bildim ki bu donanmayı tekmil edersiz" dedi. Gerçekte de ilk yaza dek bütün tedariklerini görüp bu kadar top ve tüfek ve doğuş ve savaş araçları ki geçen yıl alınmıştı, eskisi gibi, belki daha çok tekmil etti.

Kavga. Burada şu kaldı: Bu gemileri bütün beylikten verilen mal ile mi yaptı? Yoksa devlet adamları ve belli kişiler mi yardım etti? Peçevi aydır: Ne kimseye gemi saldılar³⁵¹ ve ne akçe yardım aldılar. Ama Tersane-i Âmirede kimi yaşlı kapudanlar, yetişikleri o devir devlet adamlarından işiterek anlatırlar ki devletin sayılı adamlarına ve ileri gelenlerine, herkese halince gemi saldılar.³⁵²

Yalansa söyleyenin üzerine, bunun doğru olup olmadığı hazine defterlerinden³⁵³ belli olur.

Koruma Seferi. Yere-batası kâfirler, "Türk bu yıl donanma çıkaramaz" inancında iken hepsi iki yüz otuz dört kadırğa ve sekiz mavna ile dokuz yüz seksen saferinde (Temmuz 1572) Kılıç Ali Paşa denize çıkış Avarın önünde akşamda yakın Venedik donanması bunları gördükte şaştılar. İki taraf ta savaşa kalkışmayup biraz toplaştılar. İslâm kahramanları, geçen yıl olan bozgun korkusundan çekindiler; kâfirler de, geceleyin İspanya donanmasıyla bir yere gelmeye gitti. Kapudan "gerçi gemilerimiz pür-yarak ve mükemmeldir, her bakımdan karşılaşmağa gücü vardır, lâkin geçen yıl olan büyük kayıptan İslâm ordusunun gözü korkmuştur, savaşta, küçük bir saldırısı ile yüz döndürmesi ihtiyacı vardır, yerinde olan budur ki Moton altına girüp donanmayı korumağa gücümüzü veririz" deye çektiüp hisarın tepu altına girdi.³⁵⁴ Vé gerek olan yerlere toplar çıkarup birkaç pür-yarak gemileri liman ağzında kodu. Ertesi gün tan atarken kâfirlerin büyük donanması gelüp hiç bir yüzden yaklaşımağa ve karaya er döküp savaşa çare bulamayarak birkaç gün o taraflarda dolaşup memleketlerine döndükten sonra İslâm gemileri Moton altından çıkış esenlikle Tersane-i Âmire'ye girdiler.³⁵⁵

Piyale Paşa'nın Seferi ve Venedik'le Barış. Kâfirler eskiden donanmayı bozduklarından çok böbürlendiler, Moton'da da korkup çekinmeden donma-yı hümayun üzerine geldiklerinden padışa-

hin hamiyyeti dalgalandı. Öç almak için yine yeterince gemiler hazırlanması yolunda ferman-ı hümâyun çıktı. Yeniden gemiler yapılup kahraman vezir Piyale Paşa serdarlığına getirildi. Dokuz yüz seksen bir saferinin ikinci günü (3 Haziran 1573) çok askerle dolu iki yüz elli sekiz kadırga ve on iki mavuna ile yerlebir-olası kâfir donanmasıyla karşılaşmak için çıkışup Avlona ve Delvine kıyılarına vardılar. Ağır donanma çıktığını kâfirler işidüp kımıldamağa güçleri olmadılarından Piyale Paşa ve Ali Paşa çektitüp Pçlya yakalarını vurdular. Birkaç savaş gemisi alup yağma ettiğten sonra Venedik elinde olan kıyılara saldırınak üzere iken İstanbul'dan hükümler geldi. Bunlarda, Venedik beyleri elçi gönderüp şimdiye dek işledikleri geçmiş suçlarından dolayı özür dileyüp kulluk göstermekle reâyâ ve berâyâ ve askerin rahat olması için "geçmiş geçmiştir" dediklerince geçenden geçirilüp "barış hayırlıdır" sözüne uyarak barış yapılup memleketlerine aman-ı hümâyunum ihsan olunmuştur, gerektir ki bundan böyle Venedik'e bağlı olan yerleri vurup yağma eylemeysin. Ancak İspanya elinde olan illerini yakup yıkmağa gücünün yettiğini yapasın" deye ferman olunduğundan serdar ve kapudan Çicilye ve Anabolu semtine gitmeye niyyet ettiler. Lâkin sert ve muhalif yeller esüp birkaç gemiler de rüzgârin sertliğinden batıp gitmekle deniz zamanı geçüp devlet kapısına döndüler. Recep ayında (Kasım 1571) gelüp Tersane-i Âmireye girdiler.³⁵⁶

Halkü'l-Vâd Seferi. Halk "Akîlbend" derler, bu

yilda Venedik boyun-eğüp barış yapmakla İspanya donanmasının yalnız başına İslâm gemileriyle karşılaşmağa gücü olmadığından şevvalde (Ocak 1574) Arap yakasına varup kol gücüyle Tunus kalesini aldı. Şehirle deniz arasında Boğaz'da eskiden elliñinde olan Halkülvâd Kalesini çok berkitüp içine nice savaş araçları, zahire ve asker koydular, o kıyıları basup ele geçirilmek arñnda olduklarını padişahın eşigine bildirdiklerinde Tunus Kalesinin geri alınması ve Halkülvâd'ın ele geçirilmesi için büyük donanma hazırlanması ferman olundu. Vezirâzam Mehmet Paşa eteğini beline dolayup o kişi içinde bütün yat ve yarağı, ve gereçleriyle iki yüz altmış sekiz kadırغا ve kalite ve on beş mavuna ve on beş kalyon donatup* bahar günlerinde Osmanlı ülkesinden kırk sekiz bin kürekçi gelüp gemilere dağıtıldı. Anadolu ve Karaman ve Maraş askeri ve yeniçeri ve başka deniz askeri gemilere girdiler. Eskiden Yemen'i fethedüp Mısır beyliğinden gelen Vezir Sinan Paşa hepsine serdar verildi, sağ ulufe bolumü³⁵⁷ birlikte koşuldu. Kapudan Ali Paşa ile dokuz yüz seksen iki muharreminin yirmi üçüncü günü (15 Mayıs 1574) İstanbul'dan çıkış Akdeniz'e saldılar. Rebiülevvelde (Mayıs/Haziran) Kalavriya yakasına varup Toprak-hisar yoresini yağma ettiler. Ve Mesine taraflarını da vurup yıkıktan sonra kâfirin bir büyük barcasına rastgelüp göz-açtırmadan aldılar, içinde bulunan ganimet-

---

* Bir defterde yüz eili kadırغا, on altı mavuna, yüz yirmi barça görüldü (K.Ç.).

leri yağma ettiğinden sonra serdarın buyruğuyla ateşe vurdular. Oradan beş günde engin geçilüp Arap Karasına varıldı.

Kuşatma ve Alma. Rebiülâhirin ikinci günü (22 Temmuz 1574) Halkülvâd çevresine İslâm askeri çıkış up çadır kurduktan sonra metrise girüp topları hisara havale eylediler. Tunus Beylerbeyisi Haydar Paşa, Tarabulus Beylerbeyisi Mustafa Paşa, yeniçeri ve Mısır gönüllüleri kuşatma işine verildi. Kapudan Ali Paşa deniz yanını korudu. Otuz üç gün, gece - gündüz savaş ve döгüş, vuruş ve kırışan sonra, Ulu Tanrıının yardımıyla cumadelülânın altıncı gününde (24 Ağustos 1574) İslâm gazileri yürüyüp kılıçla hisarı aldılar, çökmüş, yıkılmış Hafasa artıklarından Mehmet Hafsi tutsak olup nice ganimetler alındı. Lâkin kuşatma sırasında büyükavaşlar olup çok kimse düştü. İki yeniçeri kethüdası³⁵⁸ birbiri ar�ınca şehit oldular. Ve beş bin kâfir kılıçtan geçüp iki bin de fetih günü tutsak alındı. Gemilere dağıtılp kalede top soyundan beş bin kadar sanatlî, eşsiz toplar vardı ki herbiri bir kaleden getirilmişti, hepsi gemilere götürüldü. Yakın zamanlara dek Tophane'de ve Saray Burnu'nda dökülüp yatan toplar onlardır.

Halkülvâd'ın Yıkılması. Bu hisar Tunus şehri önünde hendeği denize bitişik, eni otuz zirâ ve derinliği on zirâ, içi berk bir küçük hisardı ki kırk üç yıldan beri İspanya o hisarı berkitmeye çalışırdı. Bütün Arap Yakasını onunla ele geçirmek mümkündür, derdi. Gerçi berk ve güclü olmasında benzeri yok idi. Lâkin olduğu gibi bırakılmasının za-

rarı kesindir, deye sözbirliği olduğundan otuz yerden kuleleri altına lağım urulup³⁵⁹ içi boşaltıldı ve donanma gemileri alarga kılındıktan sonra ateş verildi. Büyük sarsıntı ve gürültü ile bir anda kalein parçaları havaya uçup orada yapıdan iz kalmadı.

Tunus Vilâyetinin Fethi ve Ele geçirilmesi. Bundan sonra serdar ve kapudan donanma-yı hümayun ile Tunus yakınında kâfirin yaptığı Bastion adındaki hisarlar üzerine vardi, herbirini nice gün kuşatıp vuruş-kırışla ikisini de fethetti; kılıç artığı kâfirleri tutsak edüp zincire vurdu. Sonra Tunus memleketine Ramazan Paşa vali dikildi, kasabaların ve kalelerin yat ve yarağı ve ge-reçleri görüldükten sonra sağ-esen ve doyum ola-rak recebü'l-müreccep başlarında (1574 Ekim başları) Tersane-i Âmireye girdiler.³⁶⁰ Gördükleri iş karşılığında serdar ve kapudan herbiri padişahın iltifatını gördüler.

YEDİNÇİ BÖLÜM

Girit Seferine dek Olan Kapudanlar Üzerinedir

Bundan sonra Akdeniz'de Girit seferleri çıkışına kadar savaş için donanma gönderilmeyüp çoğu köründüler. Ali Paşa Karadeniz'e bir-iki sefer edüp Faşa hisarını yaptı. Ve dokuz yüz seksen dokuzda (M. 1581) elli parça kadırga ile Cezayir'e gitti. Doksan beşte öldü. İbrahim Paşa kapudan oldu. Bir yıldan sonra, doksan altı şevvalinde (Ağustos 1588) Uluç Hasan Paşa Mağrip'tan gelüp kapudan oldu.

Tarabulus Seferi. O yılın zilhiccesi sonlarında (1588 Kasım ortaları) Tarabulusgarp'ta Yahya-oğlu Yahya adındaki harici, Mehdi'nin halifesi olmak davasıyla ortaya çıktıgı, birkaç bin askerle kaleye çullandığı, rebiülâhîrda (Şubat 1590) Ceza-yir Beylerbeyisi İstanköylü Ahmet Paşa'yı öldürdüğü, âlemin sığındığı kapiya bildirilince Cafer Paşa serdar olup adı-geçen kapudan elli parça kadırga ve yeterince askerle dokuz yüz doksan sekizde (M. 1589/1590) varup öldürdü ve memleketi kötülklerinden kurtarup basını getirdi.

Cağala-oğlu Sinan Paşa'nın Seferi. Frenk kapudanı Cağala'nın oğludur, anası Nova Hisarı köruyucusunun kızı iken tutsak olup hristiyan ol-

muştu. Sultan Süleyman Han zamanında tutulup adı-geçen Sinan Paşa harem-i sultanî hizmetine uygun göründü. Silâhdar iken dokuz yüz seksen (M. 1572/1573) sıralarında yeniçeri ağalığı³⁶¹ ile çıkışup sonra Erzurum Bağdat ve Revan eyaletlerine vali olduktan sonra vezirlik verildi. Seferde Osman Paşa ölünce vasiyyeti ile İslâm askeri ordu-sunda kayımmakam, sonra da devlet kapısında Hasan Paşa'dan sonra kapudan oldu, ve donanma ile denize çıktı. O yıl Mesine Kalesinin çevresini vurup kâfirlerin birkaç kalyonunu aldıktan sonra fetih ve zaferle geldi, Sinan Paşa da Yanık'ı fethetmekle Azmi-zade Efendi'nin dediği kasidedendir:

Sinan-ı cansitanlar berr ü bahri aldılar gitti
Huda hemrahi oldu devletinde iki paşanın*

O sırada bin üç cumadelülâsının on sekizinde (29 Ocak 1595) işinden çıkarılıp sonra vezirlikle Eğri seferine gitti, savaştan sonra sadriâzamlık verildi.

Halil Paşa'nın Seferi. Bcsnalıdır. Vezir ve gü-yeğü iken o tarihte kapudan olup Eğri yılı bin beşte (M. 1596/1597) yüz on parça kadırğa ile Ak-deniz'i koruyup geldikten sonra işinden çıkarıldı.

Çağala-oğlu'nun İkinci ve Üçüncü Seferi. Bin

-
- Çan-alıcı süngüler karaları ve denizleri aldılar gitti, senin zamanında Tanrı iki paşanın yoldaşı oldu (sün-gü anlamına gelen "sinan" kelimesi aynı zamanda Si-nan Paşaların adı olduğundan burada bir kelime oyu-nu yapılmaktadır).

beşte (M. 1596/1597) adı-geçen paşa sadriâzamlıktan sonra Şam eyaleti verilmişti. Bin altı şevvalinin dokuzuncu günü (15 Mayıs 1598) ikinci kez kapudan oldukta;

Bâ-i bismillâh ile Hatif dedi tarihini
Kapudan oldu Sinan Paşa-yı derya-dil yine*

Riyazi'nindir. Bin yedide (M. 1598/1599) donanma ile denize çıkıp İnebahti'ya vardi, korudu. Bin sekizde (M. 1599/1600) yine Mesine'ye varup anasını getirdi. Dokuzda (M. 1600/1601), onda (M. 1601/1602) yine sefer eyleyüp on ikide (M. 1603/1604) Mısır'dan hazine getirme işi verilerek, donanma ile İskenderiye'ye varmıştı. Ali Paşa, kara dan götürmiş bulundu. Bin en üç muharreminde (Haziran 1604) kapudanlık üzerinde iken serdar olup Acem seferine gitti. Bozulduğu için bin on dört şabanında (Ocak 1606) yeri Dervîş Paşa'ya verildi ve o yıl Diyarbakır'da öldü. İki defada hepsi on yıl kadar kapudan oldu. Zamanında kendi dileğince nice değişiklikler ve işler yaptı. Baştardaya kürekçilerin iyisini secer ve her küreğe üçer forsa ve üçer Türk koyardı. Böylece gemi halkına güven gelirdi. Ve Koca Hacı Reis ki Turgut Paşa'ya yetişmiş bir korsan pîr baştarda reisi olup donanmayı

---

* Hatif, besmelenin "bâ"siyla, tarihini dedi: Deniz gibi engin-yürekli Sinan Paşa yine kapudan oldu (Son tarih dizisine besmele kelimesindeki 'B' harfinin sayıca değeri olan '2' eklenecek demektir).

çeker çevirir, paşa da onun dediğine göre iş görürdü. Hiç bir seferinde yüze kir getirmedi.

Cafer Paşa'nın Seferi. Derviş Paşa kapudan oluctan sonra sadriâzam olup kapudanlığı adı-geçen paşaya verildi. Bu paşa, Kılıç Ali Paşa kollarından idi. Akdeniz'e donanma ile çıkış up iki sefer eyledi. Bin on beşte (M. 1606/1607) Celâlilerin başkaldırması yüzünden Mısır hazinesinin karadan gelmesine yol olmadı; donanma ile adı-geçen paşa İskenderiye'ye varup gemilere aldı ve getirdi. Bin on altıda (M. 1607/1608) yine denize çıkış up Avarin'e varup korudu ve devlet kapısına gelince işinden çıkarıldı.

Hafız Ahmet Paşa'nın Seferi. Harem-i hümayunda doğancı-başılıktan³⁶² çıkış up onun yerine kapudan oldu. Bin on yedide (M. 1608/1609) donanma-yı hümâyun ile Akdeniz'e gitti. Mısır hazinesini getirmek için İskenderiye'ye varup dönüp Rodos'a geldikte Mısır kafilesi gemilerini bozulmuş buldu. Bu gemiler o yerde gafil yatarken savaşçı korsan gemileri üzerlerine düşüp bozulmuşlar. Üç-dört kalyon ve Karamürsel alınup çok kayıplar olmuş. Ne çare, Kapudan Paşa deniz zamanı geçinceye dek o yılları dolaşup devlet kapısına gelince bundan ötürü işinden çıkarıldı. Bu adı-geçen paşa, şakayı severdi ve şiirle tanınmıştı. O zaman İstanbul Kadısı Gani-zade Efendi ile görüştükte bu molla, şarap içerken Tefsir-i Şerife haşiye yazmakla uğraşıyordu. Söz arasında Paşa "yazınız nereye geldi?" deye sordu. Zarif molla, Paşa'ya taş atmak isteyerek, denizde ve karada bozgun çıktı" ayeti-

nin tefsirini yazıyoruz”³⁶³ deyince Paşa çakup ve hazır-cevaplık edüp “iştittim ki şarap ve kumar tefsiriyle uğraşıyorlarmış”³⁶⁴ deyerek taşı gediğine ko-du, iki tarafa da çekilir bir lâtife düştü.

Hafız Paşa'nın ayrılımasından sonra yeniçeri ağalığından³⁶⁵ Halil Paşa kapudan olup donanma işlerini gördü. Hafız Paşa, Van, Şam, Anadolu, Erzurum ve Diyarbakır eyaletlerinde bulunup ikinci kez veziriâzam iken bin kırk birde (M. 1631/1632) kulun ayaklanmasıyla şehit oldu. Hanende ve şair olmakla öteki vezirlerden seçilmişti.

Karacehennem Seferi. Bin on sekizde (M. 1609/1610) kapudan Halil Paşa donanma ile Akde-niz'e çıkış Silivri'ye vardıkta Cezayir kapudanlarından Ceneviz Cafer kalitesi gelüp İspanya kralının akrabasından Çicilye hâkimî kendi oğlunu kra-la göndermek için beş yüz kadar kâfiri türlü ar-mağanlarla bir kalyona koyup giderken Cezayir gemileri rastgeldi. Büyük savaştan sonra kalyonunu almışlar, malî aralarında üleşüp oğlunu İstanbul'a peşkes göndermişler. Kapudan Paşa adı-ge-çen Cafer'e ve birlikte olanlara hilat giydirüp³⁶⁶ bunu uğur sayarak içi ferahladı. Adı-geçen tutsa-ğı padişaha gönderdi. Sakız'a vardıkta yerebatası kâfirlerin dört parça dağ gibi kalyonu nice zaman-dır Mısır yolunu kesüp şimdi de Kıbrıs çevresinde Mısır'a giden gemileri bekler, deye haber alındı-rlarda Allaha tevekkül olup o yana yönelüp gider-lerken Ekkikara'da iki parça levent firkatesi bulup aldılar. İçinde olanı küreğe koyup Kıbrıs'tan Baf önüne vardıkta bu söylenen kalyonlar engine çı-

kup birkaç zaman ziyan verdikleri haber alındı. Tam süratle gecenin başından çıkışup sabahleyin otuz mil kadar yerden görünce yelken-kürek ikindi zamanı yetiştiler. Akşama dek kiraz top savaşı yaptılar, akşam oldukça kâfirler aldirış etmeden fenerlerini yakup korkusuz gittiler.³⁶⁷ Dört parça dağ gibi savaşçı kalyon, bunlardan biri Karacehen-nem deye ün almış, yedi katı kötülük ve kargaşalık ocağı kale gibi bir büyük gemi idi. Paşa da himmet edüp aralarını sürdürdü. Sabah oldukça iki tarafından savaş başladı. Kapudan Paşa donanma ile çatmak isteyince ünlü korsan Murat Reis ki geçmişte Sultan Ahmet Han Cezayir'den getirüp Mora sancığını vermişti, kapudan gemisiyle yan-yana durup yürümeğe komayup iraktan doğmek gerek deye tepa tutturdu. Direkleri kırılıp zebun oldukça sonra yol verdi, öğle vaktında yürüyüp aldılar. Üç gemi idi, içinde beş yüz kadar savaşçı kâfir ve yüz altmış kadar top ve iki bin tüfek çıkışup kalyonlar yedeğe alındı. Esenlikle Mağcsa Limanına geldiler. Murat Reis orada öldü. Seksen yaşını geçkin bir gazi, yaşlı bir gemi kurdu idi. Allah rahmet eyleye.

Bu haber İstanbul'a bildirilüp Sayda ve Tarabulusşam semtleri gezilüp savaşçı gemilerden iz bulunmadı, dönüp Meis'te alınan üç geminin biri taşa dokunup battı. Ötekilerle esen ve doyum olmuş olarak devlet kapısına geldiler. Divan günü³⁶⁸ armağanlar ve tatsaklar peşkeş çekilüp makbule geçti ve kendisine vezirlik verildi. Bin on dokuzda (M. 1610/1611) donanma ile denize çıkışup yedi-sekiz parça savaşçı gemi ve yüz nefer tatsakla yine

devlet kapısına geldi. Bin yirmide (M. 1611/1612) de birkaç parça gemi ve yüz tutnak getirüp üç yıl kapudanlığında büyük - küçük elliden çok gemi alındı.

Mehmet Paşa'nın Seferi. Adı-geçen paşa Mısır'dan gelüp güyeğü olduğundan kapudanlık mansıbı verildi. Bin yirmide (M. 1611/1612) donanma ile Akdeniz'e çıkup Sayda ve Beyrut kıyılarına varup Ma'n-oğlu boynunda borç olan malı aldı ve körupyup devlet kapısına geldi. Bin yirmi ikide (M. 1613/1614) yine denize çıktı. Ağrıboz'dan Rodos'a geldikte on parça kadırga, kafile gemilerini Mısır'a geçirmek için ayrılmıştı. Varup Mısır'dan barut, şeker ve zahire ve kimi gereçler yüklenüp donanma Meis Adasında iken gelüp buluşunca Paşa, bu gemilerin yükünü Sakız'a boşaltmak için Rodos Beyi Sinan Kapudanı koşup gönderdi. O yörede bir-iki savaş gemileri haberi alındığından kendi onları aramağa gitti. Bu sırada on iki parça kadırga Mesine'den gelüp Tekir Burnu'nda yatarlarmiş. Bu gemiler gafil giderken Susam Adası yakınında üzerlerine uğradıkları gibi forsaları perlonda ederler, yani kürekleri bırakırlar. Kıyı yakın olduğundan savaşçısı karaya dökülüp Memi Paşa-oğlu Ali Çelebi'yi de Perviz Bey oğlunu forsaları açup taşıra-kumsal yere bırakırlar ve üç parça gemi geride bulunduğundan çekilüp kurtulur. Yedi parça gemisi İspanya kâfirleri alup götürdüktten sonra kapudan Paşa donanma ile dönüp İstanbul'a geldikte işinden çıkardılar, ve kapudanlık mansıbı ikinci kez Halil Paşa'ya verildi.

Kıssadan Hisse budur ki taşrada ve deryada karavulsuz gafil bir bölük gemi gitmek doğru değildir. Ve gemilerin kürekçisi salt forsa gerekmez, belki Türk'ü çok olmak gerek. Nice yerde bu soydan zararlara forsa yol açmıştır.

Malta Yağması Seferi. Kapudan Halil Paşa bin yirmi üç rebiülâhirinin üçüncü günü (13 Mayıs 1614) kirk beş parça kadırga ile Akdeniz'e yollanıp Susam'da Rodos Beyi Memi Bey'le diğer beyler yirmi kadırga ile gelüp Avarin'de gemi yağladıktan sonra cumadelülânın yirmi birinde (29 Haziran 1614) denize saldılar. Mesine öönünden geçüp yirmi sekizinci günü (6 Mayıs 1614) sabah Malta Adasına yanaşıldı. Her mangadan birer adam çıkup köyleri ve kıyları yağmaya giriştiler. Her bir mil yerde bir burç yapılmış, içlerinde olan kâfirler dumanla biribirine haber edüp bir anda hisar kâfirleri piyade ve süvari çıkup geldiler. Öğle vaktina dek savaş olup bir nice tutnak alındı. Ve Malta beylerinden biri ve bir nice bey oğulları öldürdü. Harman zamanı olduğundan baş ürünleri olan kimyon ve anason harmanları ateşe verilüp bağları bahçeleri kesildi. Öğleden sonra hisara yakın manastırı yanaşup bu saldırında Kapudan Paşa, Memi Bey'in sözüne uyarak çıkmadı. Yeniçeri başka, levent başka bir yerden çıkup yürüdüklerinde hisarın manastırı yetisür topları varmış, dönündürüp attıkta bundan sonra orada durmak mümkün olmayup gemiler geri çekildi. Birkaç adam karada kalup dil almak ta mümkün olmadı. Hisar öönünden baş-toplarını atup³⁶⁹ cumadelâhirenin ikinci

günü (10 Temmuz 1614) Tarabulusgarb'a varıldı. O diyar hâkiminin dalına binen ve bozgunculuk çikaran Sefer Tâi adındaki haydudu tedbirle Kapudan Paşa getirtüp demire vurulunca adamları kapuları kapayup savunmaya kalkıştılar, kimi meşayihim³⁷⁰ aracılığı ile aman verildi. Kalenin alınmasından sonra Kapudan Paşa taşra çıkışup divan etti. Vilâyetin ehalisinin tanıklığı ile öldürülmesinin gerek olduğuna hükmolunup kale bedeninde astılar. Ve o ayın onunda (8 Temmuz) göçüp Avarin'e geldikte önce dil almağa gönderilen kaliteler gelüp buğday yüklü bir savaş kalyonu almışlar, getirdiler. İçinde on iki bin keyl buğday çıktı.

Manya Kâfirlerine Gözdağı. Mora kıyılarında bulunan Manya adındaki dağlık yerler halkı Rum kâfirleri iken Venedikli'den ayrılmayıp haracı harbe ucuyla verüp³⁷¹ üzerlerine üst-üste asker varmıştı. Bu kez yine karadan Tırhala arpaliğini³⁷² elinde bulunduran Arslan Paşa ve denizden donanma varup Pasol'da toplandılar. Taşraya asker çıkışup Manya baş-kaldırıları üzerine vardılar. Çoğunu ele-getirüp öldürmek ve sürgün etmekle cezalarını verdiler. Bundan sonra, onun gibi küstahlığı yeltenmemek üzere kaldılar. Recebin sonunda (ekim başları) Avarin'de gemileri yağlarken İskenderiye Beyi Sencuvan-oğlu ve Dimyat Beyi Memi Bey İstanbul'dan kılıç ve kaftan getirüp³⁷³ hazır bulunduğuandan dört-beş mil yerde Burak Adasına karavula gönderilmişti. Sabah vaktinda adı geçen beyler adaya varup meğer ada yakınında kâfir gemileri varmış, bunlar görüp, bunlar onları

görmeyüp gafil iken üzerlerine geldiler. Memi Paşa şehit ve Sencuvan-oğlu bir yolunu bulup kurtuldukta iki parça gemiyi kâfir yedeğe aldı. Beri tarafta donanma baka-kaldı. Ne çare gemi yok, bütün gemiler yağa basılmıştı. Sonra Kasım yakın olunca dönüp geldiler.³⁷⁴ Şevvalin yirmi beşinde (28 Eylül 1614) Tersaneye girdiler.³⁷⁵

Kissadan Hisse budur ki karavula giden her kim ise gafil bulunmamak gerektir. Karada ve denizde gafletle çok ziyan görülmüştür. Öyle yerlerde gaflet doğru değildir. Ve gemiler iki bölük yağılanıp yağ sırasında bey gemileri hazır durmak gereklidir. Tâki gerektiği zaman korumaya çıkmak³⁷⁶ mümkün ola. Netekim korsanlara öğuťlerde gelecektir.

Ali Paşa'nın Seferi. Yenicami'in yapılmasında hizmette bulunup vezir ve kapudan olmuştu. Bin yirmi altıda (M. 1617) donanma ile Akdeniz'e çıkış Avarin'den kâfir yakasına gitmek isteyince zebun gemileri bozmayup "ben kadırğa içinde doğmuş büyümüşüm" deye kendi bildigine gitti. Şabanülmuaazzam ayının ortalarında (1614 Eylül sonları) engine salup giderken ansızın akşam zamanı bir fırtına ve sert rüzgâr çıkışup gemileri dağıttı. Cebeci gemilerinden dört kadırğa ve iki de yeniçeri gemisi ve beş te bey gemileri o vartada batıp denizin dibine gittiler. Yedisinden can çıktı, ikisinden birkaç adam sandala düştüler. Bir mavuna ki içinde bölük halkı³⁷⁷ vardı. İki bey gemisiyle rüzgâr önüne düşüp Mağrip Tarabulusu'na vardılar. Mavuna yolda falya verüp içinde bir me-

haretil frenk azatlık şartıyla kapanmıştı. Tarabulus Beyi Süveydan-oğlu yat ve yarağını görüp yirmi beş günde onarttı ve Rumeli tarafına salup üç günde Moton'a geldiler. Kapudan da o zaman Kalavri kıyısına yapışup zebun gemileri kıyıda batırmak isteyince kimi gün-görmüş kimseler önlediler, yedeğe alalım, batarsa yolda batar, deye o yerden kalkup yine Avarin'e, sonra Moton ve Koron'a gelmişti. Mavuna da oraya geldikte şenlik ettiler. Öteki gemiler de toplanınca on bir gemi batmış bulundu. Deniz zamanı geçüp zilkadede (aralık ayında) Tersaneye girdiler.³⁷⁸ Yeni padişah tahta çıktı. Davut Paşa kapudan olduktan sonra yine o paşayı yerinde bıraktı.

Kissadan Hisse budur ki zayıf ve zebun gemilerle denize çıkup böbürlenerek davranışmak yanlıştır. Engine gidildiği zamanda güçlü gemilerle gitmek gerek, çünkü fırtına çıkarsa zebun ve çürüük gemiler dayanamayup batmak lâzımgelir.

Ali Paşa'nın İkinci Seferi. Bin yirmi yedide (M. 1617/1618) yine donanma ile çıkışup Arap yakaşına vardi. İki gemi alup Sakız'dan Atina'ya geçtikte kâfirlerin kırk altı çekirtmesi Kargacık denilen adada yatarken haber alup donanma-yı hümâyundan kaçtı. Kefalonya tarafına gitti. Donanma da Körfeze varup o gemilerden eser ve haber alınmayarak dönüldü. Bin yirmi sekizde (M. 1618/1619) donanma ile yine Akdeniz'e çıkışup altı parça gemiyi ele geçirdi. Birçok peşkes ile yine divana geldi, ganimet malidir deye verdi. Lâkin veziriâzam güyeğü Mehmet Paşa'nın kıskırtmasıyla

Venedik balyozu dava edüp bizden alınan malın yarısı padişaha verilmemiştir ve gemiler savaşçı değil, elindir, deyegördü, fayda vermeyüp Kapudan Paşa üstün çıktı ve çok geçmeyüp veziriâzam olup eskisi Haleb'e gönderildi. Ve bin yirmi dokuzda (M. 1619/1620) Mehmet Paşa, bin otuz birde (M. 1621/1622) Ali Paşa öldüler. Allah rahmet eylesin.

Karadeniz'de Kazağın İlk Ortaya Çıkışı. Ten Kazağı ve Özi Kazağının geçmişte Tuna ve Deniz kıyılarını vurmaları âdetleri olup bu yakınlarda İslâm ülkelerinden kaçan mürtedlerin kılavuzluğu ile Anadolu kıyılarına gelir oldular. Bin yirmi üç yılında (M. 1614/1615) Sinop Kalesine gelüp anısızın hisara girdiler. Büyük ziyan verdiler. Daha önce Tuna ve Karadeniz kıyılarını almış parça şayka ile koruma işi verilen Şakşakî İbrahim Paşa bunu öğrenince o köpeklerin geçidi olan nehre girüp gözledi. Lâkin Kazaklar bu işi haber aldılar, kıyıya çıkıp şaykalarını kazağa bindirüp karadan nehirin yukarısına düşürmek tedbirinde oldular. Ama kimi Tatar tayifesi üzerlerine gelüp büyük savaş ettiğe Sinop'tan alındıları, çoluk-çocuğu bırakıp nicesi öldürdü. İbrahim Paşa da erişüp kimini kırdı ve kimini tutsak eyledi. Ramazan-ı şerifin başlarında (Ekim 1614 başları) adamları yirmi tane Kazağı divana getirdiler.

Mahmut Paşa'nın Seferi. Bin yirmi beşte (M. 1616) vezir Çağala-oğlu Mahmut Paşa Karadeniz'e kapudan kaymakamı olup birkaç parça kadırğa ile gitmişti. Varna semtinde Kazağa rastgelüp

şaykalar kıyıda bulunduğundan gemileri kıyıyla çekti. Altı parça gibi sığda oturdu, kurtarmannın yolu olmadığı. Sonunda denize dökülüp gemileri kâfir aldı.

Kıssadan hisse budur ki kadırga, varmak şüpheli olan yere uğramaya, hele savaş yerinde korkuludur.

Mafrodonya Seferi. Bin yirmi dokuz yılı baharında (Nisan 1620) denize çıkıp Avarin'de gemi yağlandıktan sonra Diraç ve Firkate limanında iki buğday gemisi alup reislerinin kılavuzluğyla akşam Diraç'tan kâfir yakasına saldırdı. Sabah namazında Mafrodonya Hisarı yakınında Yar dibine yanaşup taşra er döktü. Kale halkı gafil iken saldırup o gün taşra hisarı aldılar. Üçüncü gün içkale de alınup içinde bulunan mallar ve yiyecekler yağma olundu. Sonra evlerini ateşe vurup nice tutsakla sağ-esen ve doyum olarak devlet kapısına dönüdüler. Bu hisarın iki bin varul perdahtlı barutu bulunmuştu, Hotin seferine götürülüp orada harcandı.

Tuna Köprüsünü Koruma Seferi. Bin otuz yılında (M. 1620/1621) Kapudan Halil Paşa Karadeniz'e gitmek ferman olunup karadan Sultan Osman Han Kazak ve Leh taifesinin kulağını çekmek için Hotin seferine yöneldiklerinde cumadelâhirenin on sekizinci günü (30 Nisan 1621) Kapudan Paşa da kırk üç parça kadırga ile Beşiktaş'tan kalktı, recebin dördünde (25 Mayıs 1621) Kili Kalesi altına vardı. Muradına-ermiş olan padişah Çorlu'dan hatt-ı hümayun ile Tozkoparan Mehmet

Ağa'yı gönderdi. İsakçı'da köprü kurmak için yat ve yarağla ilgilenüp bir tarafa kımıldamayasin deye ferman buyurulmuştu. Lâkin Karaharman'da on yedi parça şayka haberi alınup on beş parça gemi ile eskiden Kefe Beylerbeyisi Mehmet Paşa o semte gönderildi. On altı gün gezüp haber alınma yinca gelüp Kili'de askere katıldı. Sonra şaykaların Kefe ve Kerş tarafına gittiği duyulunca yine Mehmet Paşa on sekiz parça gemiye serdar kılındı, Kefe'ye gönderildi. Ve Özi Boğazını korumak için Kili ve Akkerman şaykalarına Bali Kapudanı serdar edüp kendi kapucubaşlarından Mehmet Ağa'yı birlikte koştı. Sonra kırk parça şayka Anadolu yakasına gitmişlerdir, deye haber çıkışınca Kapudan Paşa recebin yirmi yedinci günü (17 Haziran 1621) Kili Boğazı'ndan çıkış dört-beş gecede engini geçti. Şabanın başında (1621 Haziran başları) Sinob'a vardi. İki saat dinlendikten sonra haber alındı ki dokuz parça şayka iki büyük aktarma ile Gerze adındaki limanda gafil yatur. Derhal göç murat olundukta vakıtsız limandan çıkmak olmaz deye önlediler. Tan atarken göçülüp donanma iki bölük oldu. Bir bölüğü denizden, bir bölüğü kıyıdan gidüp akşam eristikte Kum denilen yerde konuldu. Ertesi gün şaykalar denize gitmiş bulunduğuandan dönüldü. Ve yolda bir boş gemi gördüler ki sahipleri Kazak korkusundan bırakıp kara ya çıkmışlar, yedeğe alınup sahiplerine verildi. Beş-on gün o kıyılarda gezilüp nice fırtınalar olup şaykalardan iz ve haber belirmedi. Bir yerden çıkış görünmediğinden şabanın on dokuzunda (9

Temmuz 1621) yine Kili Boğazına gelindi. Daha önce Özi Boğazına Bali Kapudan gönderilmişti. Leh kazağı ile Ten Kazağı bir yere gelüp altmış parça şayka Misivri altında toplandı. Ahyolu İşkelesini yakup yağma ettiğten sonra dönüp giderken bir muhalif rüzgâr çıktı dağdı. On dokuz parça şaykaları denize batıp kalanı Özi Boğazından giderken Bali Kapudan rastgelüp sıkı savaş ettiler. Özi Beyi Mahmut Bey'in erişüp melûnların yirmi bir parça şaykalarını alıkoyduğu haberî kapudana ulaşınca Tersane Kethüdası³⁷⁹ Ahmet Ağayı altı parça kadirga ile gönderdi. Şabanın yirmi beşinci günü (15 Temmuz 1621) Kili'ye konulduktta Bali kapudan ve Mahmut Bey ve Tersane kethüdası^{379a} gelüp Kazaktan alikodukları yirmi bir parça şayka ve iki yüzden çok tatsak ve üç yüz kadar kelle getirdiler. Türlü türlü ağırlanup hünkârin İsaççı'ya geldiği öğrenilince Kili'den göçülüp ramazan-ı şerifin beşinci günü (24 Temmuz 1621) İsaççı'ya varıldı. Söylenen şaykalar ve tatsaklar padışahın özengisine sunulduktta melûnların her biri türlü işkencelerle öldürülüp cezaları verildi.

Taman Savaşında Kazağın Bozgunu. Bundan önce on sekiz parça kadirga ile Kefe semtine gönderilen Mehmet Paşa, Kerş ve Taman üzerinden giderken bir yerde Kazaklara rastgelüp meğer melûnlar muhalif rüzgârla gemilerini paralatıp müslümandan aldıkları iki büyük karamürsel gibi gemilere girüp gafil yatarken gaziler üzerine vardı, dört-beş saat sıkı savaş olup Tanrıının yardımıyla yendiklerinden iki yüz doksan iki diri kâfiri

tutsak ve iki yüz de kılıç lokması edüp başlarını aldılar³⁸⁰ ve İsaçı'ya gelüp donanma-yı hümayuna buluştuklarında tutsak ve kelleler padişaha sunuldu. Hepsi öldürülüp getiren gazilere hilatler giydirildi.³⁸¹ Kapudan Paşa İsaçı'da köprü korumasında kaldı. Bir kale yapılması buyuruldu. Bu sırada yine kırk parça şayka ile Kazak Özi Boğazi'ndan çıktı, deye haber geldi. Kapudan Paşa on parça kadırga ile Mora Beyi Apti Paşa'yı gönderdi. Şevvalin yirmi sekizinci günü (15 Eylül 1621) çökup Kili ve Akkerman boğazlarını geçtiler. Özi'de yirmi altı parça şayka, bir aktarma ile Tentere Adasında yatıyor, deye haber alındı. Kılburun'dan üzerine varıldıkta kâfirler ada kıyısına yapışıp beylerden Maryol Hasan ve Mezestire Beyi Ali Bey kalitelerini sürüp baş topları ile çok hırpaldılar. Lâkin kıyı ve sıg yerler olduğundan üzerlerine saldırmak mümkün olmadı. Gece eristikte melûnlar kaçtı, yedinci günü Apti Paşa yine donanmaya geldi. Sefer dönüşünde Kapudan Paşa da dönüp zilhiccenin yirmi ikisi (8 Kasım 1621) ki Kasım günü idi, Sülüne Boğazına konup ertesi gün göç etti. Gün - görmüş reisler Kasım firtınası savulmak gerek, dediler, dinlenmedi. Sülüne Boğazından çıkarken üç büyük kalite ki biri Piyale Kapudan gemisi ve biri Hadim Recep Ağa gemisi ve biri Tersane Eminî³⁸² gemisi idi, yeniçeri ve cebehane ile oturdu, içinde olanlar denize döküldüler. Gemiler paralanup halkı karaya çıktı. Muhalif rüzgâr idi, gemilerden bahadır forsa gemiler güç ile çıkışup üç bölük oldular. Kimi rüzgâr önüne düşüp zebun ge-

miler geriye kaldı. Kapudan Paşa Varna'dan İstanbul'a gidüp Tersane-i Âmireye girdi.³⁸³ Yeniçerileri yirmi günden sonra geldi.

Kıssadan Hisse. Donanma göçmekte ve konakta fırtına zamanlarını bilen anlar-kışilerin sözüyle iş görmek gerek, yoksa pişmanlık kesindir.

Kazağın Yeniköy'e Gelmesi. Bin otuz üçte (M. 1623/1624) Kapudan Recep Paşa donanma ile Canbek Giray'ı tahta çıkarmak için Kefe'ye vardi. Tatar, Mehmet Giray tarafından bulunduğuundan donanma askeri karada kczulup sonra barış yaparak dönülmüştü. Bu sırada Kazak, denizi boş bulup donanma Kefe'de iken yüz elli parça şayka ile sevvallin dördüncü günü (20 Temmuz 1624) Boğaz Hisarına gelüp Yeniköy'ü yağma ederek ve birkaç dükkân yakarak ziyan verdikleri öğrenilince İstanbul'da bostancılar³⁸⁴ ve sekban-kaşı³⁸⁵ neferiyle kayıklara girüp saldırınca Kazak eşkiyası bir an durmayup yine denize kaçtı. Melûnların böylesine direnüp dürişmeleri bir tarihte olmamıştır.

Karaharman Savaşında Kazağın Bozulması. Bin otuz dört sonlarında (M. 1625) Kapudan Recep Paşa kırk üç parça kadırga ile Karadeniz'e çıkıp Özi'de Kilburnu önüne vardıkta ehalisine şaykaların durumu soruldu. Üç yüzden çok şayka bu kıyılarda gezerler, deye haber verdikte Trabzon semtine gitti deye duyuldu. Danışık ile o semte yonelme sırasında Özi halkı bunu uygun bulmadılar, yolları budur, burada korumanız önemlidir, lâkin gece kıyıyla yakın yatmayup hazır-baş durasız, dediler. Bir buçuk ay gündüz Özi önünde durup ak-

şam Boğazda yedi-sekiz mil kadar alarga denizde yatılırdı. Domana taşrada iken Kazaklar ola ki İstanbul Boğazı'ndan içeri gireler deye Rumeli yakasını gezmeye kalktı. Karaharman önünde yedi - sekiz mil alarga yerden giderken Kaptan gemisinin direk başında olan gözcü "köseseler göründü" deye hâter verdi. Onların dilinde "köseseler" şayka ve Kazak demekmiş. Derhal halk ayağa kalkup hazır-baş oldular. Kırk üç parça kadırgadan Kapudanın yanında yirmi bir kadırga bulunuyordu, kalanının kürekçileri güçsüz düşmüştür, rüzgâr yok, geri kalup daha erişmediler. Melûnlar da gemileri dağılmış görüp "ruzgâr yoktur, fırsat bizimdir, çatalım" deye hemen yürüdüler. Zira rüzgârlı günde bir kadırgaya yüz parça şayka çatmayup limanlık havada bir şayka bir kadırgaya çatup savaşırıldı. Yirmi bir parça kadırganın dokuzu yeniçi gemisi idi. Kazak böbürlenüp her bir kadırgaya yirmişer, otuzar şayka ve herbirinde ellişer tüfekçi var, kâfir yürüyüp sarıldılar. Her geminin başı kayusu olup birbirine bakmadan kaldılar. Hayattan umudu kesüp öylesine doğuşüp savaş eylediler ki göklerde melekler beğenüp alkışladılar. Bu savaşın çetinliğine şaстиlar. Kapudan Paşa baştardasını üç fenerinden bilüp³⁸⁶ üzerine düşüp başından ve yanından koyuldular. Kiçta darbzenler vardı ve tüfekçiler çıktı. Bundan ötürü iki yüz kadar kâfir girüp orta direğe varıncaya degein girenleri kırarlardı. Kâfir leşinden geçilmez oldu. Kürekçiler de hepsi forsa olduğundan fırsat bulup kürek çekmeden kaldılar. Öteki gemiler Kapudan Paşa gemisi söyündü³⁸⁷ san-

dilar, içerde olan kâfirler kırılıp aşağıda olan gemileri de iki tarafa alabanda ile bastırıp batırdılar. Tersane Kethüdası³⁸⁸ Hacı Memi gemisi de söyünmeye yüz tutmuştu. Uzun Piyale gemisine çok üzündü ettiler. Allahın yardımıyla üstün geldi Bundan dolayı sonra Kaligra Limanında Recep Paşa ona Tersane Kethüdaliğ³⁸⁹ verdi. Kâtip Mahmut Efendi gemisi Apti Kapudan elinde idi. Onunda yeniçerileri çok savaştılar. Canıalemzade Ağa gemisi neferi çok, çevik gemi idi, üzerinde benzeri olmayan savaşlar oldu. Bir gemiden bir gemiye derman yok, çaresiz kaldılar. Kâfirler de üstün olmak üzere idi. Ansızın Tanrıının lütfuyla rüzgâr çıktı. Kadırgaların yelkeni doldu. Sanki herbiri ölü iken dirildi. O kendine güvenen melûnları rüzgâr gücüyle kadırgalar çiğnedi. Derhal çوغunu aktardılar.³⁹⁰ İçinde olan kâfirlerin çoğu boğulup, kalanlar deniz yüzüne yayıldılar. Bağış-çağrış göklere yükselp deniz kızıl kana boyandı. Sözün kısası üç yüz elli parça şaykadan otuz kadarı bir kıyıya kaçabilüp kalanı söyündü. Sonunda gemileri suya batmayup boğazına dek su içinde savaş ederlerdi. Sabahdan ikindi geçti gitti, daha yetmiş kadar şayka söylemek mümkün olmadı. Akşama dek gücile söyündürdüler. Deniz savaşlarında ölüm tüketenler Kazak tayfasının bu savaşı hepsinden üstünür, dediler. O gece orada yatılıp ertesi gün boğulandan başka yüz yetmiş iki şayka ve yedi yüz seksen diri tutsak defter olundu.³⁹¹ Yaralı ve ölü sayıya gelmezdi. Bu büyük fetih Karadeniz'de olmuş değildi. Sonra Balçık'a gelindikte bir muhalif rüz-

gâr çıktı, dört gemi paralandı. Kalanıyla otuz beş saferinde (Kasım 1625) Tersane-i Âmireye gelüp³⁹² şaykaları ve tutsaklärleri padişahın özengisine sundular. Hilatlar giyüp³⁹³ herbiri rütbesince ağırlandı.

Cafer Paşa'nın Seferi. Bin kırk üç yılında (M. 1633/1634) Kapudan Cafer Paşa donanma ile Akdeniz'e çıkup Kesendire önünde üç savaşçı kalyon gördü. Birine kendi ve birine Piyale Kethüda başa baş çıkup söyündürmek üzere iken içinde olan kâfirler umut kesüp ateş verildikte baştardanın kâyalığı top delüğüne girmiş bulunup ayırmak mümkün olmayınca birlikte yandı. Paşa kılık değiştirecek bir kayığa binüp güçle kurtuldu.

Kıssadan Hisse budur ki kapudanların kendi gemisiyle yürüyüp düşman gemisine varmak ve çatmak korkuludur, belki alarga durup öteki gemilerin varması gerektir.

Mustafa Paşa'nın Seferi. Bin kırk altı (M. 1636/1637) yılında Kapudan Mustafa Paşa donanma-yı hümâyun ile denize çıkup Kerpe Adasına vardıkta iki savaş kalyonu haberini aldılar. Adada bir yüksek dağdan bakıldıkta uzaktan duman görünüp çabuk o yana gidildi. Akşama yakın erişilüp gece yarısına dek toplaştı. Gece rüzgâr çıkup kalyonlar kaçtılar. Sabah namazından sonra ardlarına düşüllüp yakın enginde eriştiler. Kapudan Paşa baştaradasına tersane kethüdası Piyale Kethüda yaklaştı. Kalanı geri kalmıştı. Birer kalyona çatup doğerek top vuruşyla fethettiler. Herbirinde yûzer kadar

kâfir çıkış up gemilere dağıtıldı. Oradan Kıbrıs'a varılıp Ağrıboz'da gemi yağladılar. Kasım gününe dek deniz korunup Tersane-i Amireye geldiler.^{393a}

Piyale Kethüda'nın Seferi. Bin kırk sekiz (M. 1638/1639) yılında Sultan Murat Han Bağdat seferine gittiği zaman Kapudan Paşa ile giden tersane kethüdası Piyale Kethüda'ya Azak üzerine sefer edesin deye ismarlamıştı. Yüce ferman üzerine kırk parça kadırga ile Karadeniz'e çıktı. Han Geçidi denilen yere varup Tatar askeri ile Bahadır Giray Han'ı Taman Adasına geçirdikten sonra Han Azak durumunu araştırmak için o yana gitti. Piyale kethüda, Handan haber gelinceye kadar dinlenmek için yine Kerş limanına döndü. Lâkin daha önce Kerş ve Taman'ı yağma etmek amacıyla Çoçka'ya gelüp donanma-yı hümayun gemilerini görmekle kaçan elli üç parça şaykada olan Kazak eşkiyası Azak'a vardi, Hanın karadan geldiğine inanmayup donanma da döndü sandığından, otuz parça şaykaya bin yedi yüz kadar seçme Kazak girdi; Anadolu'da Sinop ve çevresini vurmak isteyerek bin kırk rebiülevvelinin on dördüncü günü (21 Ekim 1630) Taman Adası önüne geçüp Tuzla Burnu denen yere gelmişlerdi. Bu haber alınup durmadan üzerlerine yüründü. Kâfirler, donanma-yı hümayun gemilerini gördükte karaya çıkış up tabur kurdular.³⁹⁴ Ve kayıklarını denizin siğ yerine dizüp savaş hazırlığında oldular. O sırada Kefe Beylerbeyisi Yusuf Paşa Azak üstüne giderken Kazak taburu üstüne uğrayıp, savaşa başladı. Donanma gemileri de ellerinden geldikçe topla taburlarını ve

kayıklarını dağıtıp Yusuf Paşa'ya yardım için Piyale Kethüda karaya dört-beş yüz tüfekçi çıkarak kadırga sandallarıyla denizden de saldırınca yüzden çok Kazak öldürdü. Akşam erişmekle kalanları şaykalara binüp geldikleri yoldan Azak'a doğru kaçtılar. Piyale Kethüda da ardlarına düşüp Çoçka Burnunda şaykalara çatmaya yaklaşınca sıglara kaçtılar. Kadırganın varması mümkün olmadığından sığın boğazını sıkı-sıkı kapatıp topa tutunca melûnlar ister-istemez kayıklarını arkalarına yüklenüp top-erişmez yere kaçtılar. Piyale Kethüda da karaya toplar çıkarup Kazaklıları bu caktan bucağa soktu. İki gün vuruş ve kırışta toplar iki yüzden çok Kazak öldürdü. İkinci gece Azak Denizi'ne çıkmak dileğiyle Taman önündeki sığlardan kaçup daha önceleri birkaç kez donanmadan kurtuldukları Adahon Boğazına sığındılar. Piyale Kethüda yine ardlarına düşüp kaçabilecekleri yerleri sıkı-sıkı kapadı. Ve karaya yeniçeri ve cebeci ve timar erbabından iki bin kadar adam çıkarup üç yerde metris kurdu. Melûnlar bu hali görünce Adahon Boğazının arısında Çerkes'ten akan Kuban adındaki nehre girüp Azak Denizi'ne çıkmak arısında oldukları duyulunca gerçi Han ve Yusuf Paşa Adahon'un Temrük'e yakın yerlerini kapamışlardı. Lâkin kâfir şaykalarında yiyecek çok olup nice zaman beklense yararı olmadığı bellidir, deye metrisler olduğu gibi bırakılıp Kersh Boğazı'na vardi. Ve on beş tombaz bulup kırk kadar sandalla Allaha güvenerek yürüdü, İslâm gazileri ile, melûnlar üzerine arslanca saldırdılar. Önde dokuz

parça iri şayka kâfirleri sıkı savaş edüp Tanrının yardımıyla bozuldular. Her yandan gaziler havale olup kâfirleri denize döktüler. Beş yüzden çoğu tutsak ve kılıç lokması oldu. Birazı çay içine kaçtılar. Piyale Kethüda yirmi kadar donbaz ve beş şaykaya ve sandallara top ve asker koyup rebiülâhirin dördüncü günü (15 Ağustos 1638) üzerlerine yürüdü, Kazak bunu öğrenince Temrük'e yakın kapatılan böğaza varup kaçmağa yol bulamadığından çayın kamışlarına girüp saklanmıştı. Piyale Kethüda büyük dombazlarla çayın ağını siki-siki kapadıktan sonra ardlarında elli mil kadar yer kamışlığı girüp yaklaştıkta kâfirler ister-istemez karaya dökülüp Bişer Boğazı'ndan çıktılar. Bu ayın sekizinci günü (19 Ağustos 1638) yirmi dört parça şaykaları da alınıp karaya dökülen melûnların kimi tutsak oldu, kimi kırıldı. Bin yedi yüz Kazaktan birinin kurtulmasına yol olmadı. İki yüz elli iki kişi tutsak ve yirmi dokuz parça şayka ile Piyale Kethüda dönüp İstanbul'a geldi.

Piyale Kethüda'nın Seferi. Bin kırk dokuz (M. 1639/1640) yılında kapudan Silâhdar Paşa Karadeniz seferinden geri durup o işi Piyale Kethüda'ya havale etmişti. Bu kethüda, sultanın buyruğu gereğince önce Özi Kalesi'ne varup gereği gibi bakup onardıktan başka yat ve yarağını da gördü; sonra İslâm ülkelerinden kimi yalıları yağma edüp ehalisine ziyan veren on parça şayka haberini aldığından birkaç parça kadırga ile o yana yöneldi. Tentere adlı adada rastgelüp onunu da aldı ve İslâm ülkelerinden aldıkları kadınları ve çocukların

yurtlarına gönderdi. Kasım gününden önce³⁹⁵ devlet kapısına gelüp yüz sürdü.

Piyale Paşa'nın Seferi. Binelli ikide (M. 1642 / 1643) bu Piyale Kethüda Cezayir eyaleti payesiyle kapudan olup Akdeniz'e gitmişti. Kâfir yakasına geçüp yolda bir kereste kalyonu aldı. Devlet kapısına dönüp geldikte kendinin çrağı Ammar-oğlu yalan haber vererek kendisini binelli üç muharreminin beşinci günü (26 Mart 1643) öldürdü. Adı geçen kapudan tersane ocağında adlı-sanlı bir işbilir kimse idi. Ucuza satılıp kendi sebep olan da öldürdü.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

*Girit Seferinin Çıkışını ve Bunun Sebeplerini
Anlatmaktadır*

Binelli dört (M. 1644/1645) yılında Darüssaa-de Ağası³⁹⁶ Sünbül Ağa Mısır'a sürülüp alay gemileri gitmiş bulunduğuandan daha Karadeniz'den yeni yapılup gelmiş, İbrahim Çelebi adındaki reisin gemisi hazır bulunup yüce fermanla o gemiye girdi, nesi var, nesi yoksa hepsini, bütün adamları ve yanındakilerle birlikte, gemiye koyup Mekke-i Mükerreme Kadısı Bursali Mehmet Efendi ve nice müslüman hacıları da birlikte girdiler. Reisin ve başka savaş araçlarını önceden tamamlamaya gücü yetmeyüp ancak dört-beş parça top komuştı. Çaresiz denize salup bu geminin topsuz, tüfeksiz bu denlü mallarla çıktıığı duyuldu. Malta'nın altı parça çekтир ile korsanları Adalar arasında gezerlerdi. Mısır yolu üzerinde Kerpe Adasına varup bir gizli yerde demir attılar. Adı-geçen gazi de uygun rüzgârla Rodos'a varup, söylenen gemiler Kerpe'de sizi beklemektedir, deye kimi yolcular haber verdiğinden Rodos ehalisi birkaç gün limanda kalmasını söylediiler. Reis İbrahim de "o gemiler yörüktür ve önlerine düşersen yetişürler ve savaşla başa çıkılmaz" deyegördü. Söz tutulmayup "bu yıl hacca yetişilmek gerektir" deye ister-istemez bir uğursuz günde Rodos Limanından salup Kerpe

adalarına ulaştıkta yol-kesici kâfirler, ansızın gelen belâ gibi göründüler, ve hemen eriştiler. Ağa ve gemiciler vurus-kırışta geri durmayup merte dürişüp döğüştüler. Savaşta ağa ve reis şehit olup öteki savaşçıların çoğu top ve tüfekle savaşarak düştü. Geri kalan, bu cehennemliklerin eline girüp gemiyi aktarma eylediler.³⁹⁷ Bu denlü çok malı, bütüp tükenmez hazineyi alup sevinerek Girit'e doğru gittiler. Girit hâkimi Venedik'e bağlı, görünüşte bu soyun havadarı geçinirdi. Gemide olan Arap atı ve değerli mallardan adı-geçen beye ve başka beylere çok peşkeşler çekti ve birkaç gün dinlendikten sonra gemiyi yedeğe alup Malta'ya doğru gittiler. Girit hâkimi padişahın hukukunu saymayup mala aldandı, ve o aşağılıkların peşkeşini kabul etti. O zaman kimi eski papaslar bu söylenen atları görüp "Türk'ün atının ayağı bu adaya basmak, hele bu yolla gelmek adanın elden çıkacağını gösterir" deye kehanet gösterip hâkime söylemişlerdi. Ona da sonra pişmanlık geldi. Lâkin, kaza gelince göz kör olur dediklerince kavrayamadı. Ve bu haller giderek İstanbul'da duyuldu, iç ağaları³⁹⁸ arasında sôylendi, sonunda padişahın kulağına değişti, padişahın gönül aynası paslandı, celâl sahibi Tanrıının yardımıyla o şehitlerin öcünü kâfirden almağâ himmet eyledi. Ve bu iş Girit'in fethine yol açtı ve donanma seferlerini doğurdu.

Yusuf Paşa'nın Seferi. Binelli dörtte (M. 1644/1645) Darüssaade Olayından^{398a} sonra Akdeniz'e sefer fermanı olundu. Rumeli Beylerbeyine ahkâmi şerife^{398b} gönderildi ki ilkyazda Selânik'e varı-

lup beylerbeyileri yanında bulunanlar ve Anadolu'dan Kastamonu, Saruhan, Hamit, Teke, Ankara ve Aydın sancaklarına ve Karaman'dan Kırşehir, Niğde ve Aksaray beylerine, Sivas'tan, Çorum, Amasya ve Bozok beylerine hüküm gönderildi ki Sakız karşısına varılıp serdarları olan Amasya Bey'i Ahmet Paşa yanında bulunanlar, Karaman Beylerbeyisi Torak Paşa bütün bunları gemilere koyup göndere. Eskiden harem-i hümayunda³⁹⁹ hünkarın mukarrebi olan Silâhdar Yusuf Ağa taşra çıktıktı⁴⁰⁰ Kapudan olmuştu. Donanma askerine de serdar kılınup Rumeli eyaleti Bağdat'tan ayrılma Küçük Hasan Paşa'ya verilerek Selânik'e gönderildi. Ve zağarcı-başı⁴⁰¹ Murat Ağa yeniçiği ket-hüdasi⁴⁰² olup ağa yerine sefere verildi. Vezirlerden Musa Paşa da birlikte verildi. Tâki Hasan Paşa ile iki vezir serdara arkadaş olduğundan ülkeleri almakta birlikte güzel tedbirler bulsunlar. Sonra üçretle gemiler tutulup doksan parça Selânik'e ve altmış parça gemi Çeşme'ye gönderildi. On beş bin kantar barut ve ellî bin yuvarlak ve ellî parça top ve cebuhane ve kale almağa yarayan araçlar yüklandı. Cezayir, Tunus ve Tarabulus ocaklarına da ahkâm-ı şerife⁴⁰³ gidüp gazaya okundular. Yat ve yarağı tamamladıktan sonra bin ellî beş saferinin ikinci günü (12 Ocak 1645) ikindi vakti sefere buyurulan ocak ağaları⁴⁰⁴ ve çorbacılar⁴⁰⁵ sefer hilatı giyüp⁴⁰⁶ hemen yola çıkmaları buyuruldu. Rebiül-evvelin dördüncü günü (30 Nisan 1645) Kapudan Paşa donanma-yı hümayun ile çıkışup Malta seferi adı altında gazaya yollandı. Sakız'da Anadolu as-

keri⁴⁰⁷ ve Termiş'te Rumeli askeri⁴⁰⁸ buluştular. Sefer sırasında Çuka Adası yakınında bey gemileri Venedik'ten Girit'e barut, kurşun ve dane götürür bir gemiye rastgelüp aldılar ve bu uğur sayıldı. Rebiülâhîrin onikisinde (7 Haziran 1645) ada dibine varılıp Malta seferi hazırlıkları ısmarlandı. Gemiler yağılanup orada Tunus ve Tarabulus'un sekiz parça çekтирir ve kadırgaları kerr ü ferr ile gelüp Mağrip beyleri⁴⁰⁹ hilatler giydiler.⁴¹⁰ On üç gün o yerde dinlendikten sonra bu ayın yirmi beşinci günü (20 Haziran 1645) limandan çıkışıp herkes engine salınur deye düşünürken beyler ve kapudanlar okunup Girit seferine gitmeleri buyurulduğu yolunda hatt-i şerifi⁴¹¹ çıkarup içindekini bildirdiler ve sırrı açığa vurup Girit fethi amacıyla Manya Burnuna doğru gittiler. Ertesi gün Çuka Adası yakınında yatılıp ikinci günü Girit kıyılarına yaklaşarak kıyla çıktı. Kimi köyleri yağmalanan ertesi gün Girit ile Todori arasına girdiler.

Hanya Kuşatması. Gemilerden yat ve yarağ çıkarılıp Hanya Hisarı kuşatması uygun görüldü. Akşam vakti bu hisara doğru yönelüp ertesi gün iki namaz arası⁴¹² kule yakınına varıldı. Alâmeti zafer olan serdar güzel tedbir edüp gelen tutsakları bıraktı. Evlerin yıkılmasını ve ağaçların kesilmesini askere yasak ettiğinden buralar halkın içi rahatladi.

Ayatodori'nin Fethi. Girit Adasına yakın üç dört mil yuvarlak bir ada vardı ki iki yanında yalan kaya üzerinde yapılmış, araları birer mil iki hisar Hanya'nın bekçisi idi. İslâm gazileri kara-

dan ve denizden saldırıp Yukarı-hisar'ı dört saatte ele geçirdiler. Kâfirler Aşağı-hisar'a girüp gece birer miktar gemilerden çokup sandallarla bu ada-yaya geçtiler. Rebiülâhirin yirmi sekizinde (23 Haziran 1645) kuşattıklarında kâfirler kapu yanından birer lağım atup yanında bulunanları şehit eyledi. Sonra İslâm gazileri saldırıp kaleyi aldılar. Kâfirleri kılıçtan geçirüp sonra donanma gönü'l rahatlığı ile Ayatodori Limanında yattı. Yirmi dokuzuncu günü (24 Haziran) serdar ve asker topları sürüp metris hazırlıkları gördükten sonra cuma-delûlânın üçünde (27 Haziran 1645) gece metrise girdiler. Rumeli Beylerbeyisi Hasan Paşa ve Murat Ağa yedi parça topa Tophane önünde, Tırhala, Köstendil ve İskenderiye beyleri ve Haseki⁴¹³ Ali Ağa dört parça topa sağdan, Yanya, Üsküp, Selânik, Ohri ve Vilçetrin beyleri ve Samsoncu-başı⁴¹⁴ İbrahim Ağa altı parça topa soldan metris kurdular. Dukakin Beyi ve serdengeçti Ağalar⁴¹⁵ Suda Boğazında korumaya verilüp serdar adamlarıyla Taşköprü'de asker tarafına ve donanma gemilerine sığınak olup durdu. Bu minval üzere hisar savaşına başladı, kuşatılan kâfirler şaşırdılar. Suda Limanında ve öteki limanlarda yatar on bir parça kadırga ve on dört kalyon askeri çokup kara-dan saldırıkça kayıp verüp bozularak döndüler. Kuşatmanın on yedinci günü Cezayir askeri yirmi parça gemi ile gelüp onlar da Suda Limanını korumaya verildi. Kuşatmanın kırk beşinci günü ilk kez yürüyüş ettiler, alınamadı. Elli ikinci günü yine yürüyüş edüp burcun tepesine bayraklar dikil-

miş iken geri döndüler. Çok adam düşüp asker umutsuzluğa düşmüştü. Serdar yine askerin gönüünü alup dürişti, elli dört gün kuşatmadada bırcun tepesine metrisle çıktı. Yine yürüyüş tasarılmışken cumadelâhirenin yirmi sekizinci günü (21 Ağustos 1645) perşembe idi, iki namaz arasında⁴¹⁶ kapudanları davul çalarak yürüyüş yeri olan gediğe gelüp bir ak sancak diktiler.⁴¹⁷

Hanya'nın Fethi. O yerde bir bellü-başlı ihtarları inüp aman diledi. Alâmeti zafer olan serdar aman ihsan edüp iki kimse iki tarafa tutuverildi, barış yoluyla kale teslim olundu. Gidecek kâfirlerin malına ve çoluk-çocuğuna kimse değmeyeüp gemilerle memleketlerine gitmeleri buyuruldu. İki günde üç kadirga ile iki burtuna mallarını yükleyüp çıktılar, gittiler. Ve hisar zaptolup konmasına asker kondu. Ve eyaleti Hasan Paşa'ya verilüp yalnız üç yüz doksan beş parça değeri yüksek top defter olundu.⁴¹⁸ Orada bulunan bilgili kişiler bu fethe bir-iki tarih dediler, biri

Gaza-yı evvel

biri de,

Gazamız vâki oldu.

Kâfir Gemilerinin Gelmesi. Fethin on dördüncü günü kâfirlerin donanması uygun rüzgârla şevket göstererek seksen parça kadirga, dört mavuna ve çokça burtun ile kale önünden geçüp Sud'a Limanına girdi. Malta, Duka, Papa, İspanya ve

Venedik gemileri beş serdar ile orada demir attılar. Lâkin taşra çıkanları gaziler öldürülerdi. Bundan önce Ballıbadra ve Karlı-ili kıyısını vurmağa çıkup kayıp vererek dönmüşlerdi. Birkaç gün Suda Limanında durup Hanya önünde kadırgalar asûde yatar ve burtunlar Todori'de yatarken "ansızın basalım" deye yetmiş kadırga ve mavuna ve otuz beş burtun ile sabah Suda Burnundan çıkışup Hanya Hisarı önüne geldiklerinde kaleden top atılıp İslâm askeri savaşa hazır oldu. Serdar derhal baştardaya girüp öteki asker yerleştı. Limandan çıkışup henüz saf düzülmenden bir sert rüzgâr çıktı, İslâm gemileri ancak limana girebilid. Kâfir gemileri öylesine dağıldı ki gelmeleri ve gitmeleri ancak bir saat clup üç-dört günde güçle yine Suda Limanına gelüp toplandılar.

Venedik Kâfirlerinin İslâm Gemileriyle Savaşı. Geçmişte, devlet kapısından dört gemi ile iki bin yeniçiye Karamanlı adındaki reis kapudan olup Değirmenlik denen yere gelmişti. Kendi Benefşe İskelesine gelüp üçü, içinde olan yeniçeri olmamakla orada kaldılar. Benefşe'de olan gemiler Hanya'ya gidüp söylenen üç gemi Memiş Reis, Çavuş Reis ve Bodur Cafer gemileri idi, yeniçerileri ile orada olduklarını kâfirler öğrenüp dört mavuna ve otuz iki kadırga ile çıkışup demir üzerinde iken basmağa çalıştı. Reisler de limandan çıkışup Girit'e giderken şabanın yirmi üçüncü günü (14 Ekim 1645) kâfir gemileri bu üç parça gemiye saldırdılar. Allahın hikmeti, bir kasırgalı rüzgâr çıktı, bütün gemileri dalga tutup böylesine yüksek

kalyonları şöyle bastırdı ki su aldılar. Kâfirin de iki kadırgası baş-aşağı gelüp battı, gitti. Bodur Cafer gemisinin —kırk iki parça top çeker bir aca-yip gemi idi— büyük direği yelkenleriyle paralanup altında bulunan halk yelkenle denize gitti ve gemi de ufalandı. Bu sert rüzgâr geçtikte kâfirler o gemileri ortaya alup koğuş topları¹¹⁹ ile doğmeşe başladılar.

Çavuş Reis'le Memiş'in Savaşı ve Bodur Cafer'in Bozulması. Çavuş Reis gemisine dört mavna gelüp balyemez toplarla kuşatmıştı. Ama bu gemi yükruk olduğundan mavunaların küreklerini top-la kirup aralarından geçti gitti. Kâfirler yaralandılar ve kepaze olup yerlerinde kaldılar. Bir mavuna ve birkaç baştarda Memiş Reis'i ortaya aldılar. İçinde olanlar Tanrıının yardımına yaslanup bir savaş eylediler ki göklerde melekler beğenüp alkışladılar. İkindi zamanına dek doğuşüp gerçi epice adam şehit oldu, amma kâfiri de tamam eyleyüp çekti gitti. Bu kez hepsi birden Bodur Cafer kalyonunu ortaya alup topa tuttular. Cafer Reis kollarında Süleyman Reis bir kahraman yiğit idi, öteki gazileri de kendisine uydurup "ya gazâ, ya şehitlik" deye yiğitçe savaş eyledi. Bir gün, bir gece doğuşüp yelkenleri olmadığından aradan çıkışmağa yol olmadı. Sonunda birkaç adam kaldı, onlar da kâfire tutsak olmayı yakıştıramayup doğüse doğuşa şehit oldular. Kâfirler ise sağ ve soldan bu kadar gemi döküp sonunda bu göğü andıran gemiyi denizin dibine batırdılar. Alâmeti zafer olan serdar bu savaştan sonra donanma ile kâfirler üzeri-

ne yürümüştü. Melûnlar Suda Limanına girüp bundan sonra baş-göstermediler.⁴²⁰ Şabanın yirmi altıncı günü (17 Ekim 1645) yine Hanya'ya gelüp ramazan-ı şerifin ilk gününde (21 Ekim 1645) limandan çıkış Ağrıboz'a geldiler. Beylere ve askere izin verilüp kendileri kutlu ve mutlu devlet kapısına yollandı. Kapudan Paşa daha önce iki parça kadırga ile gelüp padişahın özengisine yüzler sürdükten sonra donanma-yı hümayun şevvalin altıncı günü (25 Ekim 1645) Tersane-i Âmire'ye girdi.⁴²¹ Daha önce Budin'den ayrılmış olan Hüseyin Paşa'ya Girit'i koruması buyuruldu, Anabolu'ya vardıkta kendisini geçirmek için ayrılan on bir parça bey gemileri yanaşup geçirdiler. Bundan sonra Girit Adasında nice savaşlar olup kara ile ilgili olanlar bu kitaba yazılmadığından Fezleke adlı tarihimizde onları uzun uzadıya anlatarak burada ancak deniz seferleri anlatılmaktadır.

{ kutupyıldızı kitaplığı }
974

40 TL.